

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра дошкільної освіти

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНА

Для освітньо-професійної програми Дошкільна освіта, спеціальності
012 Дошкільна освіта

Укладач: доцент Бухало О.Л.
(посада, прізвище та ініціали)

Затверджено на засіданні кафедри протокол № 1 від «27» 08 2019р.

Зміст КНМЗНД

1. Робоча програма навчальної дисципліни;
2. Навчальний контент;
3. Методичні рекомендації до проведення практичних (семінарських) занять, завдання для лабораторних робіт;
4. Дидактичне забезпечення самостійної роботи;
5. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів;
6. Інформаційні матеріали бібліотеки по забезпеченню навчальними підручниками (посібниками) з дисципліни.

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дошкільної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри

Брежнева О.Г.

« 27 » 08 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПП.Н.07 Педагогіка дошкільна
(шифр і назва навчальної дисципліни)

Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта
(назва)
спеціальність 012 Дошкільна освіта
(код та найменування)
спеціалізація _____
(назва спеціалізації)
факультет філології та масових комунікацій
(назва факультету)

2019 – 2020 рік

Робоча програма

Педагогіка дошкільна

для студентів ОПП **Дошкільна освіта**

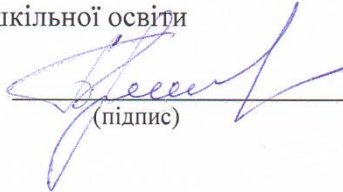
Спеціальністю (напрямом підготовки) **012 Дошкільна освіта**

Укладач: Бухало О.Л., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні **кафедри дошкільної освіти**

Протокол від "27" серпня 2019 року, № 1

Завідувач кафедри дошкільної освіти

(Брежнєва О.Г.)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка (шифр і назва)	Нормативна	
Модулів – 2	ОПП: Дошкільна освіта ПП.Н.07 Спеціальність: <u>012 Дошкільна освіта</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 5		2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: <u>творчий проект</u> (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 180		3-4	3-4
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента - 2	Освітній рівень: <u>бакалавр</u>	36 год.	20 год.
		Практичні, семінарські	
		36 год.	16 год.
		Лабораторні	
		- год.	- год.
		Самостійна робота	
		90 год.	134 год.
		Індивідуальні завдання:	
		18/10 год.	
Вид контролю:			
екз.			

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 40:60

для заочної форми навчання – 25:75

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Закон України «Про освіту» визначає метою освіти в нашій державі забезпечення всебічного розвитку людини «як особистості найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору». Виховання нових поколінь у душі загальнолюдських ідеалів і національних традицій починається з дошкільного дитинства – важливого етапу становлення людини, коли формується вміння мислити, свідомо сприймати навколишній світ і самого себе, спілкуватися з іншими людьми.

Зміст курсу ґрунтується на класичних педагогічних теоріях видатних вітчизняних і зарубіжних вчених, сучасних концепціях дошкільної освіти, даних наукових досліджень у галузі дошкільної педагогіки та дитячої психології, передовому педагогічному досвіді. Увага приділяється питанням народної педагогіки як галузі педагогічних знань і досвіду народу.

Мета курсу: забезпечення володіння студентами теорією і практикою різнобічного гармонійного розвитку дітей в умовах гуманізації педагогічного процесу.

Завдання курсу:

- формувати у майбутніх вихователів знання про мету, завдання, зміст і методи виховання дітей дошкільного віку;
- формувати здатність до педагогічного осмислення явищ виховання, навчання і розвитку дитини в умовах родинно-суспільного виховання;
- формувати прагнення до творчого підходу до педагогічної діяльності;
- підготувати до практичного здійснення завдань педагога у сучасних умовах дошкільної освіти;
- розвивати вміння педагогічного прогнозування.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі: початковий курс входить до складу нормативних дисциплін загальної підготовки.

Передумови для вивчення дисципліни. Успішне оволодіння програмою передбачає попереднє вивчення студентами таких навчальних дисциплін «Педагогіка загальна», «Психологія загальна», «Вступ до спеціальності».

Результати навчання: Формулювання результатів навчання для нормативних дисциплін базується на результатах навчання, визначених відповідною освітньою програмою (програмних результатах навчання):

1. Демонструвати знання основ історії дошкільної та педагогічної освіти, ясно та логічно висловлювати одержані базові знання, демонструвати розуміння теорії і вміння реалізувати методи критичного аналізу.

2. Демонструвати спроможність ефективно застосовувати засоби, методи й форми навчання, реалізовувати методики і педагогічні технології навчання та виховання дітей дошкільного віку, знання основних типів занять, їхньої структури та методики проведення.

3. Демонструвати здатність розв'язувати широке коло педагогічних проблем та задач шляхом розуміння їх фундаментальних основ та використання як теоретичних, так і експериментальних методів, засвоєних з програми психолого-педагогічного циклу.

4. Демонструвати навички педагогічного менеджменту.

5. Демонструвати здатність застосовувати сучасні технології проектування освітньої діяльності.

6. Демонструвати вправність в плануванні освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні: **знати:** закономірності фізичного, етичного, психічного, розумового розвитку дитини дошкільного віку; самоцінність дошкільного дитинства як особливого періоду в розвитку людини; **вміти** : вибирати найбільш раціональні форми організації дитячої діяльності залежно від конкретної педагогічної ситуації; діагностувати рівень розвитку, вихованості і навченості

дошкільників, оцінювати методичну оснащеність педагогічного процесу, вносити конкретні пропозиції по його вдосконаленню; взаємодіяти з дітьми в умовах особистісно-орієнтованого виховання і навчання; здійснювати педагогічну рефлексію.

Зміст курсу передбачає проведення лекційних, семінарських занять та організацію самостійної (індивідуальної) роботи студентів. На лекціях логічно і послідовно викладаються найбільш загальні наукові питання програми. Лекції дають основи наукових знань, визначають напрями роботи на семінарських заняттях і завдання для самостійної роботи студентів. Семінарські заняття уточнюють, конкретизують і систематизують знання, здобуті під час лекцій та самостійної роботи, розвивають педагогічне мислення, вміння вести дискусію, робити повідомлення, доповіді. Самостійна робота студентів (вивчення літератури, виконання практичних завдань тощо) спрямована на поглиблене вивчення програмового матеріалу. Контроль за самостійною роботою здійснюється в усіх формах аудиторних занять, в процесі індивідуальної роботи зі студентами, при написанні ІНДЗ та іспиту.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні засади педагогіки дошкільної.

- Т 1. Предмет та завдання дошкільної педагогіки.
- Т 2. Виховання і розвиток дітей дошкільного віку.
- Т 3. Сучасна система дошкільної освіти в Україні та світі.

Змістовий модуль 2. Дошкільна дидактика.

- Т 4. Особливості організації освітнього процесу у ЗДО.
- Т 5. Освітні програми та нормативні документи, що регламентують діяльність ЗДО.
- Т 6. Планування та облік навчально-виховної роботи у ЗДО.

Змістовий модуль 3 Взаємодія ЗДО, сім'ї і школи.

- Т 7. Співпраця ЗДО та сім'ї.
- Т 8. Підготовка дитини-дошкільника до навчання у школі.
- Т 9. Наступність у роботі ЗДО і початкової школи (НУШ).

Змістовий модуль 4 Педагогіка раннього дитинства.

- Т 10. Особливості періоду раннього дитинства
- Т 11. Виховання дітей першого-третього років життя
- Т 12. Організаційно-методична робота в групах раннього віку

Змістовий модуль 5. Формування особистості в дошкільному віці

- Т 13. Види і напрями виховної роботи в ЗДО.
- Т 14. Розумове (інтелектуальне) виховання дітей дошкільного віку.
- Т 15. Естетичне виховання дошкільників.
- Т 16. Виховання дошкільників у трудовій діяльності
- Т 17. Економічне виховання дітей дошкільного віку.
- Т 18. Моральне виховання дітей дошкільного віку.
- Т 19. Формування патріотичних почуттів та національної свідомості дітей.
- Т 20. Правове виховання особистості в дошкільному віці.
- Т 21. Екологічне виховання дітей дошкільного віку.
- Т 22. Гендерне виховання дітей дошкільного віку.
- Т 23. Емоційне виховання дітей дошкільного віку.
- Т 24. Гра – активний чинний виховання і розвитку дошкільника

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь го	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	п	ла б	інд	с.р		л	п	ла б	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Загальні засади дошкільної педагогіки												
Т 1. Предмет та завдання дошкільної педагогіки.	7	2	1	-	-	4	6	-	2	-	-	4
Т 2. Виховання і розвиток дітей дошкільного віку.	6	1	1	-	-	4	8	2	1	-	-	5
Т 3. Сучасна система дошкільної освіти в Україні та світі.	6	1	2	-	-	3	7	2	1			4
Разом за змістовим модулем 1	19	4	4	-	-	11	21	4	4	-	-	13
Змістовий модуль 2. Дошкільна дидактика.												
Т 4. Особливості організації освітнього процесу у ЗДО.	8	2	2	-	-	4	7	2	1	-	-	4
Т 5. Освітні програми та нормативні документи, що регламентують діяльність ЗДО.	8	2	2	-	-	4	7	2	1	-	-	4
Т 6. Планування та облік навчально-виховної роботи у ЗДО.	7	2	2	-	-	3	8	2	2	-	-	4
Разом за змістовим модулем 2	23	6	6	-	-	11	22	6	4	-	-	12
Змістовий модуль 3 Взаємодія ДНЗ, сім'ї і школи.												

Т 7. Співпраця ЗДО та сім'ї.	7	2	1	-	-	4	8	2	2	-	-	4
Т 8. Підготовка дитини-дошкільника до навчання у школі.	6	1	1	-	-	4	7	2	1	-	-	4
Т 9. Наступність у роботі ЗДО і початкової школи (НУШ).	6	1	2	-	-	3	6	2	1	-	-	3
Разом за змістовим модулем 3	19	4	4	-	-	11	21	6	4	-	-	11
Змістовий модуль 4 Педагогіка раннього дитинства.												
Т 10. Особливості періоду раннього дитинства.	7	1	2	-	-	4	8	2	1	-	-	5
Т 11. Виховання дітей першого-третього років життя.	6	1	1	-	-	4	8	2	1	-	-	5
Т 12. Організаційно-методична робота в групах раннього віку.	7	2	1	-	-	4	7	-	2	-	-	5
Разом за змістовим модулем 4	20	4	4	-	-	12	23	4	4	-	-	15
Змістовий модуль 5. Формування особистості в дошкільному віці.												
Т 13. Види і напрями виховної роботи в ЗДО.	6	-	2	-	-	4	7	-	-	-	-	7
Т 14. Розумове (інтелектуальне) виховання дітей дошкільного віку.	8	2	2	-	-	4	8	2	2	-	-	4
Т 15. Естетичне виховання дошкільників.	7	2	2	-	-	3	7	-	2	-	-	5

Т 16. Виховання дошкільників у трудовій діяльності	5	1	1	-	-	3	7	2	2	-	-	3
Т 17. Економічне виховання дітей дошкільного віку.	5	1	1	-	-	3	7	2	-	-	-	5
Т 18. Моральне виховання дітей дошкільного віку.	6	1	1	-	-	4	7	2	2	-	-	3
Т 19. Формування патріотичних почуттів та національної свідомості дітей.	6	1	1	-	-	4	7	2	-	-	-	5
Т 20. Правове виховання особистості в дошкільному віці.	8	2	2	-	-	4	7	2	2	-	-	3
Т 21. Екологічне виховання дітей дошкільного віку.	8	2	2	-	-	4	7	2	2	-	-	3
Т 22. Гендерне виховання дітей дошкільного віку.	7	2	1	-	-	4	7	2	-	-	-	5
Т 23. Емоційне виховання дітей дошкільного віку.	7	2	1	-	-	4	7	2	2	-	-	3
Т 24. Гра – активний чинний виховання і розвитку дошкільника	8	2	2	-	-	4	7	2	2	-	-	3

Разом за змістовим модулем 5	81	18	18	-	-	45	85	10	8	-	-	67
Усього годин	162	36	36	-	-	90	170	20	16	-	-	134
Модуль 2												
ІНДЗ	18	-	-	-	18	-	10	-	-	-	10	-
Усього годин	180	36	36	-	18	90	180	20	16	-	10	134

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Предмет та завдання дошкільної педагогіки.	1	2
2.	Виховання і розвиток дітей дошкільного віку.	1	1
3.	Сучасна система дошкільної освіти в Україні та світі.	2	1
4.	Особливості організації освітнього процесу у ЗДО.	2	1
5.	Освітні програми та нормативні документи, що регламентують діяльність ЗДО.	2	1
6.	Планування та облік навчально-виховної роботи у ЗДО.	2	2
7.	Співпраця ЗДО та сім'ї.	1	2
8.	Підготовка дитини-дошкільника до навчання у школі.	1	1
9.	Наступність у роботі ЗДО і початкової школи (НУШ).	2	1
10.	Особливості періоду раннього дитинства.	2	1
11.	Виховання дітей першого-третього років життя.	1	1
12.	Організаційно-методична робота в групах раннього віку.	1	2
13.	Види і напрями виховної роботи в ЗДО.	2	-
14.	Розумове (інтелектуальне) виховання дітей дошкільного віку.	2	2
15.	Естетичне виховання дошкільників.	2	2
16.	Виховання дошкільників у трудовій діяльності	1	2
17.	Економічне виховання дітей дошкільного віку.	1	-
18.	Моральне виховання дітей дошкільного віку.	1	2
19.	Формування патріотичних почуттів та національної свідомості дітей.	1	-
20.	Правове виховання особистості в дошкільному віці.	2	2
21.	Екологічне виховання дітей дошкільного віку.	2	2
22.	Гендерне виховання дітей дошкільного віку.	1	-
23.	Емоційне виховання дітей дошкільного віку.	1	2
24.	Гра – активний чинний виховання і розвитку дошкільника	2	2
Разом		36	16

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Предмет та завдання дошкільної педагогіки.	4	4
2.	Виховання і розвиток дітей дошкільного віку.	4	5
3.	Сучасна система дошкільної освіти в Україні та світі.	3	4
4.	Особливості організації освітнього процесу у ЗДО.	4	4

5.	Освітні програми та нормативні документи, що регламентують діяльність ЗДО.	4	4
6.	Планування та облік навчально-виховної роботи у ЗДО.	3	4
7.	Співпраця ЗДО та сім'ї.	4	4
8.	Підготовка дитини-дошкільника до навчання у школі.	4	4
9.	Наступність у роботі ЗДО і початкової школи (НУШ).	3	3
10.	Особливості періоду раннього дитинства.	4	5
11.	Виховання дітей першого-третього років життя.	4	5
12.	Організаційно-методична робота в групах раннього віку.	4	5
13.	Види і напрями виховної роботи в ЗДО.	4	7
14.	Розумове (інтелектуальне) виховання дітей дошкільного віку.	4	4
15.	Естетичне виховання дошкільників.	3	5
16.	Виховання дошкільників у трудовій діяльності	3	3
17.	Економічне виховання дітей дошкільного віку.	3	5
18.	Моральне виховання дітей дошкільного віку.	4	3
19.	Формування патріотичних почуттів та національної свідомості дітей.	4	5
20.	Правове виховання особистості в дошкільному віці.	4	3
21.	Екологічне виховання дітей дошкільного віку.	4	3
22.	Гендерне виховання дітей дошкільного віку.	4	5
23.	Емоційне виховання дітей дошкільного віку.	4	3
24.	Гра – активний чинний виховання і розвитку дошкільника	4	3
Разом		90	134

9. Індивідуальні завдання

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання ІНДЗ захистом творчого проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу – це вид творчої роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, висвітлює рівень опанування знаннями з корекційної педагогіки та практичними вміннями аналізувати досліджувану проблему, відображає певний рівень навчальної компетентності студента. З даної дисципліни студент виконує індивідуально-дослідне завдання (творчий проект) за результатами вивчення змістових модулів.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час практичних занять і охоплює значний обсяг змісту навчального курсу.

Вид ІНДЗ – творчий проект. ІНДЗ має бути стислим, носити оглядовий характер. Повинно бути представлено у зручній для сприймання формі, бажано у вигляді мультимедійної презентації (PowerPoint, MovieMaker).

Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл.

Система оцінювання ІНДЗ

№ п/п	Критерії оцінювання, виконаної роботи	Максимальна бальна оцінка за критеріями
1	Обґрунтування актуальності обраної теми	1
2	Логіка викладення матеріалу	2
3	Визначення сучасного стану проблеми, її перспективність	2

4	Обізнаність у науковій та методичній літературі, широта представлених авторських позицій	2
5	Обґрунтування власної позиції	2
6	Оформлення роботи	1
	Разом	10

Характеристика рівнів виконання ІНДЗ:

Високий рівень виконання (10-9 балів): робота містить всі структурні компоненти. Наявна висока аргументованість висновків. Основна наукова інформація систематизована і представлена в описі. Методичні поради і висновки ґрунтовні, логічні. Наявне власне бачення проблеми дослідником, глибоке її знання. Науковий і фактичний матеріал оформлений аргументовано і доказово. Показані вміння самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати інформацію, користуватись джерелами інформації. Робота має творчий характер.

Достатній рівень виконання (8 – 7балів): Робота містить всі структурні компоненти. Основна наукова інформація систематизована і представлена в описі. Студент виявив знання в обсязі означеної проблеми. Володіє розумовими операціями аналізу, синтезу, узагальненням, вміє робити висновки. Матеріал роботи представлений логічно, обґрунтовано. Студент здатний самостійно опрацьовувати матеріал і оформлювати його у цілісну роботу, але не вистачає власних суджень, свого бачення щодо розв'язання обраної теми роботи.

Середній рівень виконання (6 - 4 балів): студент виявляє вміння працювати з науковими, методичними джерелами. Має утруднення в узагальненні, систематизації матеріалу. Методичні поради незмістовні. Відсутнє власне бачення розв'язання проблеми. Робота має більш описовий ніж аналітичний характер.

Низький рівень виконання (3-0 балів): Неякісне оформлення роботи. Студент відтворює незначну частину завдання, діє в межах поставлених умов, але виконання їх поверхове. Показує незнання спеціальної термінології. Не вміє здійснювати аналітичний опис наукового матеріалу. Має нечітке уявлення про проблему, що вивчається.

10. Методи навчання

Курс містить два змістові модулі, передбачає проведення лекційних, практичних (семінарських) занять, а також організацію самостійної роботи студентів. Семінарські заняття (традиційні, комбіновані; практичні заняття), індивідуальні заняття (консультації, тестування), самостійна робота студентів з підручниками та іншою навчальною літературою. Методи навчання: словесні (бесіди, дискусії, інструктажі); наочні (демонстрація, ілюстрація); практичні (самостійна робота, індивідуальна робота); проблемні (проблемне викладання, частково-пошукове, дослідне); інтерактивні (евристична бесіда, ділова гра, мозковий штурм, сензитивний та комунікативний тренінг, методи з використанням мультимедійних технологій тощо).

11. Критерії оцінювання

Оцінювання знань студента здійснюється за 100-бальною шкалою (для екзаменів і заліків).

Поточний контроль знань студентів протягом одного семестру включає оцінку за роботу на лекціях семінарських заняттях та самостійну роботу.

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування

5

Критерії оцінки

В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань,

- використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
- 4** Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
- 3** В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
- 2** Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
- 1** Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
- 0** Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Доповнення виступу:

2 бали – отримують студенти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, навели власні аргументи щодо основних положень даної теми.

1 бал отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з даної теми та висловили власну думку.

Складання словника основних термінів, що визначені програмою курсу (за темами): Програмою курсу визначений перелік ключових термінів, що розкривають зміст кожної теми.

2 бали нараховуються студентам, які не лише склали повний перелік визначених термінів з конкретної теми, а й можуть вільно розтлумачити їх зміст.

1 бал нараховуються студентам, які склали неповний перелік визначених термінів з конкретної теми і не можуть їх розтлумачити без конспекту.

Підготовка творчих завдань(есе, дайджест):

Есе – це самостійна творча робота, де у вільній формі висловлюються особисті думки на тему, передбачену робочою програмою. Головна мета есе – це самостійне викладення студентом на підставі опрацьованого матеріалу теми, проблеми, питання.

Дайджест – це добір уривків з різних джерел на певну тематику. У форматі дайджестів можна зробити системний аналіз будь-якого теоретичного положення, розкрити різні точки зору на будь-яку проблему, тему, питання та зробити узагальнюючі висновки.

2 бали отримують студенти, які можуть виокремити з різних джерел основні

положення, структурно об'єднати їх, коротко проаналізувати кожне з них та зробити ґрунтовні узагальнюючі висновки

1 бал отримують студенти, які в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерел, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків..

Ведення конспекту першоджерел

2 бали отримують студенти, які опрацювали всю необхідну обов'язкову літературу, засвоїли її основні теоретичні положення, вміють їх пояснити і розтлумачити.

1 бал отримують студенти, котрі опрацювали не всю необхідну літературу, не завжди розуміють її вихідні теоретичні положення, поверхово їх пояснюють.

Модульний контроль знань студентів здійснюється через проведення аудиторних письмових контрольних робіт або комп'ютерного тестування.

Критерії поточної модульної оцінки знань студентів

Письмова контрольна робота або тестування	Критерії оцінки
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
3	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни. Мінімальний пороговий рівень оцінки варто

визначати за допомогою якісних критеріїв і трансформувати його в мінімальну позитивну оцінку використовуваної в шкали.

- максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів з дисципліни, яка завершується заліком, становить за поточну успішність 60 балів, на заліку – 40 балів;
- при оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінку "*відмінно*", за європейською шкалою – A (див. шкалу оцінок), отримує студент за глибоке і повне опанування змісту навчального матеріалу, в якому він легко орієнтується, понятійного апарату, за уміння зв'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і в письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення. Оцінка "*відмінно*" ставиться, коли студент самостійно набуває практичних навичок з питань дошкільної освіти, який глибоко засвоїв основні поняття, а також вміє раціонально застосувати отримані знання із врахуванням особливостей. Студент не повинен вагатися при видозміні запитання, повинен робити детальні та узагальнюючі висновки.

Оцінку "*добре*", за шкалою ECTS – B, отримує студент за повне засвоєння навчального матеріалу, володіння понятійним апаратом, орієнтування в вивченому матеріалі, свідоме використання знань для вирішення практичних завдань, грамотний виклад відповіді, але у змісті і формі відповіді мали місце окремі неточності (похибки), нечіткі формулювання закономірностей тощо. Відповідь студента повинна будуватись на основі самостійного мислення.

Оцінку "*добре*", за шкалою ECTS – C, отримує студент за правильну відповідь з двома-трьома суттєвими помилками.

Оцінки "*задовільно*", за європейською шкалою D, заслуговує студент, який виявив знання основного навчально-програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого

навчання та практичної діяльності за професією, що справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь студента будується на рівні репродуктивного мислення, студент слабо знає структуру курсу, допускає помилки у відповіді, засвоїв і набув практичних навичок у використанні відомих методів обробки із застосуванням типових реалізацій. Вагається при відповіді на видозмінене запитання, разом з тим студент володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.

Оцінки "**задовільно**", за шкалою ECTS – E, заслуговує студент за неповне опанування програмного матеріалу, але отримані знання і набуті практичні навички відповідають мінімальним критеріям оцінювання.

Оцінка "**незадовільно**", за шкалою ECTS – FX, виставляється, коли студент має розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка "**незадовільно**" виставляється студенту, який не може продовжити навчання без додаткових знань з курсу.

Оцінка "**незадовільно**", за шкалою ECTS – F, виставляється студенту за повне незнання і нерозуміння навчального матеріалу або відмову від відповіді і передбачає повторне навчання студента з дисципліни. За повне незнання і нерозуміння навчального матеріалу або відмову від відповіді за європейською шкалою виставляється оцінка F, яка передбачає повторне навчання студента з дисципліни.

12. Засоби оцінювання

В основі модульного контролю з дисципліни лежить накопичення оцінок (балів) за певний період навчання. Цей період включає різні види діяльності студента: роботу на семінарських заняттях, виконання тестів, модульних контрольних робіт, написання рефератів, підготовку творчих завдань та інше. Сума балів виступає в ролі кількісного показника якості роботи кожного студента. За основу оцінювання досягнень студентів використана 100 - бальна шкала.

Модуль 1 - поточного тестування - передбачає відпрацювання студентами матеріалу семінарських занять за двома змістовими модулями, а також проведення тестування наприкінці кожного змістового модуля. Модуль 2 - індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) - передбачає перевірку і захист роботи за певною темою.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі засоби:

- **усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, доповіді, презентація рефератів тощо.

- **письмового контролю:** модульне письмове тестування, реферат, конспекти занять.

- **комп'ютерного контролю:** презентації доповідей та творчих проєктів.

- **самоконтролю:** самооцінка своїх знань, самоаналіз.

Принципи контролю за успішністю: пред'явлення єдиних вимог; об'єктивність, систематичність, системність, індивідуальний характер контролю; диференційований контроль.

Функції контролю (контрольна, навчально-виховна, організаторська, розвивальна, стимулювальна, управлінська, діагностична, прогностична).

Форми контролю - усне чи письмове опитування, колоквиум, полілог, семінар, тестування, реферат, презентація, конспектування, складання анотацій, аналіз проведених занять тощо.

13. Розподіл балів, які отримують студенти*(I семестр)*

Поточний контроль та самостійна робота												Підсумковий тест	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3			Змістовий модуль 4			40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		

(II семестр)

Поточний контроль та самостійна робота												ІНДЗ	Екзамен	Сума
Змістовий модуль 5														
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	30	100	
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			10

14. Інструменти, обладнання програмне забезпечення

Для вивчення матеріалу дисципліни застосовуються аудіовізуальні (мультимедійні, презентаційні) технології, які підвищують наочність, інформативність у подачі інформації, дозволяють оптимізувати процес проведення занять.

15. Рекомендовані джерела інформації**ЛІТЕРАТУРА****Законодавчі документи у галузі дошкільної освіти**

1. Конституція України. – К.: Школа, 2002. – 48 с.
2. Концепція національного виховання // Освіта. – 1996. – 7 серп. (№ 41). – С. 2–7.
3. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 15 с.
4. Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1995. – 15 серп. – 4 с.
5. Закон України «Про дошкільну освіту». – К.: Ред. ж-лу Дошкільне виховання, 2001. – 56 с.
6. Закон України «Про охорону дитинства» // Директор школи – 2002. – № 8. – С. 7–10.
7. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист / [зб. документів]. – К.: Наукова думка, 1998. – 45 с.
8. Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні. – К.: Освіта, 1994. – 4 с.
9. Державна програма «Діти України» // Офіційний вісник України. – 2001. – № 4. – С. 65–82.

Нормативні документи дошкільної освіти

Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керів.: А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш та ін. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.

Програми дошкільної освіти

1. Впевнений старт. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://doshkillya.ostriv.in.ua>. – Назва з екрану.
2. Дитина в дошкільні роки: програма розвитку, навчання та виховання дітей / МОН України, Управ. освіти Запорізької обл. держ. адміністрації, Запорізький обл. ін-т післядипл. пед. освіти, каф. дошк. освіти. – 2-е вид. – Запоріжжя: ЛПІС, 2004. – 268 с.
3. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк та ін. – 3-є вид., доопр. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
4. Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк та ін. – 3-є вид., доопр. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 400 с.

5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. / Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артемова Л.В. та ін. / наук. кер. О.Л. Кононко. – К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – 452 с.)

6. Українське дошкілля. Програма розвитку дітей дошкільного віку / О. І. Білан та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.

Підручники, посібники, періодичні видання.

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України.- К.: Либідь, 2006.
2. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
3. Бех І. Педагогічне регулювання виховної ситуації // Дошкільне виховання. – 2010. - №4. – С. 2-4.
4. Беленька Г. Ким хочуть стати наші діти? // Дошкільне виховання.– 2008. - №5. – С. 5-6.
5. Богуш А. Головні аспекти підготовки дітей до школи // Дошкільне виховання. – 2011. - № 10. – С. 2-5.
6. Виховання дошкільників в праці: навч. посібн. – 2-е вид.; за ред. З.Н. Борисової / З.Н. Борисова, Г.В. Беленька, М.А. Машовець, Н.М. Кот. – К.: Віпол, 2002. – 112 с.
7. Гавриш Н. Сучасне заняття в дошкільному закладі. – Луганськ: «Альма-матер», 2007.
8. Гогоберидзе А. Г. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения: Учебник для вузов. – К.: Вид-во «Ліра-К», 2013. -464с.
9. История зарубежной дошкольной педагогики.: Хрестоматия/ Сост. С.В.Лыков, Л.М.Волобуева, С.Ф.Егоров, Н.Ю. Житняков.- М.: Академия, 2000.
10. Коваленко А. У країні хлопчиків і дівчаток. // Дошкільне виховання. – 2013. - №1. – С. 20-23.
11. Козлова С. А. Дошкольная педагогика: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений – 3-е изд., исправ. и доп. / С. А. Козлова, Т.А. Куликова.- М.: Издательский центр «Академия», 2001.-416с.
12. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. – Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. – 320с.
13. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. – Частина друга. Концепція, Програма розвитку та освітні програми ДНЗ.- Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. – 284с.
14. Левківський М.В. Історія педагогіки.- Київ. 2003, с.512.
15. Левківський М.В., Микитюк О.М. Історія педагогіки.- Харків, 2002.
16. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: У 3-х частинах. – Ч.2: Навч. посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 360с.
17. Михайлова А.І. Організація роботи з дітьми різновікових груп: Метод. посіб. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2008. – 64 с.
18. Одаренные дети / Пер. с англ. Д. Линник, А. Мкервали / [Под общ. ред. Г. В. Бурменской, В. М. Слуцкого]. – М.: Прогресс, 1991. – 376 с.
19. Піроженко Т. Провідна роль творчих ігор у особистісному розвитку дошкільників // Вихователь – методист дошкільного закладу. – 2013. - №1. – С. 49-53.
20. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. – 2-ге вид., доповн. - К.: Академвидав, 2013. - 464 с
21. Поніманська Т.І. Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. – К.: Вид-во «Слово», 2004.
22. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник. – К.:

Академвидав, 2010.

23. Смирнова Е. О. Психологические особенности игровой деятельности современных дошкольников // Вопросы психологии. – 2013. - №2. – С.15-23.

24. Смольникова Г. Розвиваємо у малят сенсорику та дрібну моторику // Дошкільне виховання. – 2010. - №7. – С. 20.

25. Сухорукова Г. Виховання людяності – проблема сучасності // Дошкільне виховання. – 2012. - №8. – С. 2-6.

26. Тарасенко Г. С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Навчально-методичний посібник. – К.: Вид-во «Ліра-К», 2010. -320с.

НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ (скорочений текст лекцій)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

ЛЕКЦІЯ № 1. Предмет та завдання дошкільної педагогіки.

1. Предмет дошкільної педагогіки як науки.
2. Унікальність дошкільного віку.
3. Методи педагогічних досліджень.

1. Предмет дошкільної педагогіки як науки.

Педагогіка - наука про виховання. Розкриває сутність, цілі, завдання і закономірності виховання, його роль у житті суспільства та розвитку особистості.

Дошкільна педагогіка - це наука про закономірності виховання і навчання дітей від народження до школи.

Завдання дошкільної педагогіки:

- обґрунтування парадигм педагогічної теорії і практики, серед яких чільне місце посідає гуманістична, що спрямована на особистіший розвиток кожної дитини;
- виявлення закономірностей навчання і виховання дитини до шкільного віку;
- дослідження особливостей розвитку дитини в процесі навчання і виховання.

Основні поняття педагогіки:

- освіта;
- розвиток;
- виховання;
- навчання;
- педагогічний процес.

Освіта процес і результат оволодіння системою знань, умінь і навичок і формування на їх основі світогляду та якостей особистості.

Розвиток - процес становлення особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх соціальних та природних факторів. Розрізняють психічний, фізичний та загальний розвиток.

Виховання — процес цілеспрямованого впливу з метою створення сприятливих умов для розвитку особистості.

Навчання - спеціально організований процес взаємодії педагога і дитини, спрямований на засвоєння змісту освіти та досвіду навчально-пізнавальної діяльності.

Педагогічний процес - динамічна система, яка об'єднує процеси виховання, навчання, розвитку і саморозвитку особистості вихованця.

Самовиховання - усвідомлена, цілеспрямована діяльність людини, спрямована на саморозвиток, самоосвіту, удосконалення позитивних і подолання негативних особистісних якостей.

Самоосвіта - активна, цілеспрямована пізнавальна діяльність людини, пов'язана з пошуком і засвоєнням знань у галузі, що її цікавить.

Джерела дошкільної педагогіки як науки:

1. етнопедагогіка;
2. передовий педагогічний досвід;
3. дані суміжних наук.
4. ідеї видатних педагогів минулого;
5. експериментальні дослідження проблем розвитку і виховання;

Передовий педагогічний досвід - досвід, який спирається на педагогічні новації та інновації і дозволяє одержувати результати, що відповідають сучасним вимогам і є оптимальними для конкретних умов.

Педагог-новатор - автор нових педагогічних систем; розробник і реалізатор

педагогічних новацій та нововведень.

Рівні новизни у педагогіці:

- *абсолютна* (принципово невідома новація, відсутність аналогів і прототипів);
- *відносна* (часткова, умовна, місцева);
- *псевдоновизна* (прагнення зробити не стільки краще, скільки інакше);
- *винахідницькі дрібниці*.

Головні критерії передового педагогічного досвіду:

- *актуальність* (визначається відповідністю досвіду до найважливіших проблем, що існують у навчанні і вихованні на даному етапі);
- *новизна* (має досить широкий діапазон - від наукового відкриття до раціоналізації окремих сторін педагогічної діяльності);
- *результативність* (підвищення рівня розвитку дітей у процесі застосування означеного досвіду, а також оптимальне використання вихователем і дітьми сил та часу для досягнення результату);
- *стабільність* (можливість перевірки досвіду в діяльності інших педагогів);
- *перспективність* (можливість творчого наслідування досвіду іншими педагогами).

Види передового педагогічного досвіду:

• *новаторський* - передовий педагогічний досвід найвищого рівня, що породжується новою педагогічною ідеєю. Може бути *дослідницьким* (використовує експериментальний пошук і одержує оригінальні дані на рівні відкриття) та *раціоналізаторським* (характеризується удосконаленням практики навчання і виховання на основі використання творчих ідей);

• *зразковий* (репродуктивний) - педагогічний досвід, який забезпечує більш ефективне і якісне вирішення завдань навчання і виховання, спираючись на вже існуючі положення. Залежно від того, хто є автором чи носієм досвіду (окремий педагог, група вихователів, методичне об'єднання працівників дошкільних закладів району, міста, області та ін.), його класифікують як *колективний, груповий або індивідуальний*.

Актуальні проблеми дошкільної педагогіки:

- розробка основ науково-методичного забезпечення педагогічного процесу в дитячому садку в нових умовах;
- вивчення шляхів здійснення особистісноорієнтованого підходу у вихованні;
- вивчення особливостей розвитку духовності дитини як домінуючого начала в структурі особистості;
- визначення наукових засад роботи з обдарованими дітьми;
- дослідження педагогічних умов повноцінного фізичного і психічного розвитку дитини в дошкільні роки.

2. З розвитком суспільства зростають темпи розвитку дитини. У зв'язку з цим особливої актуальності набула у другій половині ХХ ст. проблема акселерації (лат. *acceleratio* — прискорення, прискорений розвиток), що охоплює анатомічні, фізіологічні, психологічні аспекти розвитку.

Характеристика акселерації:

- збільшення зросту і маси тіла,
- розширення обсягу знань і загальної інформованості дитини,
- розвиток логічного мислення та ін.

На рубежі ХХ—ХХІ ст. темпи акселерації сповільнилися, а на передній план вийшла проблема інфантилізації (лат. *infantilis* — дитячий) розвитку: сучасній дитині, яка значно поінформованіша, ніж діти попереднього покоління, не вистачає необхідної для її віку соціальної зрілості, вміння і прагнення приймати самостійні рішення, відповідальності.

У ДИТИНСТВІ ЛЮДИНА НАБУВАЄ НАБАГАТО БІЛЬШЕ, НІЖ У НАСТУПНІ РОКИ ЖИТТЯ. Все, що вона засвоює згодом, не має такої глибини, як те, що засвоєне у дитячі роки.

У кожного народу та кожні історичні етапи розвитку суспільства було своє особливе

ставлення до дітей.

3. Педагогічне дослідження - це процес наукового визначення актуальної педагогічної проблеми, її вивчення та аналіз результатів.

Зміст педагогічного дослідження - творчий цілеспрямований пошук шляхів удосконалення виховання і навчання дітей дошкільного віку.

Педагогічне спостереження - найбільш безпосередній спосіб одержання дослідних даних, який полягає в систематичному і цілеспрямованому сприйнятті досліджуваного об'єкта з метою збору інформації, фіксації дій і проявів поведінки об'єкта.

Види спостережень:

- *безпосереднє* - спостереження, яке проводить дослідник;
- *опосередковане* - доповнюється даними спостережень інших осіб, які працюють за програмою дослідника;

- *безперервне* - спостереження, в якому педагогічне явище відображається у завершеному вигляді, у розвитку від початку до кінця;

- *дискретне (перервне)* - спостереження, в якому предметом дослідження є досить тривалий процес і дослідник звертається до спостереження неодноразово.

Педагогічний експеримент - дослідницький метод комплексного характеру, суть якого полягає в тому, що досліджуване явище ставиться у певні умови, спеціально організовані ситуації.

Різновиди експерименту:

- *природний* - експеримент, який здійснюється в рамках реального педагогічного процесу;

- *лабораторний* - експеримент, для якого створюються спеціальні умови виявлення і формування бажаних явищ;

- *короткочасний*;

- *тривалий*;

- *констатуючий* (виявляючий);

- *формуючий* (перетворює досліджуване явище);

- *контрольний*.

Метод запитань - базується на цілеспрямованому отриманні інформації шляхом усного або письмового опитування і реалізується у формах бесіди, інтерв'ю та анкетування.

Бесіда - метод отримання інформації за допомогою словесного спілкування.

Інтерв'ю - метод збирання первинної інформації в педагогічних дослідженнях. Передбачає в процесі усного опитування виявити досвід, оцінку і точку зору респондента.

Анкетне опитування - метод педагогічного дослідження, який за допомогою анкет виявляє точки зору і тенденції, що мають місце в групі респондентів. *Анкета* - впорядкований за змістом та формою набір завдань, підготовлених у вигляді опитувального листа.

Вивчення продуктів діяльності дитини (малюнків, поробок, аплікацій, ліплення, записів творчих розповідей тощо) - метод, який використовується у вивченні індивідуальних особливостей дітей, їх інтересів і нахилів, ставлення до продуктивних видів діяльності.

Соціометричні методи - використовується для аналізу взаємин у колективі на основі опитування чи спостереження за поведінкою дітей.

Тестування - метод діагностики, який використовує стандартизовані запитання і завдання, що мають визначену шкалу значень.

Математичні методи - застосовуються у педагогічному дослідженні для кількісного аналізу одержаного матеріалу та обробки даних експерименту.

Метод моделювання - імітування реально існуючої педагогічної системи шляхом створення спеціальних моделей, схем, знакових або реальних аналогів, у яких відтворено принципи організації і роботи цієї системи.

Впровадження результатів наукових досліджень у практику - цілеспрямований

процес, який забезпечує організацію діяльності на основі закономірностей, висновків і рекомендацій.

ЛЕКЦІЯ № 2. Виховання і розвиток дітей дошкільного віку.

1. Характеристика факторів розвитку особистості.
2. Роль діяльності і спілкування у формуванні особистості.
3. Вікова періодизація дошкільного дитинства.
4. Робота з обдарованими дітьми.
5. Робота з педагогічно занедбаними дітьми.

1. Характеристика факторів розвитку особистості.

Формування - процес становлення особистості людини в результаті впливу спадковості, середовища, цілеспрямованого виховання і власної активності особистості.

Розвиток - постійний процес кількісних та якісних змін природних і соціальних сторін особистості, трансформація будови і функцій організму, поява нових якостей у свідомості, удосконалення різних видів діяльності.

Закономірності процесу розвитку:

- 1) поступальний характер, (пройдені шаблі ніби повторюють відомі риси, властивості нижчих, але на більш високій базі);
- 2) неперервність (не копіювання, а рух на новому рівні, коли реалізуються результати попереднього розвитку);
- 3) єдність протилежностей - внутрішня рушійна сила процесу розвитку.

Основні напрями розвитку людини:

- анатомо-фізіологічний (збільшення і розвиток кісткової та м'язової систем);
- психічний (формування свідомості, самосвідомості, провідних рис особистості, когнітивних, почуттєвих і вольових процесів тощо);
- соціальний (набуття соціального досвіду, в тому числі духовного, опанування соціальними функціями тощо).

Тенденції розвитку особистості в онтогенезі (за Л. І. Божович):

- 1) єдиний цілісний процес неперервного підростання;
- 2) неповторність окремих вікових періодів, що роблять свій специфічний внесок у загальний процес формування особистості.

Протиріччя у розвитку дитини дошкільного віку:

- 1) протиріччя між новими потребами, запитами дитини і рівнем розвитку її можливостей;
- 2) протиріччя між вимогами, що висуваються суспільним середовищем, та тими, що приймаються самою дитиною;
- 3) протиріччя між новими завданнями та звичними способами мислення і поведінки, що склалися раніше.

Людина - жива істота, яка володіє мисленням і мовленням, здатністю створювати знаряддя та користуватися ними у процесі діяльності; являє собою єдність фізичного і духовного, природного і соціального, спадкового і набутого.

Індивід - людина як цілісний неповторний представник роду з психофізіологічними властивостями, що виступають як передумови розвитку особистості та індивідуальності.

Особистість - це людина як суб'єкт відносин і свідомої діяльності, здатний до самопізнання і саморозвитку; стійка система соціально-значущих якостей, відношень, мотивів, що характеризує людину як члена суспільства.

Фактор рушійна сила, причина, істотна обставина у будь-якому процесі, явищі.

Спадковість - відтворення у нащадків біологічної схожості з батьками (анатомо-фізіологічної структури людського організму: кольору шкіри, очей, волосся; особливостей нервової системи; типів обміну речовин тощо).

Середовище навколишнє - природні, соціально-економічні, духовні та матеріально-побутові умови життєдіяльності людського співтовариства і кожної людини. Розглядається

у двох аспектах:

1) макросередовище, тобто матеріальний добробут, соціальний лад, культурний рівень суспільства, в якому живе людина;

2) мікросередовище - оточення, що безпосередньо впливає на дитину: сім'я, навчальний заклад, люди, з якими вона спілкується.

Виховання - процес цілеспрямованого формування особистості в умовах спеціально організованої виховної системи.

Функції виховання у формуванні особистості:

- організаційна - організація діяльності, в якій розвивається і формується особистість;

- ціннісно-орієнтаційна - визначення життєвих цінностей, настанов, змісту для розвитку та саморозвитку особистості вихованця;

- профілактична - профілактика негативних впливів на розвиток і формування особистості;

- превентивна (попереджувальна) - ізолювання особистості від несприятливих умов її розвитку.

2. Роль діяльності і спілкування у формуванні особистості.

Діяльність - форма буття і спосіб існування людини, її активність, спрямована на доцільну зміну та перетворення навколишнього світу.

Провідна діяльність - така діяльність, розвиток якої зумовлює найголовніші зміни у психічних процесах і психологічних особливостях особистості дитини на даній стадії; діяльність, усередині якої розвиваються психічні процеси, що готують дитину до переходу на нові, вищі ступені розвитку (О. М. Леонтьєв).

Основні ознаки провідної діяльності:

- це така діяльність, у формі якої виникають і всередині якої диференціюються інші, нові види діяльності;

- це діяльність, в якій формуються і перебудовуються часткові психічні процеси;

- це діяльність, від якої безпосередньо залежать основні психологічні зміни в особистості дитини, що спостерігаються на даний момент її розвитку.

Впродовж дошкільного дитинства розвиваються такі види діяльності:

- емоційне та емоційно-предметне спілкування з дорослими, яке збагачує дитину новими враженнями, формує перші уявлення про найближче оточення;

- предметна діяльність, у якій відбувається розвиток усіх пізнавальних процесів, формуються цілі та мотиви поведінки, засвоюють ся початкові знання про предмети та дії з ними;

- гра, де швидкими темпами розвивається соціальна, пізнавальна активність дошкільника, засвоюються різні способи дій, знання про властивості й ознаки предметів, зв'язки між предметами і явищами, набуваються соціальні навички міжособистісних стосунків, розвивається творча уява;

- продуктивні види діяльності - малювання, ліплення, конструювання які дають багатий матеріал для розвитку конструктивного мислення, уяви, художніх здібностей, уміння ставити мету і досягати її, обирати засоби здійснення задуму;

- праця як чинник розвитку наполегливості, суспільної спрямованості особистості, почуття власної гідності та обов'язку, уміння аналізувати корисність своєї роботи;

- навчальна діяльність, в якій збагачуються розумові та практичні уміння.

Спілкування - форма активності особистості, яка породжується потребами у спільній життєдіяльності та обміні інформацією; проявляється у встановленні і розвитку контактів між людьми, у формуванні міжособистісних відносин.

Самовиховання - усвідомлена, цілеспрямована діяльність людини, спрямована на саморозвиток, самоосвіту, удосконалення позитивних і усунення негативних особистісних якостей.

3. Вікова періодизація дошкільного дитинства.

Критеріями розвитку дитини є анатомічні, фізіологічні, психологічні, педагогічні, фізичні показники стану організму. До анатомічних належать розвиток кісткової, м'язової, серцево-судинної та статевої систем. Фізіологічні охоплюють показники діяльності органів дихання, кровообігу, залоз внутрішньої секреції, нервової системи. Психологічні показники відображають особливості сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, мовлення, темпераменту, характеру. Показниками фізичного розвитку є зріст, вага, обсяг грудної клітки, стан м'язів. Педагогічні критерії визначають можливості розумового, морального, трудового, естетичного, фізичного виховання дитини.

- ранній вік (від народження до 2-х років);
- молодший дошкільний вік (від 2-х до 4-х років);
- середній дошкільний вік (від 4-х до 5-ти років);
- старший дошкільний вік (від 5-ти до 6-ти років).

Вікові особливості - комплекс фізичних, пізнавальних, інтелектуальних, мотиваційних, емоційних властивостей, характерних для більшості людей одного віку.

Вікові кризи - періоди різких, стрибкоподібних змін, пов'язаних з відмиранням, зникненням старих і появою нових психологічних рис, які змінюють дитину (Л. С. Виготський); нормативні процеси осо-бистісного розвитку. У дитячому віці виділяють: а) кризу першого року життя; б) кризу трьох років («Я сам!»); в) кризу шести-семи років; г) підліткову кризу. Для кризових періодів у дитинстві характерними є: процеси переходу до нового типу взаємин дітей з дорослими, в яких враховуються більші можливості дитини; зміна соціальної ситуації розвитку; зміна діяльності; перебудова всієї структури свідомості дитини.

Стабільний період - характеризується тим, що розвиток відбувається поступово, шляхом накопичення малопомітних змін, які відповідно до закону переходу кількісних змін у якісні виявляються стрибкоподібно у вигляді новоутворень у організмі та психіці людини.

Критичні періоди - відрізняються значними змінами у фізичному і психічному розвитку людини.

Сензитивні періоди розвитку - періоди онтогенетичного розвитку, коли дитина буває особливо чутливою до певних виховних дій; періоди оптимальних термінів розвитку певних властивостей психіки і психічних процесів.

Зона актуального розвитку наявні можливості дитини, її сьогоднішній день і сходянка у день завтрашній (Л. С. Виготський).

Зона найближчого розвитку - процеси, які дитина здатна здійснювати лише в умовах співробітництва з дорослими; це різниця між тим, що дитина може зробити сама і що - за допомогою дорослих.

Акселерація - прискорений розвиток, що охоплює анатомічні, фізіологічні, психологічні його сторони: збільшення росту і маси тіла, розширення об'єму знань і загальної інформованості дитини, розвиток логічного мислення тощо.

Теорії штучної акселерації - спроби обґрунтувати теорії значного прискорення процесів розвитку завдяки ранньому спеціальному навчанню дітей читання, формування логіко-математичних операцій тощо.

Ампліфікація - максимальне використання можливостей кожного віку для повноцінного психічного розвитку дитини. Поняття введене О. В. Запорожцем. Воно є інтегративним і поєднує у собі: а) поняття психічного розвитку у повному обсязі; б) сензитивні періоди і відповідні «зони найближчого розвитку» (Л. С. Виготський), які окреслюють реальні можливості дитини; в) саму категорію розвитку.

5. Робота з обдарованими дітьми.

Обдаровані і талановиті діти - діти з високим творчим потенціалом, високим рівнем розвитку здібностей.

Типи обдарованості:

- загальна (розумова);

- спеціальна (художня, музична, математична тощо).

Обдарованість - якісно своєрідне поєднання здібностей, від якого залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у тій чи іншій діяльності.

Здебільшого найважливішими характеристиками обдарованих дітей вважають:

- надзвичайно ранній вияв високої пізнавальної активності й допитливості;
- швидкість і точність виконання розумових операцій, що зумовлене стійкістю уваги та оперативною пам'яттю;
- сформованість навичок логічного мислення;
- багатство активного словника;
- швидкість і оригінальність вербальних (словесних) асоціацій;
- виражена установка на творче виконання завдань;
- розвиток логічного мислення й уяви;
- володіння основними компонентами уміння вчитися.

Складові обдарованості:

- домінуюча роль пізнавальної мотивації;
- дослідницька творча активність, що виражається у виявленні нового у постановці і вирішенні проблем;
- здатність досягнення оригінальних рішень;
- здатність прогнозувати і передбачати;
- здібності до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки.

У дошкільному віці виявляється спеціальна обдарованість, ознаками якої є особливі здібності до певного виду діяльності. Як правило, їх класифікують на такі групи:

- математичні здібності (здатність до сприймання, осмислення та зберігання математичної інформації, математична спрямованість розуму — інтерес до чисел і дій з ними, прагнення до математичного пошуку);
- конструктивно-технічні здібності (технічне мислення, яскрава просторова уява, зацікавленість приладами і конструкціями, прагнення їх удосконалювати і створювати нові);
- загальні художні здібності (здатність до різних видів художньо-творчої діяльності: художнє бачення світу, оригінальність сприймання, підвищений інтерес до художньої діяльності, естетична позиція);
- музичні здібності (музично-ритмічне чуття, музична пам'ять, здатність сприймати музику як форму вираження змісту);
- літературні здібності (образність і виразність мовлення, інтерес до художнього вираження думки, емоційність, творча уява, здатність до мовного вираження душевного стану людини);
- здібності до зображувальної діяльності (здатність правильно оцінити форми, пропорції, положення предметів у просторі, світлотіньова чутливість, здатність відчувати і передавати виражальну функцію кольору, розвинута образна уява і пам'ять).

Умови реалізації обдарованості дитини:

- 1) відповідна допомога дорослих;
- 2) багате культурне середовище;
- 3) послідовна індивідуальна програма виховання і навчання.

Головні умови стимулювання творчості дитини (за Н. Роджерс):

- 1) психологічна безпека;
- 2) безоцінне прийняття особистості дитини;
- 3) атмосфера відкритості, дозволеності;
- 4) надання права на свободу і самостійність.

5. Робота з дітьми з особливими потребами.

Реабілітаційна педагогіка - галузь педагогіки, яка охоплює відновлення втрачених

або послаблених властивостей і функцій організму, окремих сторін особистості дитини з метою максимально повного розвитку індивідуальних можливостей і активної перетворювальної адаптації до навколишнього світу.

Систему спеціального навчання застосовують щодо дітей таких категорій:

- з порушеннями у розвитку. Вони відстають у психофізичному розвитку внаслідок порушення діяльності одного або кількох аналізаторів (зорового, слухового, рухового, мовного), а також унаслідок органічного ураження центральної нервової системи;
- з відхиленнями у психофізичному розвитку. Мають відхилення у розвитку аналізаторів, вираженість яких не так різко обмежує їхні можливості, як у дітей з порушеннями у психофізичному розвитку;
- з обмеженими можливостями здоров'я. Порушення у розвитку цих дітей надають їм особливий статус, тобто певні пільги (за традиційною термінологією — діти-інваліди);
- з особливими освітніми потребами. Для цієї категорії дітей необхідні спеціальна корекційна підтримка і специфічні методи навчання, які можуть бути забезпечені і в загальноосвітньому дошкільному закладі, і в дошкільних закладах компенсуючого типу.

До основних категорій порушень розвитку дітей належать:

- порушення інтелекту (розумово відсталі діти): діти з відносно легкою, неглибокою розумовою відсталістю (ступінь дебільності); діти з глибокою розумовою відсталістю (ступінь імбецильності); діти з найважчою, глибокою розумовою відсталістю (ступінь ідіотії);
- затримання психічного розвитку. Для цих дітей характерні гетерохронність (різночасовість) проявів відхилень і суттєві відмінності у їх вираженні та прогнозуванні наслідків. Ці відхилення зумовлені біологічними або соціальними чинниками, а також різними варіантами їх поєднання;
- порушення зору: сліпота, слабкий зір, косоокість та амбліопія (косоокість із пониженням гостроти зору);
- порушення слуху: глухота, туговухість, пізня втрата слуху (у 3—4 роки і пізніше);
- порушення опорно-рухового апарату: дитячий церебральний параліч, поліомієліт, уроджена патологія опорно-рухового апарату, травматичні ушкодження спинного і головного мозку, поліартрит, захворювання скелета;
- порушення мовлення: системні порушення мовлення (алалія, афазія); порушення будови і функцій мовленнєвого апарату (ринолалія, дизартрія, складна дислалія); порушення читання і письма (дислексія, дисграфія); темпоритмічні порушення мовлення (заїкання); порушення мотивуютьуючої функції мови (мутизм);
- емоційні розлади: ранній дитячий аутизм (переважання замкнутого внутрішнього життя, активна самоізоляція від зовнішнього світу); емоційні розлади, спричинені ранньою розлукою з матір'ю; фобічні (грец. — страх) тривожні розлади;
- важкі множинні порушення характеризуються поєднанням двох або кількох виражених психофізичних порушень.

Діти з порушеннями розвитку мають спільні та спеціальні труднощі, пов'язані з характером і вираженістю первинних порушень, особливостями вторинних. Первинні порушення обумовлені безпосередньо хворобою, вторинні виникають унаслідок первинних порушень, піддаються впливу ранньої корекційної допомоги.

Спільні риси дітей з особливими потребами:

- порушення системи психічної діяльності;
- своєрідність в оволодінні мовою;
- відхилення у прийомі, переробці та використанні інформації з навколишнього середовища

Специфічні труднощі, з якими стикаються хворі діти, обумовлені характером і мірою вираженості відхилень, умовами соціально-педагогічного оточення на ранніх етапах розвитку.

Лекція № 3. Сучасна система дошкільної освіти в Україні та світі.

1. Загальна характеристика системи дошкільної освіти.
2. Типи ЗДО та їх функції.

1. Загальна характеристика системи дошкільної освіти.

Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні - сукупності навчально-виховних закладів, призначених для цілеспрямованого навчання і виховання. Її функціонування регламентоване Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Конвенцією ООН про права дитини.

Нині все більше країн законодавчо визнають обов'язковість дошкільної освіти.

Дошкільна освіта сприяє реалізації прав дитини, закріплених законодавчими міжнародними документами, зокрема права на охорону здоров'я, права на освіту, права на участь в іграх, права на збереження своєї індивідуальності, права на захист від усіх форм фізичного, психічного насильства, приниження, зловживання, відсутності турботи чи недбалого і грубого поводження.

Принципи державної політики у галузі освіти відображені у Законі України «Про освіту» (1996), який проголошує освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства. Основними принципами освіти в Україні:

- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини в реалізації її здібностей, таланту, у всебічному розвитку;
- гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- органічний зв'язок зі світовою і національною історією, культурою, традиціями;
- незалежність від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- науковий, світський характер, інтеграція з наукою і виробництвом, взаємозв'язок з освітою інших країн;
- гнучкість і прогностичність, єдність і наступність;
- безперервність і різноманітність;
- поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Новий етап розвитку дошкільної освіти започаткований прийняттям Закону України «Про дошкільну освіту» (2001), який розглядає її як цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних і фізичних особливостей, культурних потреб, формування у дитини моральних - норм, набуття нею життєвого досвіду. Цим законом регламентовано такі аспекти функціонування системи дошкільної освіти:

- забезпечення права дитини на доступність і безоплатність здобуття дошкільної освіти;
- забезпечення необхідних умов функціонування і розвитку системи дошкільної освіти;
- визначення змісту дошкільної освіти;
- визначення органів управління дошкільною освітою та їх повноважень;
- формування прав і обов'язків учасників навчально-виховного процесу, встановлення відповідальності за порушення законодавства про дошкільну освіту;
- створення умов для благодійної діяльності у сфері дошкільної освіти.

З проголошенням незалежності України особливої актуальності набула проблема створення безперервної системи національного виховання, покликаної максимально задіяти інтелектуальний, духовно-творчий потенціал національних і загальнолюдських цінностей, забезпечити єдність, наступність і послідовність виховуючих впливів різних соціальних інститутів.

2. Типи ЗДО і їх функції

Згідно із Законом України «Про дошкільну освіту» систему дошкільної освіти утворюють дошкільні навчальні заклади незалежно від підпорядкування, типів і форм власності; наукові й методичні установи; органи управління освітою; освіта і виховання в сім'ї.

Заклад дошкільної освіти - заклад освіти дітей від двох місяців до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей.

Завдання дошкільного навчального закладу передбачає реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію, готовність продовжувати освіту. Закон передбачає такі типи дошкільних навчальних закладів:

1. Дитячі ясла - для дітей віком від двох місяців до трьох років.
2. Дитячі садки - від трьох до шести (семи) років.
3. Дитячі ясла-садки - для дітей віком від двох місяців до шести (семи) років.
4. Дошкільні навчальні заклади сімейного типу. У них виховують дітей віком від двох місяців до шести (семи) років, які перебувають у родинних стосунках.

5. Дошкільні навчальні заклади (ясла-садки) комбінованого типу для дітей віком від двох місяців до шести (семи) років. У них функціонують групи загального розвитку, компенсуючого типу, сімейні, прогулянкові, з метою здійснення дошкільної освіти з урахуванням стану здоров'я, розумового, фізичного і психічного розвитку дітей.

Дошкільні навчальні заклади (дитячі будинки) інтернатного типу. Вони забезпечують розвиток, виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського спілкування, дітей дошкільного і шкільного віку, які перебувають у родинних стосунках і утримуються за рахунок держави.

6. Спеціальні та санаторні дошкільні навчальні заклади компенсуючого типу для дітей віком від двох до семи (восьми) років. Призначені для виховання дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, тривалого лікування й реабілітації.

7. Центри розвитку дитини. Забезпечують фізичний, розумовий, психологічний розвиток і його корекцію, оздоровлення дітей, які відвідують інші навчальні заклади чи виховуються вдома.

8. Будинки дитини. Створені для медико-соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від народження до трьох років.

9. Дитячі будинки сімейного типу. У них виховують дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського спілкування, віком від двох до вісімнадцяти років.

Дошкільний навчальний заклад може належати до складу навчально-виховних комплексів: «дошкільний навчальний заклад - загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад - дошкільний навчальний заклад» - або до складу об'єднання з іншими навчальними закладами. Дошкільні групи можуть бути створені при загальноосвітніх школах, школах-інтерна-тах, санаторних школах. За формою власності дошкільні навчальні заклади можуть бути державними, комунальними, приватними.

Кожен дошкільний заклад має Статут, розроблений на основі керівних документів, затверджений засновником і радою дошкільного закладу та зареєстрований місцевими органами влади. Його завданнями є реалізація державної політики у сфері освіти; забезпечення фізичного і психічного здоров'я дітей відповідно до Базового компонента дошкільної освіти; розвиток їхніх творчих здібностей та інтересів; формування необхідних для навчання в школі умінь і навичок; допомога в корекції недоліків розвитку дитини.

Виховні групи у дошкільних навчальних закладах комплектують за віковими, сімейними, родинними ознаками.

За віковими ознаками формують:

- а) ясельні групи в дитячих яслах і дитячих яслах-садках, до яких належать:
 - перша група раннього віку - від двох місяців до року (до 10 осіб);
 - друга група раннього віку - від 1-го до 2-х років (до 15 осіб);
 - перша молодша група - від 2-х до 3-х років (до 15 осіб);

б) дошкільні групи в дитячих садках і яслах-садках. У їх складі діють:

- друга молодша група - від 3-х до 4-х років (до 20 осіб);
- середня група - від 4-х до 5-ти років (до 20 осіб);
- старша група - від 5-ти до 6-ти років (до 20 осіб);
- підготовча до школи група - від 6-ти до 7-ми років (до 20 осіб).

Функціонують також різновікові групи з наповнюваністю до 15 осіб.

Дошкільні заклади працюють переважно 9 - 12 годин. З метою короткочасного перебування дітей у зв'язку з потребами батьків організують прогулянкові групи. В окремих дошкільних закладах діти перебувають цілодобово.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II – ДОШКІЛЬНА ДИДАКТИКА.

Лекція № 4. Особливості організації освітнього процесу у ЗДО.

1. Загальні основи дошкільної дидактики.
2. Зміст навчання дітей дошкільного віку.
3. Навчальний процес у ЗДО.
4. Особливості навчальної діяльності дошкільників.

1. Загальні основи дошкільної дидактики

Дидактика (гр. повчаючий) – універсальне мистецтво всіх учити всьому (Я.Коменський).

Освіта – сукупність знань, умінь, навичок, поглядів і переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил та практичної підготовки, що досягаються в результаті цілеспрямованої навчально-виховної роботи.

Людина пізнає світ у різних видах діяльності, однак особливо цілеспрямованими є її пізнавальні старання у процесі навчання, яке справедливо вважається найважливішим і найнадійнішим способом здобуття знань.

Навчання - спільна діяльність педагога і дитини, зорієнтована на засвоєння знань, умінь і навичок, способів пізнавальної діяльності.

У навчанні взаємодіють діяльність педагога, спрямована на відбір змісту і форм передавання знань, умінь і навичок (навчання) і діяльність дитини щодо усвідомлення, засвоєння і використання знань (учіння).

Сутність навчання, його особливості досліджує дидактика - наука про навчання, його закони і закономірності, принципи і зміст, методи і форми організації.

З її погляду найважливішими є такі функції навчання:

- освітня (реалізується завдяки відбору, передаванню і засвоєнню дітьми певної системи знань, умінь і навичок);
- розвивальна (зорієнтована на розумовий розвиток дитини, постійне вдосконалення її розумових здібностей, пізнавальної діяльності);
- виховна (виявляється у змісті знань, які стають основою світогляду, рис особистості).

Ознаки навчання (за І. Підласим)

- Двосторонній характер;
- Спільна діяльність педагога і вихованців;
- Керівництво з боку педагога;
- Спеціальна планомірна організація управління;
- Цілісність та єдність;
- Відповідність закономірностям вікового розвитку вихованців;
- Управління розвитком і вихованням тих, хто навчається.

Дошкільна дидактика - теорія навчання дітей дошкільного віку, яка визначає мету, розробляє зміст, методи й форми організації навчання дітей.

Засновником дошкільної дидактики є Я. Коменський:

- основними дидактичними завданнями вважав розширення безпосереднього досвіду дитини, збагачення її знань про предмети і явища, формування вміння розрізняти схожі предмети та явища і правильно називати їх.

- обґрунтував програму навчання, зміст якої становлять відомості про предмети і явища навколишньої дійсності, згруповані й позначені науковими термінами «фізика», «оптика», «астрономія», «географія», «геометрія», «статика», «діалектика» та ін.

- Відчуття й уявлення, думки й слова, мова й діяльність, на його погляд, є важливими умовами процесу навчання, який повинен відповідати рівню розумового розвитку дитини.

- Дотримання дидактичних принципів, на думку Я.-А. Коменського, забезпечить повноцінний розумовий розвиток дитини, а саме навчання сформує звичку до розумової праці, у розвитку якої полягає головне і найважче завдання виховання.

Ф. Фребель

- розробив систему навчання вдитячому саду. Основу цієї системи складають: програма, детально пророблена, поєднує знання і способи діяльності; організація навчання у формі зайняття, що послідовно ускладнюється.

- уперше в історії педагогіки представлена точно розписана методика навчання, аж до словесних пояснень "садівника"(виховательки) реплік у відповідь дітей, поетичного або пісенного супроводу виконуваних дій.

К.Д.Ушинский ("Рідне слово", "Дитячий світ")

- розглядав питання навчання в період дошкільного дитинства в тісному зв'язку з питаннями навчання на інших вікових сходах.

- Завдання дошкільного, "докнижного навчання" він бачив в розвитку розумових сил і мови дитини, у формуванні умінь управляти своїми психічними процесами і поведінкою.

- Вважав необхідним виховувати у дітей звичку до розумової праці, любов до нього і усвідомлене ставлення.

Й.-Г. Песталоцці,

- з раннього віку навчання повинно забезпечувати пізнання дитиною навколишнього світу, допомагати перейти від незнання до знання, усувати випадкове й актуалізувати значуще.

- Значно дієвішим, порівняно з життєвим засвоєнням знань, умінь і навичок, є систематичне навчання під керівництвом дорослого.

Є. Тихєвої

- навчання дитини починається задовго до того, як вона візьме в руки буквар і перо.

- створила програму навчання у дитячому садку, яка охоплює розвиток мовлення дітей, формування знань про соціальні явища, природу, основи математики тощо.

Істотний внесок в розробку змісту і методики дошкільного навчання внесли Е.Н. Водозова, П.Ф. Лєсгафт, Е.А. Флерина. Вони тісно зв'язували дошкільне навчання з ознайомленням з навколишнім життям, підкреслювали особливу роль природознавських знань в змісті освітньої роботи. В якості засобів навчання пропонувалися народні ігри, казки, пісні, власна художня діяльність дітей.

У 50-х рр. почалася глибока експериментальна розробка теоретичних основ, змісту, методики дошкільного навчання. Очолила дослідження О. Усова

- доводила, що навчання як засіб прямого і безпосереднього впливу вихователя на дошкільників покликане забезпечити надання конкретних відомостей про дійсність, виховання правильного ставлення до неї, опанування дітьми конкретних прийомів дій, всебічну підготовку їх до школи.

- Знання, якими оволодівають діти дошкільного віку, вона поділила на дві категорії: прості знання й уміння, які вони опановують без спеціального навчання, а в повсякденному спілкуванні з дорослими, під час ігор, спостережень, інших видів діяльності; більш складні знання й уміння, які можуть бути засвоєні лише в процесі спеціального навчання дітей на

заняттях.

Введення в практику роботи вітчизняних дошкільних установ систематичного навчання(1953) викликало необхідність розробки методик. На початок 60-х рр. були створені оригінальні методики музичного виховання(Н.А.Метлов, Н. А.Ветлугина), навчання рідній мові (О. И. Соловйова), розвитку основних рухів (А. И.Бикова), образотворчої діяльності (Н.Сакулина), формування елементарних математичних уявлень (А. М. Леушина).

За останній час сталося оновлення змісту приватних методик, успішно вирішується питання про вдосконалення форм і засобів навчання.

II Зміст навчання дітей дошкільного віку

Проблема змісту навчання є однією з найактуальніших у дошкільній дидактиці, адже ефективність навчання залежить передусім від його змістового наповнення. Зміст навчання дітей дошкільного віку має відповідати таким принципам:

1. Принцип зв'язку знань і вмінь із життям. Передбачає поєднання ознайомлення дітей з навколишнім середовищем із знаннями та їх можливим використанням. Відповідно до нього дітям слід не лише давати знання, а й формувати пізнавальні вміння, необхідні для самостійного освоєння навколишньої дійсності.

2. Принцип науковості знань. Зобов'язує пропонувати дітям для засвоєння точно визначені наукою положення, відкривати їм дійсність такою, якою вона є. Достовірність введених у програму навчання фактів і явищ повинна поєднуватися з розкриттям їх взаємозв'язку і розвитку. При цьому слід враховувати теоретичні знання, на яких формується здатність до первинних форм абстракції, узагальнень і умовисновків.

Цей принцип виявляється у виборі змісту факту, який розкриває його сутність на основі поняття про нього. Наприклад, у змісті знань про живі об'єкти головними є розкриття зв'язку живого організму із середовищем, закономірна будова живого організму, що забезпечує ці зв'язки, тощо.

3. Принцип системності знань. Визначає структуру знань, які повинні опанувати діти. Системність надає знанням дієвості, придатності для ефективного використання у пізнавальній діяльності й у вирішенні практичних завдань. За словами К. Ушинського, лише розумна система, яка виходить із суті предметів, дає цілковиту владу над знаннями. Важливим напрямом реалізації цього принципу є систематизація знань - об'єднання, групування предметів і явищ за характерною або суттєвою ознакою. У молодшому дошкільному віці предмети групують за кольором, розміром, пізніше використовують загальніші поняття, наприклад, «овочі і фрукти», «свійські і дикі тварини» та ін. Однак систематизацією не вичерпується принцип системності.

4. Принцип виховувальної й розвивальної спрямованості знань. Передбачає включення у програму знань, які формували б свідоме ставлення до навколишньої дійсності, оскільки саме предметні знання забезпечують виховний і розвивальний вплив.

Свідоме ставлення до навколишньої дійсності формується лише на основі розуміння сутності її фактів і явищ. Тому при вивченні будь-якого матеріалу слід знаходити можливості для виховання осмисленого ставлення дітей до предметів і явищ, виокремлюючи у змісті знань те, що становить для дітей інтерес і може спричинити виховний ефект. Наприклад, розповідаючи про працю дорослих, важливо наголосити на значущості для людей її результатів. Діти найкраще засвоюють цікаві, важливі знання, які поглиблюють процес пізнання.

5. Принцип доступності знань. Вимагає включення у програму таких знань і вмінь, які враховували б пізнавальні можливості дітей. Доступність знань не означає легкості засвоєння, а характеризує міру посиленої трудності - ступінь розриву між підготовленістю дитини до засвоєння знань і вимогами нових знань, можливостями їх засвоєння. Новий зміст має пов'язуватися з набутими дитиною знаннями, особистим досвідом. Тому знання повинні ускладнюватися відповідно до зростання пізнавальних можливостей дітей. Необхідною умовою цього є формування і розвиток пізнавальних інтересів дошкільників.

За змістом навчання дітей дошкільного віку є енциклопедичним, тобто програма знань зорієнтована на широкий обсяг предметів і явищ дійсності. Цього вимагає соціальний розвиток дитини, адже вона, інтегруючись у соціальне середовище, повинна у ньому орієнтуватися і діяти. Тому зміст програми охоплює знання, уміння і навички з найрізноманітніших сфер (про людину, об'єкти живої і неживої природи, з літератури, образотворчого мистецтва, музики, лічби); видів діяльності людини (трудової, мовленнєвої, образотворчої, музично-виконавської, конструкційної, пізнавальної, рухової), а також правила поведінки та ін. Диференціація різних сфер дійсності у змісті навчання дошкільників необхідна для підготовки їх до предметного навчання у школі.

Успіх навчання залежить від

- змісту навчального матеріалу,
- педагогічного керівництва навчальним процесом,
- особистісних якостей,
- рівня розвитку дитини.

Дошкільна дидактика розглядає навчання як двосдиний процес взаємодії вихователя і дітей, спрямований на засвоєння дітьми знань, умінь і навичок, всебічний розвиток їх як особистостей. Навчання є особливо могутнім джерелом і засобом розумового розвитку, якщо вихователь надає дитині можливість для самостійного пошуку.

III. Навчальний процес у ЗДО.

Навчальний процес – система організації навчально-виховної діяльності, в основі якої – органічна єдність і взаємозв'язок викладання і учіння; спрямована на досягнення цілей навчання та виховання (Гончаренко С.).

Особливості навчального процесу у ЗДО.

- дошкільне навчання має підготувати дитину до систематичного шкільного навчання. Однак вони не є тотожними за жодним параметром. Тому не виправдані, навіть шкідливі намагання перенести у дошкільний заклад інформаційну модель навчання, предметне викладання тощо.

- воно здійснюється не лише на спеціально організованих, обов'язкових заняттях, а й у повсякденному житті. Ця принципова відмінність від шкільного класно-урочного навчання зумовлена тим, що за навчання лише на обов'язкових заняттях діти дошкільного віку, які значно відрізняються за рівнем і темпами розвитку, не зможуть ефективно оволодіти знаннями, брати активну участь у навчальному процесі.

- значну частину знань і вмінь дошкільник засвоює поза заняттями - у повсякденному спілкуванні з дорослими та однолітками, іграх, під час спостережень. Цей емпіричний досвід дитина уточнює, систематизує та закріплює в процесі занять. Вдумливий, творчий вихователь, зацікавлений в успішному формуванні у дітей навичок навчальної діяльності, сприятиме встановленню зв'язку між знаннями, здобутими дитиною в повсякденному житті, та новою інформацією, доповненню і збагаченню тих знань, які має дитина. Із цією метою використовують влучне слово, народні прикмети, прислів'я і приказки, читання художньої літератури, розповіді, загадки, головоломки. Отже, педагог забезпечує зв'язок організованого навчання на заняттях та навчання поза ними.

- стиль взаємин між усіма учасниками навчального процесу, який можна визначити як співробітництво (дитини і педагога, дітей між собою). Знання вихователем особливостей навчальної діяльності дітей допоможе правильно спрямувати їх навчання, організувати пізнавальну діяльність, сприяти розвитку дитини в процесі навчання.

Процес навчання має суперечливий характер:

- між вимогами навчання, які постійно зростають, і можливостями учнів (рівнем їхніх знань, розвитку, способами діяльності);
- між особистим життєвим досвідом учня і науковими знаннями, які йому належить засвоїти; між попереднім рівнем знань і новими знаннями;
- між знаннями й умінням їх використовувати; між вимогами і ставленням учнів до навчання;

- між складними пізнавальними завданнями і наявними, недостатніми для їх вирішення знаннями.

Основним компонентом учіння – є діяльність того, кого навчають, і заради якого організований процес навчання. Залежно від того, як протікає учіння, спостерігаються ті або інші зрушення в розвитку дитини.

4. Особливості навчальної діяльності дошкільників.

Основою навчальної діяльності дітей дошкільного віку, за переконаннями психолога Г. Люблінської, є поєднання суспільного досвіду, який засвоює дитина, з невеликим її власним досвідом, і збагачення його у процесі учіння. Головними компонентами такої діяльності є:

- навчальне завдання. У молодшому дошкільному віці воно фігурує в єдності з практичними завданнями. Розрізнення їх з'являється поступово і не відразу. Це зумовлене логічним ускладненням навчальних завдань, виокремленням способів розумової і практичної діяльності, які слід засвоїти, аналізом результатів навчальної діяльності, встановленням їх зв'язку з розумінням завдання, використанням заданих способів діяльності;

- планування. Суть його полягає у відборі засобів і способів діяльності, встановленні послідовності дій та ін.;

- уміння контролювати діяльність, правильно оцінювати її результати. Це дає змогу раціонально організувати навчальну діяльність дитини, уникати непомірних або спрощених завдань, що є однією з передумов її розумового розвитку;

- мотиви. Вони покликані спонукати дітей до навчання. Якщо у молодшому і середньому дошкільному віці переважає емоційне ставлення дітей до спілкування з дорослим, організації заняття, навчальних матеріалів, то в старшому віці їх вабить сам процес навчання, з'являються усвідомлення значущості успіху в навчальній діяльності, пізнавальні інтереси.

У процесі навчання як провідного чинника розумового розвитку діти оволодівають такими найважливішими компонентами навчальної діяльності

- уміння розуміти навчальне завдання,
- планувати свою діяльність,
- діяти за планом і відповідно до рекомендацій дорослого,
- здатність до самоконтролю і самооцінки.
- формується довільність психічних процесів,
- виховується організованість і відповідальність.

На думку, Г.Люблінської, особливостями навчальної діяльності дошкільників є:

- Навчальна діяльність – діяльність, що організується вихователем відповідно до програми, а навчання є найбільш регламентованим видом діяльності дітей;
- Зміст навчальної діяльності – засвоєння знань, що включають досвід багатьох поколінь людей, який дитина одержує у готовому вигляді і повинна засвоїти;
- Основою навчальної діяльності є поєднання суспільного досвіду, який засвоює дитина, з невеликим її власним досвідом і збагачення його у процесі учіння.

Лекція № 5. Освітні програми та нормативні документи, що регламентують діяльність ЗДО.

1. Базовий компонент дошкільної освіти – документ який регламентує зміст діяльності ЗДО.
2. Значення програми. Загальні принципи побудови програми.
3. Базовий компонент дошкільної освіти – документ який регламентує зміст діяльності ЗДО.
4. Значення програми. Загальні принципи побудови програми.
5. Програми виховання і навчання дітей, їх характеристика.

1. Базовий компонент дошкільної освіти – документ який регламентує зміст діяльності ЗДО.

Стратегія побудови Базового компонента дошкільної освіти відповідає Міжнародній конвенції про права дитини і спрямована на реалізацію положень Закону України “Про освіту”, Державних національних програм “Освіта” (“Україна XXI століття”) та “Діти України”.

Базовий компонент – це мінімально достатній та необхідний дитині перших семи (шести) років життя ступінь компетентності, необхідний для її нормального функціонування у навколишньому середовищі. Він передбачає набір елементарних знань, уявлень, практичних умінь та навичок, які гарантують дитині адаптацію до життя, здатність орієнтуватися в ньому, адекватно реагувати на явища, події, людей.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає обов’язковий мінімум змісту основних освітніх програм, обсяг навантаження, вимоги до рівня розвиненості, вихованості та навченості дитини семи (шести) років, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті. Йдеться передусім про забезпечення особистості перших років життя своєрідного мінімального освітнього ядра, рівень засвоєння якого відображено в якісно-кількісних показниках її діяльності та поведінки.

У контексті Базового компонента поняття “мінімальний рівень” вживається не в розумінні найнижчий за ступенем розвитку, а як обов’язковий набір елементарних, доступних віку складових. Отже, документ орієнтує на досягнення дитиною нижнього вікового, а не індивідуального порогу.

Базовий компонент складено з урахування того, що засвоєння змісту дошкільної освіти розраховано на весь період дошкільного дитинства. Кожна вікова сходинка у цьому процесі відіграє свою особливу роль за умови повної реалізації дитиною своїх потенційних можливостей на попередньому етапі.

В основу Базового компонента покладено якість розвитку, вихованості та навченості дитини перших семи років життя. Відповідно до його вимог експертиза діяльності дошкільних освітніх закладів полягатиме у встановленні відповідності різнобічного розвитку дитини на момент закінчення терміну її перебування в одному з них і вступу до школи мінімально обов’язковим вимогам.

Основними засадами створення Базового компонента виступили:

- визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості;
- збереження дитячої субкультури;
- створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей;
- пріоритет повноцінного проживання дитиною сьогодення;
- повага до дитячого “Я”, врахування індивідуальної історії розвитку та особистого досвіду дошкільника;
- різнобічний, комплексний підхід до розвитку дитини, збалансованість фондів “можу” (знань, умінь, навичок) і “хочу” (бажань, інтересів, намірів);
- надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, плекання уміння дитини узгоджувати особисті інтереси з колективними;
- формування реалістичної наукової картини світу, дитячого світогляду, оптимістичного цілісного світобачення;
- прищеплення навичок практичного життя, формування елементарної компетентності дошкільника у сферах життєдіяльності “Природа”, “Культура”, “Люди”, “Я Сам”;
- відмова від жорсткої регламентації буття дошкільника та педагогічної діяльності вихователя; надання суб’єктам освітнього процесу права на відповідальне самовизначення;
- забезпечення наступності в діяльності дошкільної та початкової шкільної ланок освіти щодо реалізації особистісно орієнтованої моделі виховання і навчання.

З огляду на зміст БК уточнюється мета дошкільної освіти – сформувати базис особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності як сукупність чотирьох сфер життєдіяльності – “Природи”, “Культури”, “Людей”, “Я”.

Основне завдання дошкільної освіти – не стільки озброїти дитину системою галузевих знань, скільки наукою життя. Суспільству необхідні життєздатні, самостійні, практично умілі, творчі люди з розвиненим почуттям відповідальності, гідності, совісті, тому пріоритетним є ціннісний, морально-соціальний розвиток особистості з перших років її життя.

Зміст дошкільної освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини, врахування її вікових можливостей.

Відповідно до цього дошкільний заклад не є “школою для маленьких”, де дитину вправляють у знання математики, читання й писемні. Він відповідальний за процес соціального розвитку особистості, покликаний полегшити її входження у широкий світ і розвинути внутрішні сили. Дошкільний заклад виступає своєрідним посередником між вузьким родинним колом, з якого виходить малюк, і незнайомим світом, до життя в якому він має незабаром прилучитися.

Базовий компонент дошкільної освіти складається з двох частин – інваріантної та варіантної.

- Інваріантна частина визначає обов’язковий для дітей певного віку ступінь засвоєння знань, понять, забезпечує єдність освітньо-виховного простору України, створює необхідні умови для розвитку, виховання і навчання дітей незалежно від місця та умов проживання, типу дошкільного закладу.

- Варіантна частина враховує і відображає у змісті освіти регіональні, етносоціокультурні та індивідуальні особливості розвитку дошкільника.

2. Програми виховання і навчання дітей

Інструктивно-методичний лист "Про розроблення програм для дошкільної освіти"

Розмаїття програмового забезпечення на практиці реалізує ідею поступального розвитку вітчизняного дошкільця на засадах демократизму і плюралізму, право вибору всіх учасників освітнього процесу: педагогів, батьків, дітей, - а також стимулює подальший розвиток різних наукових шкіл в Україні, які мають потенціал для розроблення й експериментальної апробації сучасних програм і методичного забезпечення до них. Побудова освітнього процесу у дошкільних навчальних закладах за кількома програмами дозволяє повніше врахувати інтереси, бажання, потреби, можливості і задатки кожного малюка задля своєчасного цілісного розвитку дитячої особистості.

Нагальною є потреба у розробленні програм, які б створювали повний програмовий супровід різних форм здобуття дошкільної освіти, задовольняючи освітні потреби дітей та запити родин, відповідно до інваріантної та варіативної складових [Базового компонента дошкільної освіти](#) (редакція 2012 року).

Розроблення і затвердження програм для дошкільної освіти регламентується Законом України ["Про дошкільну освіту"](#), чинним Порядком надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України, цим листом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Відповідно до Закону України ["Про дошкільну освіту"](#) (стаття 22) програмно-методичне забезпечення Базового компонента дошкільної освіти є спільною функцією Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України як спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі освіти і науки та Національної академії педагогічних наук України.

В освітньому просторі України для роботи з дітьми раннього та дошкільного віку розробляються і використовуються програми різних видів, які можна класифікувати за такими критеріями:

- концептуальні засади укладання,
- особливості спрямування і змістового наповнення,

- призначення,
- рівень упровадження.

Визначальними для кожної програми є концептуальні засади, на яких вони ґрунтуються. За цим критерієм розрізняють традиційні, інноваційні, альтернативні програми.

Традиційні програми базуються на усталених, загально визнаних, перевірених часом підходах до організації та змісту освітнього процесу.

В *інноваційних програмах* втілюються нові прогресивні концептуальні підходи, нові погляди на роль дитини і педагога в освітньому процесі, форми організації дитячої життєдіяльності тощо.

Альтернативні програми розробляються на інших, порівняно із загальноприйнятими, філософсько-концептуальних засадах організації, змістового наповнення освітнього процесу, створення умов для розвитку, виховання і навчання дітей. При цьому вони також мають бути зорієнтовані на виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти.

Пріоритетність програм значною мірою залежить від повноти охоплення у них освітніх функцій і змістових компонентів дошкільної освіти. Тож за спрямованістю на реалізацію розвивальних, виховних, навчальних цілей освіти, змістовими складовими і наповненням розрізняють комплексні і парціальні програми.

Комплексні програми розробляються відповідно до Базового компонента дошкільної освіти. Вони окреслюють оптимальний комплекс розвивальних, виховних, навчальних функцій і змістових напрямів організації життєдіяльності в межах вікової компетентності дітей до 6 (7) років, передбачають поступові ускладнення програмового змісту на кожному віковому етапі. Комплексні програми можуть укладатися за різними ключовими підходами (що обираються авторами, упорядниками), зокрема:

- за освітніми лініями: "Дитина в соціумі", "Дитина у природному довкіллі", "Дитина у світі культури" та ін. (відповідно до [Базового компонента дошкільної освіти у редакції 2012 року](#));
- за різними видами діяльності дітей: ігрова, рухова, трудова, пізнавальна, комунікативно-мовленнєва, образотворча, музична, театралізована та ін.;
- за лініями розвитку дитини: фізичний, соціально-моральний, емоційно-ціннісний, пізнавальний, мовленнєвий, художньо-естетичний, креативний розвиток тощо.

Комплексні програми базуються на інваріантній складовій змісту дошкільної освіти, можуть містити й варіативний компонент.

Інваріантна складова програми визначає обов'язковий мінімум змісту дошкільної освіти відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей дітей для усіх дошкільних навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів та форм власності, а також для інших форм здобуття дошкільної освіти.

Загальний обсяг інваріантної частини програми (якщо є і варіативна) має складати не менше 80% загального обсягу програмового матеріалу і часу, необхідного для його реалізації. Він розраховується відповідно до віку дітей, основних напрямків їх розвитку і реалізується у час, відведений на:

- організовані педагогом різні види дитячої діяльності (ігрову, рухову, пізнавально-пошукову, комунікативно-мовленнєву, художню, трудову тощо);
- освітню діяльність, що здійснюється у ході режимних моментів;
- самостійну діяльність вихованців;
- взаємодію з родинами вихованців щодо реалізації програми.

Варіативна складова окреслює орієнтовний додатковий зміст освітніх послуг, засвоєння якого всіма дітьми дошкільного віку не є обов'язковим і забезпечується на задоволення індивідуальних інтересів, бажань, здібностей дошкільників та запитів їхніх родин через різні форми здобуття дошкільної освіти. Ця складова становить не більше 20% загального обсягу програми і часу на її реалізацію. Вона може бути й зовсім відсутньою у

програми й детальніше розроблятися у парціальних програмах.

Комплексні програми розробляються для дошкільних навчальних закладів загального розвитку, компенсуючого типу, інших форм здобуття дошкільної освіти та використовуються:

- для закладів і груп з повним режимом перебування дітей;
- для сезонного, короткотривалого перебування дітей у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах і групах (з урахуванням обмеженої тривалості й скороченого обсягу змісту освітнього процесу);
- для здійснення соціально-педагогічного патронату (з урахуванням специфіки освітньої роботи з дітьми і взаємодії з батьками в умовах домашнього виховання);
- для надання дошкільної освіти мовою національних меншин (з урахуванням мови спілкування для виховання і навчання дітей) тощо.

Комплексні програми реалізуються в межах основної освітньої діяльності у час, відведений для виконання завдань інваріантної складової програмового змісту, а також для надання додаткових освітніх послуг відповідно до варіативної складової змісту даної комплексної програми (якщо вона там передбачена).

Парціальні програми поглиблено висвітлюють один або декілька близьких змістових компонентів, напрямів за освітніми лініями, видами діяльності, лініями розвитку тощо. Вони доповнюють зміст інваріантної та/чи варіативної складової чинних комплексних програм і є додатковими до них, а також можуть самостійно окреслювати завдання і зміст роботи з реалізації певної складової варіативної частини Базового компонента дошкільної освіти.

Парціальні програми використовуються для організації діяльності дошкільних закладів і груп за певним пріоритетним напрямом (художньо-естетичний, фізкультурно-оздоровчий, пізнавальний, етнокультурний, комунікативно-мовленнєвий та ін.), студій, гуртків, секцій, центрів розвитку при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних закладах, а також для проведення поглибленої індивідуальної роботи в умовах дошкільного навчального закладу та родини з тими дітьми, які виявляють інтерес, здібності, активність в опануванні певних видів діяльності, змістових освітніх ліній тощо.

Кожна програма має свого користувача, адресата, призначена для задоволення освітніх потреб різних категорій вихованців та урахування певної специфіки діяльності тієї чи іншої форми надання освітніх послуг. Залежно від такого призначення для дошкільної освіти розробляються загальні, спеціальні, експериментальні програми.

Загальні програми розробляються з метою реалізації вимог Базового компонента дошкільної освіти як державного освітнього стандарту при наданні дошкільної освіти у навчальних закладах і групах загального розвитку.

Спеціальні програми, на відміну від загальних, розробляються для дошкільних навчальних закладів і груп компенсуючого типу, діяльність яких організовується з урахуванням відповідної специфіки освітнього процесу з дітьми, що мають особливі потреби. Оскільки Законом України "Про дошкільну освіту" передбачено функціонування різних видів закладів і груп такого типу (пункт 1 статті 12) та здобуття дошкільної освіти дітьми, що потребують корекції фізичного та/або психічного розвитку, лікування і реабілітації за окремими програмами і методиками (пункт 3 статті 23), то на забезпечення програмового супроводу освітнього процесу в них розробляються спеціальні програми для:

- дошкільних навчальних закладів (груп) спеціального типу - з урахуванням виду порушення (слуху, зору, мовлення, опорно-рухового апарату, з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку). Такі програми розробляються спільно спеціалістами з корекційної та дошкільної освіти;
- для дошкільних навчальних закладів (груп) санаторного типу - з урахуванням профілю захворювання (латентна туберкульозна інфекція, хронічні неспецифічні захворювання органів дихання, серцево-судинні, психоневрологічні, гастроентерологічні захворювання та ін.). Програми цього виду укладаються

спільними зусиллями педагогів і медиків.

Спеціальні програми зорієнтовані на виконання основних вимог Базового компонента дошкільної освіти та реалізацію спеціальних освітніх, корекційно-розвивальних, лікувально-оздоровчих впливів на вихованців. Їх можуть використовувати спеціалісти з корекційної педагогіки при наданні інклюзивної освіти тим дітям, що інтегруються у дитячі колективи закладів і груп загального розвитку.

Експериментальною називається будь-яка програма в період її апробації на предмет можливості та доцільності впровадження у масову практику дошкільної освіти. Така програма розробляється, апробується і використовується в умовах дослідно-експериментальної та інноваційної освітньої діяльності всеукраїнського, регіонального рівнів чи рівня навчального закладу, офіційно організованої на підставі відповідних наказів центрального органу виконавчої влади або місцевих органів управління освітою у тих дошкільних закладах (групах), які отримали статус експериментальних або визначені цим наказом як базові для проведення експерименту.

Таким чином, будь-яка програма, що проходить експериментальну апробацію, використовується у ході дослідно-експериментальної діяльності, є експериментальною, а після завершення експерименту перестає вважатися такою і відхиляється, доопрацьовується або затверджується для впровадження у практику дошкільної освіти рішенням того органу, який ухвалив рішення про її експериментальну апробацію, проведення експерименту.

Усі експериментальні програми мають ґрунтуватися на Базовому компоненті дошкільної освіти.

Програми для дошкільної освіти можуть упроваджуватися на рівні всієї України, регіону та окремого дошкільного навчального закладу. Отже, за рівнем упровадження розрізняють загальноукраїнські, регіональні, локальні програми.

Загальноукраїнські програми затверджені, рекомендовані або схвалені для використання у практиці дошкільної освіти по всій території України.

Такий рівень упровадження мають комплексні загальні та спеціальні програми. На загальноукраїнському рівні можуть упроваджуватися й парціальні програми за умови їх відповідності інваріантній і варіативній складовій змісту дошкільної освіти та можливості широкого запровадження незалежно від регіональної специфіки.

Регіональні програми створюються на основі Базового компонента дошкільної освіти, чинних програм загальноукраїнського рівня впровадження з метою повнішого задоволення потреб населення в освітніх послугах для дітей дошкільного віку певного регіону: однієї чи кількох сусідніх областей, району, мегаполісу, сільської місцевості, промислової, курортної, військової зони тощо.

Їх слід відрізнити від регіональних програм розвитку системи дошкільної освіти конкретного регіону.

Регіональні програми відображають етнічні, історичні, природничо-кліматичні, соціокультурні та інші особливості регіону. Регіональний компонент має становити в них не менше 15 відсотків обсягу програмового матеріалу.

Ці програми можуть носити комплексний чи парціальний характер, мати загальне або профільне призначення.

Локальні програми мають обмежене використання в окремих навчальних закладах. Їх застосовують за таких умов:

- участь закладу/групи в апробації програми;
- розроблення і використання програми в ході дослідно-експериментальної діяльності, до якої залучено навчальний заклад;
- застосування альтернативної програми за вибором закладу;
- організація додаткових освітніх послуг у формі гуртків, студій, секцій;
- робота закладу/груп у сезонному чи короткотривалому режимі та ін.

Локальна програма може бути розроблена і запроваджена за потреби освітнього

закладу після експертизи з боку методичних служб на місцях (науково-методичні центри або кабінети при управліннях/відділах освіти, інститути післядипломної педагогічної освіти) і затвердження місцевими органами управління освітою.

Кожна з програм, що розробляється для дошкільної освіти, характеризується за сукупністю усіх перерахованих вище критеріїв.

Практикам дошкільної освіти можуть пропонуватися варіативні програми.

Варіативними називають програми різних видів, які пропонують свої варіанти системи освітніх завдань і шляхів їх вирішення у контексті базового інваріантного і/або варіативного компонента державного освітнього стандарту, тому, як правило, такими є комплексні та парціальні програми. Існування варіативних програм надає педагогам право вибору і сприяє реалізації принципів демократизму, плюралізму в освітній діяльності.

Термін «варіативні програми» слід відрізнити від поняття "варіативний компонент змісту дошкільної освіти", визначений Базовим компонентом дошкільної освіти, який на відміну від інваріантного компонента є додатковим, не обов'язковим для всіх дітей.

Більшість комплексних програм загального і спеціального спрямування розробляються великими робочими групами, творчими колективами під науковим керівництвом, загальним редагуванням провідних науковців. Парціальні програми профільного спрямування, як правило, є авторськими. Унікальність авторських програм полягає в тому, що їхні автори спираються на власні наукові розробки і практичний досвід.

При розробленні програм для дошкільної освіти автори мають орієнтуватися на державну політику у галузі освіти, враховувати стратегічний курс розвитку системи освіти в цілому, узгоджувати концептуальні засади та змістове наповнення програм з пріоритетами загальнолюдських цінностей. Сучасні програми для дошкільця покликані формувати загальну культуру, забезпечувати максимальне використання можливостей кожного вікового періоду для особистісного зростання дошкільника, а також вчасну корекцію вад фізичного чи/і психічного розвитку, досягнення дошкільної зрілості, але при цьому не завищувати рівень вимог до освіти наймолодших, не переносити у дошкільця пріоритети початкового шкільного навчання. З огляду на це кожен програму слід розробляти на реалізацію вимог Базового компонента дошкільної освіти як державного освітнього стандарту.

За таких умов реалізація програм забезпечує своєчасний, повноцінний і цілісний розвиток життєво компетентної особистості дитини та її базових якостей, оптимальні фізичні і психічні навантаження з метою охорони здоров'я та покращення фізичного, психічного, соціального благополуччя дитини, її захисту від перевтоми та дезадаптації.

У підґрунтя розроблення програм закладаються як відомі загальнонаукові принципи (актуальності, науковості, доступності та відповідності програмового матеріалу віковим особливостям розвитку дітей, послідовності, систематичності, концентричності та ін.), так і специфічні принципи, дотримання яких відповідає сучасним тенденціям розвитку, виховання і навчання дошкільників:

- відповідності світському і гуманістичному характеру освіти;
- єдності розвивальних, виховних, навчальних цілей і завдань дошкільної освіти;
- доцільного поєднання наукової обґрунтованості й можливості практичного застосування;
- особистісно орієнтованої взаємодії дорослих і дітей;
- раціонального співвіднесення організованої і самостійної, вільної діяльності у дитячому бутті;
- врахування провідних видів діяльності дітей;
- забезпечення індивідуального та диференційованого підходів у освітній роботі з дітьми;
- інтеграції змісту, форм, методів, засобів розвитку, виховання і навчання дошкільників та ін.

Укладачі програм мають дотримуватися певної структури цього документа. Типова структура програми передбачає такі складові:

1) пояснювальна записка (вступ). У ній визначаються мета, концептуальні засади, специфіка програми, обґрунтовується її структура; роз'яснюються принципи побудови даної програми та роботи за нею, загальні підходи чи специфіка (у регіональних, локальних програмах) організації освітнього процесу з дітьми й відстеження його результатів;

2) зміст програми. Він характеризує:

- організацію життєдіяльності дітей (орієнтовний розпорядок дня), проектування можливої організації освітнього процесу з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей дітей, соціального замовлення батьків відповідно до особистісно орієнтованого підходу, в тому числі орієнтовні тижневі розподіли занять як основної форми організованої навчально-пізнавальної діяльності з дітьми різного віку;
- зміст психолого-педагогічної роботи з основних складових освітнього процесу, в т.ч. зміст корекційної роботи - для дошкільних закладів і груп компенсуючого типу (спеціальних і санаторних). Тут виокремлюються розділи за віковою періодизацією, у яких подаються стислі вікові характеристики розвитку дітей, важливі для обґрунтування подальшого програмового змісту, а також розкриваються завдання, зміст і форми організації освітнього процесу з кожного змістового компонента чи напряму, блоку програми. У змістовій частині програми можуть зазначатися засоби реалізації програмових завдань, наприклад, переліки ігор, вправ, літературних, музичних, художніх творів тощо (їх можна подати у вигляді додатків). Матеріали зазначеного блоку змістової частини програми можуть укладатися за роками життя дітей на весь рік, по півріччях або поквартально (для зручності застосування програми і планування освітньої роботи за нею);
- очікувані результати засвоєння дітьми програмового матеріалу, показники життєвої компетентності, що завершують кожний розділ змістової частини програми або всю програму.

Програми можуть містити й загальну модель моніторингу досягнення дітьми очікуваних результатів. Це дозволить користувачам програми відстежити результативність роботи за нею. Запропонована модель моніторингу має визначити об'єкт (кого обстежують) та суб'єкт (хто проводитиме моніторинг), форми, періодичність, зміст і певну технологію вивчення й оцінювання підсумкових і проміжних результатів засвоєння програми, що дозволить оцінювати динаміку досягнень дітей. При цьому важливо пам'ятати: одні показники життєвої компетентності, очікувані результати можуть вивчити і оцінити педагоги (наприклад, стосовно показників вихованості, навченості, фізичного, мовленнєвого розвитку та ін.), інші - психологи в межах їхньої професійної компетенції (зокрема, щодо показників психічного розвитку, особистісного зростання).

Опис загальної моделі моніторингу досягнення дітьми очікуваних результатів можна подати у методичних рекомендаціях до програми, щоб не перевантажувати програмовий документ інформацією рекомендаційного характеру, не ускладнювати сприйняття основного програмового змісту.

Програма має дати чіткий, лаконічний виклад основних освітніх завдань, змісту і результатів освітніх впливів й не переобтяжуватися методичними порадами, які укладаються окремо.

Програм для дошкільних навчальних закладів надаються такі види грифів:

- **"Затверджено Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України";**
- **"Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України", а також відмітка "Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах".**

Грифів надаються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України після проведення незалежної науково-методичної експертизи і розгляду програм комісією з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства

відповідно до процедури, передбаченої чинним Порядком надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України. Грифуванню підлягають комплексні загальні і спеціальні програми загальноукраїнського рівня впровадження.

Відмітка "Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах" надається парціальним програмам загальноукраїнського рівня впровадження листом Інституту інноваційних технологій і змісту освіти після проведення незалежної науково-методичної експертизи і розгляду програм комісією з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Програми регіонального і локального рівнів впровадження розглядаються і затверджуються відповідно обласними чи міськими (районними) управліннями освіти із залученням до експертизи фахівців інститутів післядипломної педагогічної освіти, міських і районних методичних служб. Якщо регіональна програма розробляється для великого регіону (у масштабі однієї чи кількох сусідніх областей), то їй також може надаватися гриф "Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України" після розгляду комісією з дошкільної педагогіки та психології Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства.

З огляду на широкий вибір освітніх програм для дошкільця, практики мають відповідально й максимально компетентно ставитися до їх вибору. Педагогічні колективи навчальних закладів, де надаються освітні послуги дітям раннього та дошкільного віку, повноважні самостійно визначати, які із чинних комплексних і парціальних програм обрати для повнішої реалізації базового інваріантного та варіативного змісту дошкільної освіти. Щоб цей вибір був виправданий, мотивований потребами і можливостями навчальних закладів у роботі з певним контингентом вихованців та їхніми родинами, їхні керівники і методисти мають інформувати свої педагогічні колективи про чинні програми, методичну літературу до них (з грифами і схваленнями Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України) та ставити на обговорення питання про вибір програм на педагогічних радах перед початком кожного навчального року.

Лекція № 5. Планування та облік навчально-виховної роботи у ЗДО. (2 години)

1. Педагогічні основи планування, вимоги до нього.
2. Види планування і обліку навчально-виховної роботи в дитячому садку.
3. Особливості планування в різновіковій групі.

1. Педагогічні основи планування, вимоги до нього.

Сучасні дослідження К.Л.Крутій визначають вихідні положення щодо планування освітньої роботи з дітьми дошкільного віку.

- Основою планування є та програма виховання дітей у дитячому садку, яка прийнята у чинному порядку і висуває перед педагогами конкретні завдання щодо формування особистості дошкільника.
- План має будуватися на основі дидактичних принципів: взаємозв'язку всіх розділів виховної роботи, систематичності, послідовності, доступності, повторюваності матеріалу, диференційованого та індивідуального підходів до дітей.
- Під час складання плану враховуються конкретні педагогічні умови (віковий склад групи, рівень розвитку дітей, оволодіння знаннями, навичками, вміннями, умови дитсадка, напрями роботи колективу тощо).
- План мусить бути календаризованим, тобто чітко передавати зміст роботи з малюками впродовж дня. В ньому вказується, в яких видах діяльності, на яких заняттях, в які моменти життя дітей буде здійснюватися та чи інша робота.
- Проте, календарний план на один день не дає змоги педагогу бачити перспективу дитячого розвитку, то ж необхідна перспектива, яка передбачить завдання на

тривалий проміжок часу (місяць, квартал).

- Форма планування може бути різною (для педагога-початківця, стажиста, для педагога вищої кваліфікаційної категорії). Вона затверджується педагогічною радою дошкільного закладу, занотовується в протокол (із вказівкою прізвища педагога і форми планування - поширеної чи спрощеної). Проте в жодному випадку не допускається пропущення окремих видів занять та діяльності дітей: пішохідні переходи, сюжетно-рольові, конструктивно-будівельні, театралізовані ігри, самостійна художня діяльність, художня праця тощо[2 с. 5].

самого процесу у реалізації завдань становлення особистості.

Про планування освітнього процесу у дошкільному навчальному закладі

Інструктивно-методичний лист МОН України №1/9-434 від 01.10.2002

Планування роботи дошкільного навчального закладу—процес визначення конкретних цілей, завдань, змісту, форм, методів, засобів досягнення намічених перспектив на певний відрізок часу. Його мета — забезпечити гармонійний, різнобічний розвиток особистості дитини з орієнтацією на її цінності та інтереси, збереження дитячої субкультури.

В основу планування освітнього процесу покладені такі принципи: науковості, актуальності, свободи вибору, цілісності та логічності, перспективності, наступності, систематичності, повторності, концентричності та достатності змісту, реальності заходів.

Планування може бути перспективне і поточне.

Перспективне планування визначає завдання і зміст роботи закладу або його підрозділів, методи й прийоми навчально-виховного процесу на тривалий відрізок часу: навчальний рік, півріччя, квартал, місяць.

Основною формою перспективного планування дошкільного навчального закладу є річний план його роботи.

Поточне (календарне) планування охоплює найближчий відрізок часу—тиждень, місяць, квартал. До поточного планування відносяться календарні плани освітньо-виховної роботи педагогічних працівників.

Перспективне і поточне планування розглядаються як єдиний, нерозривний процес, складові якого взаємопов'язані за змістом. Перспективне планування служить основою поточного.

Форма складання перспективних і поточних планів довільна: текстова чи графічна.

Види і форми планування освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі визначаються і затверджуються педагогічною радою на початку навчального року.

Річний план роботи дошкільного навчального закладу складається на навчальний рік та оздоровчий період, схвалюється серпневою педагогічною радою, затверджується керівником закладу і погоджується з місцевим органом управління освітою.

У змісті плану передбачаються заходи з підвищення рівня фахової майстерності педагогічних працівників, різні форми методичної роботи з педагогічними кадрами, вивчення стану освітнього процесу, заходи спільної роботи дошкільного закладу із школою та батьками, робота методичного кабінету та адміністративно-господарська діяльність, медико-профілактичні заходи, проведення свят, розваг, театральних дійств, гурткової роботи. Чітко вказуються назви запланованих заходів, форми їх реалізації, строки і відповідальні за виконання.

Вимоги до планування освітнього процесу

У ході планування педагогічного процесу важливо враховувати загальні тенденції які визначають пріоритети подальшого розвитку та оптимізації освіти, зокрема дошкільної:

- впровадження особистісно орієнтованої моделі виховання;
- гуманізація, гуманітаризація освітньо-виховного процесу;
- орієнтація на активне проходження дитиною кожного вікового проміжку дошкільного дитинства як важливої передумови подальшого розвитку особистості;
- використання інноваційних освітніх технологій;

- інтегрований підхід до організації та змісту освіти;
- забезпечення наступності між дошкільною і початковою ланками в контексті неперервності освіти;
- інтеграція суспільного та родинного виховання та ін.

Основні принципи планування

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти провідного значення набувають загальнонаукові принципи.

Принцип науковості, який забезпечує відповідність змісту планів досягненням психологічної, педагогічної та інших наук, перспективного педагогічного досвіду. Для реалізації цього принципу педагоги мають бути широко обізнані з найновішими здобутками науки і практики, постійно підвищувати свій освітній рівень, уміти застосовувати наявні знання в конкретних умовах. Важливість зазначеного принципу пояснюється також необхідністю подання дітям реалістичних, науково обґрунтованих знань.

Принцип актуальності передбачає орієнтацію змісту планів на пріоритетні потреби сьогодення, на забезпечення належної якості розвитку, вихованості та навченості дитини дошкільного віку, становлення її особистості в перші 6-7 років життя, що є передумовою успішного розвитку надалі. Дотримання цього принципу дасть змогу уникнути надмірної наукоподібності й штучності створюваних планів, наблизити їх зміст до реалій життя. А отже, задовольнятиметься інтерес держави щодо виховання юного покоління нової формації і кожної окремої особистості, їхньої підготовки до життя.

Демократизація педагогічного процесу уможливила появу нового принципу – **свободи вибору**. Його маємо трактувати як надання педагогам права вільно визначати форму складання планів, напрямок та зміст своєї діяльності на засадах доцільності, помірності, відповідності обраній стратегії та державній програмі. Ось чому не слід розглядати свободу вибору як безконтрольну самодіяльність, що може обернутися руйнацією загальної системи роботи задля химерних, непевних цілей, ілюзій чи власних амбіцій, претензій на новаторство.

Розроблення змісту передбачуваного матеріалу, який подаватиметься дітям, потребує також дотримання **принципу цілісності та логічності**. Відповідно до цього принципу планування має вестися з урахуванням міжпредметних та інтегративних зв'язків, взаємопроникнення й логічного підпорядкування всіх складових плану. Таким чином, розроблювані плани мають забезпечувати оптимальне поєднання різних розділів програми, напрямків і форм діяльності колективу та освітньо-виховної роботи з дітьми на основі директивних документів, програм і визначених конкретних цілей.

Не можна обійти увагою і традиційні принципи планування, зокрема, такі:

- **принцип перспективності**, що вимагає чіткого уявлення про подальший розвиток дошкільного закладу і становлення особистості кожної дитини. Передбачення далекої і близької перспектив досягається через складання різного виду перспективних планів (на квартал, місяць або щодня);

- **принцип повторності й концентричності**, під яким слід розуміти повернення до раніше визначених завдань і змісту роботи, але вже на більш високому якісному рівні. У нових ситуаціях, що змінюються, це забезпечить реалізацію творчого потенціалу всього колективу закладу, кожного педагога, кожної дитини й слугуватиме гарантією зростання майстерності фахівців і досягнення поставленої мети.

Досі актуальні й інші відомі принципи, як-от, **наступність, систематичність, достатність змісту, реальність заходів та ін.**

На нинішньому етапі функціонування системи дошкільної освіти зберігають свою актуальність і зміст роботи закладу або його підрозділів, методи та прийоми освітньо-виховного процесу на тривалий відрізок часу: навчальний рік, півріччя, квартал, місяць. Основним результатом такого планування є річний план роботи дошкільного закладу.

Види планування

Перспективне планування.

Його перевага в тому, що воно:

- враховує взаємозв'язок між різними видами і розділами роботи з дітьми;
- забезпечує системність і послідовність у роботі;
- дозволяє планувати на основі аналізу отриманих результатів;
- забезпечує єдність у роботі вихователів.

Форми перспективного планування можуть бути також різноманітними. По бажанню педагогів перспективний план складається на місяць або на квартал.

Якими б різними не були форми планування, обов'язковими залишаються:

- робота по загартуванню;
- ранкова гімнастика;
- рухливі ігри;
- робота по ознайомленню з природою та явищами навколишнього життя;
- уся робота, пов'язана з формуванням гігієнічних навичок, норм поведінки;
- робота, пов'язана з розвитком ігрової діяльності;
- робота з батьками;
- індивідуальна робота з дітьми за інтересами;
- сітка занять.

Обов'язково у перспективному плані повинні враховуватися особливості розвитку дітей даної групи і конкретні умови дошкільного закладу.

Важливо підходити до планування творчо, запобігати перетворенню його в переписування програми.

Форми планування не можуть бути постійними. Вони змінюються по відношенню до різних педагогів у залежності від якості їх роботи.

Варіанти планування залежать і від умов роботи в кожному дошкільному закладі, адже багато дитячих садків мають свою специфіку. Що саме слід планувати, чи всі розділи плану, чи тільки заняття, чи всі складові ранкових, вечірніх годин, прогулянок чи лише те, що зручно для даного дитячого садка (це залежить від режиму, кількості дітей у ці відрізки дня, ін.). ***Ці питання вирішуються безпосередньо в кожному дитячому садку і затверджуються на початку навчального року на педагогічній раді закладу.***

Поточне (календарне) планування.

Цей вид планування охоплює найближчий відрізок часу - тиждень, місяць, квартал. До поточного планування відносяться календарні плани освітньо-виховної роботи педагогічних працівників.

До календарного плану слід підходити диференційовано. Такий підхід залежить від досвіду вихователів (чи інших педагогів) та підходу до здійснення навчально-виховного процесу.

Календарний план складається на 6-12 днів. Уранці (до сніданку) планується гігієнічна гімнастика (кожний комплекс на 10-12 днів), формування у дітей культурно-гігієнічних навичок і навичок самообслуговування, а також проведення індивідуальних занять з дошкільниками (з розвитку мови, математичних уявлень та ін.), розучування нових або варіантів уже відомих дидактичних ігор, керівництво працею в куточку природи, організація роботи чергових, бесіди з батьками.

Заняття з дошкільниками в молодших групах проводяться вранці і ввечері, а в середніх і старших групах тільки вранці, що відображається в плані.

У групах, де проводяться два або три заняття в ранковий час, треба обміркувати їх сполучення. Заняття, які потребують значної розумової напруги та уваги (розвиток мови і мовленнєве спілкування, формування математичних уявлень та ін.), треба проводити першими і сполучати їх із заняттями фізичною культурою чи музикою, що знімає розумове перевантаження.

Багато занять потребує великої підготовчої роботи, вона теж пишеться в плані (наприклад, проведення спеціальних спостережень до занять з образотворчої діяльності,

підготовка матеріалу та обладнання, участь у ній дітей та ін.).

У плані указують основні методи та прийоми проведення занять (питання до дітей під час проведення бесіди та ін.). Готується матеріал, необхідний на занятті (конспекти занять).

Режим дня в групах дошкільників містить у собі дві прогулянки - денну і вечірню. Прогулянка - час відпочинку дітей і водночас продовження виховної роботи з ними. У прогулянку може входити: проведення спостережень з метою збагачення знань і уявлень дошкільників — зрозумілі для них явища суспільного життя, ознайомлення з явищами природи, праця на ділянці, колективна рухлива гра, а також індивідуальна і групова робота з дітьми з розвитку їх рухів (різноманітні вправи). Треба враховувати поточні обставини (погода, пора року).

Під час вечірніх прогулянок кількість видів ігрової діяльності скорочується, в основному планують малорухливі та самостійні ігри. Планується спостереження за явищами природи, а влітку і праця (на городі, у квітнику), розваги, ігри-драматизації, прибирання куточків, поробки іграшок, ремонт книжок та ін.

Два-три рази на місяць проводяться розваги. Також планується індивідуальна робота з дітьми з різних розділів програми.

Перспективне та поточне планування - це єдиний, нерозривний процес, усі складові якого взаємопов'язані за змістом. Перспективний план лягає в основу поточного.

Форма складання обох цих планів довільна: текстова чи графічна.

Персональне планування працівниками дошкільного закладу здійснюваної ними освітньо-виховної роботи надає педагогічному процесу організованого характеру; робить діяльність вихователя, музичного керівника та інших фахівців цілеспрямованою та результативною; посилює роль дорослих у вихованні дитини; визначає конкретні завдання, зміст, форми та методи роботи з дітьми.

Складаючи плани своєї роботи, педагогам-вихователям різних вікових груп, музичним керівникам, інструкторам фізичного виховання, вихователям з образотворчої діяльності та іншим фахівцям важливо враховувати вимоги Базового компонента дошкільної освіти, чинних програм розвитку, навчання та виховання дітей; завдання та зміст заходів, закладених у річному плані роботи дошкільного закладу, зберігати перспективну і поточну (календарну) форми планування.

Поточні (календарні) плани складаються на основі перспективних і також на зручний для кожного педагога період. Тут важливо враховувати ось що: календарне планування роботи вихователями різних вікових груп може обмежуватися одним-двома найближчими днями, а от фахівцям вузького профілю та фахівцям-початківцям зручніше складати їх на один-два тижні. Календарний план може мати довільну текстову форму або вкладатись у певну графічну схему (таблицю).

В одному дитячому садку може практикуватися декілька видів планування: перспективне, календарне, календарно-перспективне та різні форми їх запису.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III - ВЗАЄМОДІЯ ЗДО, СІМ'Ї І ШКОЛИ.

ЛЕКЦІЯ № 7. Співпраця ЗДО та сім'ї.

1. Особливості сімейного виховання дошкільників
2. Форми роботи дошкільного закладу з сім'єю.

1. Особливості сімейного виховання дошкільників

Сім'я - мала соціально-психологічна група, члени якої пов'язані шлюбними або родинними стосунками, спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю.

У основі взаємодії дошкільної освітньої установи і сім'ї лежить співпраця. Співпраця - це спілкування «на рівних», де нікому не належить привілей указувати, контролювати, оцінювати.

Виховні можливості сім'ї можуть бути реалізовані за наявності відповідних об'єктивних і суб'єктивних умов.

До об'єктивних умов реалізації виховного потенціалу в сім'ї належать:

- рівень матеріального достатку сім'ї (рівень і структура використання доходів, матеріальні умови життєдіяльності);
- забезпеченість дитячими дошкільними закладами, школами, закладами охорони здоров'я;
- кількість і склад (структура) сім'ї.

Суб'єктивними умовами реалізації виховного потенціалу сім'ї є:

- громадянська спрямованість і культура батьків, їхнє прагнення бути авторитетними для своїх дітей, виховувати їх як гармонійних особистостей;
- загальний культурний потенціал, традиції, моральні та духовні цінності сім'ї;
- місце дитини в сімейному колективі, моральний авторитет батьків в її очах;
- педагогічна культура батьків.

Гармонійна взаємодія об'єктивних і суб'єктивних чинників є передумовою формування і розвитку досконалої особистості. Однак з різних причин такої гармонійної єдності не існує. У різні історичні епохи ці причини мають свої специфічні особливості, хоч загалом їх джерела приблизно однакові та й наслідки мало чим відрізняються. Наприклад, соціально-політична, економічна стабільність у суспільстві є передумовою матеріального благополуччя і сприятливого для розвитку дитини морального, психологічного клімату в сім'ї. За таких умов дитина має змогу відкривати для себе й опановувати механізми міжособистісної взаємодії, вчитися поводитися у конкретних життєвих ситуаціях на рівні цивілізаційної культури. Головним у цьому для неї є реальна життєва практика її батьків і найближчих родичів.

Зі специфічними труднощами пов'язане виховання дітей у молодих сім'ях, що зумовлене недостатньою моральною, психологічною, соціальною зрілістю учасників подружжя. Збідненим, нерозвиненим є їх розуміння своєї ролі в житті дитини, відповідальності за її виховання. І навіть щирі їхні старання щодо цього наštтовхуються на відсутність життєвого досвіду, знань, умінь терпляче, послідовно і наполегливо дорослішати разом із своєю дитиною. Труднощі виховання дітей у молодих сім'ях полягають у:

- нерозумінні батьками самоцінності дошкільного дитинства, його значення для формування особистості дитини;
- несформованості у батьків педагогічної рефлексії — вміння аналізувати, критично оцінювати власну виховну діяльність, знаходити причини педагогічних помилок, неефективності методів, які вони використовують, тощо;
- орієнтації на виховання з дитини «генія», намагання реалізувати в дитині власний невикористаний, як вони вважають, потенціал, упущені ними життєві шанси.

Взаємини, тактику виховання дітей у сім'ї можна віднести до одного з таких типів:

- диктат. Такі взаємини засновані на жорсткій регламентації поведінки дитини, суворому контролі за нею, використанні покарань, погроз тощо. Як правило, у таких сім'ях діти живуть у страху, постійно лицеміряють, брешуть, наслідком чого стають різноманітні відхилення у їхній поведінці;

- опіка. Вдаючись до такої тактики, батьки намагаються відгородити дитину від життєвих реалій, випробувань, намагаються все вирішувати за неї, задовольняти її потреби і примхи. За таких умов дитина позбавлена змоги формувати в собі необхідні для подальшого життя психологічні, вольові якості, об'єктивно оцінювати себе, свої можливості й інших людей, цілеспрямовано працювати над собою. Усе це деформує її внутрішній світ, систему цінностей, різко занижує або завищує її вимоги до оточення, спонукає до девіантних форм задоволення своїх потреб;

- мирне співіснування на засадах невтручання. Цю тактику характеризують максимальне дистанціювання дорослих від життя дитини, абсолютне невтручання у її справи, залишення наодинці зі своїми проблемами, мінімальні вимоги до її поведінки. Це породжує відчуження дітей і батьків. Діти, не маючи від батьків належної підтримки, будучи позбавленими необхідних для їх становлення зразків соціальної поведінки, часто почуваються складно у ситуаціях, з якими легко справлятимуться їх однолітки, які виростили у сприятливіших педагогічних умовах. У них можливі образи на своїх батьків за байдужість до себе;

- співробітництво. Така тактика взаємин у сім'ї, виховання дітей є найпродуктивнішою, оскільки батьки намагаються бути їхніми соратниками, є відкритими і щирими з ними, охоче впускають їх у свій світ. Між ними немає необґрунтованих таємниць, недовіри. За таких умов діти охоче експериментують, шукають, пробують себе, не боячись помилитися і бути за це покараними. Батьки охоче допомагають у всіх справах, вміло підводять дітей до вирішення проблем, завдяки чому діти відкривають у собі все нові можливості, здобувають упевненість у своїх силах. А участь у справах батьків збагачує їх соціальним досвідом, розширює світ, окреслює їм соціальну перспективу, яка часто є орієнтиром їхнього розвитку.

Дещо своєрідно тлумачить особливості виховного впливу батьків на своїх дітей зарубіжна педагогічна наука, яка розрізняє такі його стилі:

а) авторитарний стиль — регламентація батьками поведінки дітей відповідно до стандартів;

б) пермісивний стиль — відсутність контролю за розвитком, вихованням і життєдіяльністю дитини, що може бути зумовлена надмірною любов'ю до неї, недостатнім досвідом батьків, побоюванням втручатися в її розвиток, переоцінкою її можливостей;

в) авторитативний стиль — контроль за поведінкою дитини відповідно до її потреб з одночасним спрямуванням її розвитку, допомогою їй, визнанням її прав і врахуванням можливостей. Цей стиль вважають оптимальним.

2.Форми роботи дошкільного закладу з сім'єю.

Програми педагогічної освіти батьків - програми допомоги родинному вихованню, які спрямовані на зміцнення усіх ланок сімейного виховання, насамперед - на підвищення педагогічної компетентності батьків. Мають диференційований характер (наприклад, програми для сімей з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку; для сімей, які знаходяться у складних соціальних умовах тощо).

ЛЕКЦІЯ № 8. Підготовка дитини-дошкільника до навчання у школі.

1. Готовність дітей до шкільного навчання.
2. Адаптація до шкільного навчання.

1. Готовність дітей до шкільного навчання.

Готовність до навчання у школі - інтегративна характеристика психічного розвитку дитини, яка складається на завершення дошкільного дитинства і включає компоненти, що зумовлюють успішну адаптацію дитини до умов і вимог школи. Дане поняття розглядається у двох взаємопов'язаних аспектах:

- а) загальна готовність;
- б) спеціальна готовність до навчання у школі.

Психологічна готовність - цілісний стан психіки дитини, що забезпечує успішне прийняття нею системи вимог, які висуваються школою в цілому і вчителем, а також успішне оволодіння новою для неї діяльністю та новими соціальними ролями (Я. Коломінський, Є. Панько).

Основні складові психологічної готовності до школи:

- мотиваційна;
- емоційно-вольова;

- розумова готовність;
- соціальна (готовність до взаємодії і спілкування з учителем та однокласниками).

Мотиваційна готовність - виявляється у прагненні дитини до навчання, бажанні бути школярем, достатньо високому рівні пізнавальної діяльності і мислительних операцій, оволодінні дитиною елементами навчальної діяльності, певному рівні соціального розвитку.

Показники мотиваційної готовності:

- наявність у дитини бажання йти до школи і вчитися;
- сформованість позиції майбутнього школяра.

Емоційно-вольова (морально-вольова) готовність - вміння регулювати свою поведінку в різноманітних ситуаціях спілкування і спільної навчальної діяльності. Виявляється у самостійності, вмінні зосередитися, бути організованою і дисциплінованою, здатності до вольового зусилля, вмінні адекватно оцінювати свою роботу.

Розумова готовність - виявляється у загальному рівні розумового розвитку дитини, а також у рівні володіння вміннями і навичками, які допоможуть їй вивчати ті чи інші предмети.

Напрямки розумової готовності дитини (за О. Проскурою):

- 1) загальна обізнаність дитини з навколишнім світом, елементи світогляду;
- 2) рівень розвитку пізнавальної діяльності дитини і окремих пізнавальних процесів (мовлення, пам'яті, сприймання, мислення, уваги);
- 3) наявність передумов для формування навчальних умінь і загалом навчальної діяльності.

Готовність до спілкування та спільної діяльності - готовність, в основі якої лежить зміна провідних типів діяльності, перехід від сюжетно-рольової гри до навчальної діяльності. Характеризується розумінням позиції вчителя, вмінням слухати товариша і узгоджувати спільні з класом дії, адекватною самооцінкою та ін.

Спеціальна готовність - набуття дитиною знань і умінь, які забезпечать їй успішність оволодіння змістом навчання у першому класі початкової школи з основних предметів (математики, читання, письма та ін.).

Шкільна зрілість - рівень морфологічного і функціонального розвитку, який забезпечує виконання дитиною вимог систематичного шкільного навчання.

2. Адаптація до шкільного навчання.

Соціально-психологічна адаптація до школи - процес активного пристосування дитини до класу, вчителя, свого місця у школі.

Фактори, що зумовлюють високий рівень адаптації:

- повна сім'я;
- високий рівень освіти батька й матері;
- правильні методи виховання у сім'ї;
- відсутність конфліктних ситуацій у сім'ї;
- позитивне ставлення до дітей вихователя підготовчої до школи групи;
- позитивне ставлення до дітей учителя першого класу;
- функціональна готовність до навчання у школі;
- сприятливий статус дитини у групі до вступу у перший клас;
- задоволеність спілкуванням із дорослими;
- адекватне усвідомлення свого положення у групі однолітків.

Види дезадаптаційних стилів:

- акомодативний (відображає прагнення дитини до повного підкорення своєї поведінки вимогам середовища);
- асиміляційний (відображає прагнення дитини підкорити соціальне середовище своїм вимогам);
- незрілий (відображає нездатність дитини до прийняття нової соціальної ситуації розвитку).

Лекція № 9 Наступність у роботі ЗДО і початкової школи (НУШ).

Наступність у роботі дошкільної установи і школи - змістовний, двосторонній зв'язок, припускаючий, з одного боку, спрямованість виховно-освітньої роботи в дошкільній установі на ті вимоги, які будуть пред'явлені до дітей в школі для досягнення дошкільниками необхідного рівня загального розвитку, з іншою - опору вчителя на досягнутий старшими дошкільниками рівень розвитку, на знання, уміння, навички, досвід дітей і активне використання цього в учбово-виховному процесі.

Перший варіант. Освітня установа реалізує декілька освітніх програм: дошкільної освіти і початкової загальної освіти; або дошкільної освіти і початкової загальної, основної загальної, середньої (повної) загальної освіти, одержавши на це відповідну ліцензію. У своїй діяльності така освітня установа керується Типовим положенням про дошкільну освітню устанovu і Типовим положенням про загальноосвітню устанovu.

Другий варіант. Початкові класи загальноосвітньої установи розміщуються в дошкільній освітній установі, яка виділяє приміщення, необхідні для організації навчання і відпочинку навчаються. Між освітніми установами полягає відповідний договір.

Третій варіант. Взаємодія освітніх установ здійснюється на основі об'єднання їх в комплекси. Освітні установи на добровільній основі можуть створювати комплекси, зокрема з участю установ, підприємств і організацій, які разом з освітніми установами стають засновниками комплексу.

Четвертий варіант. Взаємодія освітніх установ здійснюється на основі договорів, що укладаються між ними, про співпрацю по різних напрямках їх освітньої діяльності, наприклад про реалізацію сумісної освітньої програми естетичного розвитку.

Далі виділяються умови наступності, які забезпечують загальну готовність дітей до освоєння програми, є орієнтирами освітнього процесу і в той же час початковими орієнтирами початкової загальної освіти:

1. Розвиток допитливості у дошкільника як основи пізнавальної активності майбутнього учня; пізнавальна активність не тільки виступає необхідним компонентом учбової діяльності, але і забезпечує інтерес до навчання, довольність поведінки і розвиток інших важливих якостей особи дитини.

2. Розвиток здібностей дитини як способів самостійного рішення творчих задач, як засобів, що дозволяють бути успішними в різних видах діяльності, зокрема учбової. Формування здібностей - навчання дитини просторовому моделюванню, використуванню планів, схем, знаків, символів, предметів-заступників.

3. Формування творчої уяви як напрямки інтелектуального і особового розвитку дитини. Це забезпечується широким використуванням сюжетно-ролевих ігор, ігор-драматизацій, конструювання, різних видів художньої діяльності, дитячого експериментування.

4. Розвиток комунікативності - уміння спілкуватися з дорослими і однолітками - є однією з необхідних умов успішності учбової діяльності. Розвиток комунікативності забезпечується створенням умов для спільної діяльності дітей і дорослих; партнерських способах взаємодії дорослого з дітьми; навчання дітей засобам спілкування, дозволяючим вступати в контакти, вирішувати конфлікти, будувати взаємодію один з одним.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. - ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІСІ.

Лекція № 13. Види і напрями виховної роботи в ЗДО.

1. Виховний процес у ЗДО.
2. Завдання виховання дітей дошкільного віку.

1. Виховний процес у ЗДО.

Теорія виховання дітей дошкільного віку забезпечує формування і розвиток

особистості дитини відповідно до суспільних потреб. Вона конкретизується в теоріях фізичного, розумового, морального, трудового, естетичного виховання. Кожен із цих напрямів реалізовує особливі, властиві лише йому цілі і завдання, принципи, зміст, методи і форми роботи.

Виховання як гуманітарна суспільна практика має певне спрямування, яке визначається його метою і конкретизується у завданнях. Мета виховання уособлює *суспільний ідеал* — уявлення про те, яка особистість відповідає вимогам суспільства. Актуальним для сучасного виховання є прилучення дітей до національних і загальнолюдських цінностей, захист інтересів і прав дитини як особистості, забезпечення умов для її індивідуального творчого розвитку.

У сучасних концепціях визначено головну мету національного виховання в Україні: набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді особистісних рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Мета виховання є єдиною для всіх ланок системи освіти, що забезпечує повноцінний всебічний розвиток особистості від народження і протягом усього життя. Реалізація мети здійснюється відповідно до особливостей кожного вікового етапу з орієнтацією на наступність у вихованні повноцінної особистості.

2. Завдання виховання дітей дошкільного віку

Дошкільне дитинство — досить тривалий час розвитку дитини і неповторний за темпами. Завдання виховання на кожному етапі цього періоду мають свою специфіку. У немовлячому і ранньому дитинстві важливо формувати якості, які зумовлюють розвиток суто людських властивостей і здібностей (потреби у спілкуванні, прямоходінні, діях із предметами та ін.). Завдання виховання значно ускладнюється у дошкільному віці, коли формуються якості, що визначають подальший розвиток дитини.

Загалом, мета і завдання виховання дитини в сім'ї, дошкільних закладах полягають у формуванні її особистісної культури і компетентності. Конкретизує їх Концепція безперервної системи національного виховання, яка передбачає:

- повноцінний і всебічний розвиток дітей на засадах національної культури і духовності з урахуванням різноманітності національного складу та регіональних умов України;

- забезпечення фізичного і психічного здоров'я дітей, своєчасне виявлення тих, хто потребує корекції здоров'я; здійснення виховного процесу з урахуванням особистісних якостей, стану здоров'я, природних задатків дитини;

- розумовий розвиток дітей, розвиток пам'яті, уваги, мислення, уяви, допитливості, захопленість; оволодіння рідною мовою, прищеплення навичок культури спілкування;

- започаткування основ трудового виховання, екологічної культури, орієнтації в національних і загальнолюдських цінностях, набуття життєвого досвіду; виховання поваги і любові до батьків, родини, Батьківщини, людей праці; створення сприятливих умов для розвитку моральної самооцінки, яка має відображати ставлення дитини до себе як суб'єкта гуманних, доброзичливих взаємин з оточуючими;

- прилучення дітей до культури, мистецтва, традицій, обрядів українського народу, формування духовності, прищеплення шанобливого ставлення до культурних надбань, звичаїв, традицій інших народів; своєчасне виявлення ранньої обдарованості, забезпечення умов для розвитку талановитих дітей;

- соціалізацію особистості дитини, яка полягає в організації спілкування як особливого виду діяльності, що дає дитині змогу пізнавати дійсність, світ людських взаємин і саму себе не лише вербально, а й у процесі обміну емоціями й почуттями;

- інтеграцію родинного і суспільного дошкільного виховання на засадах народної педагогіки, національної культури, сучасних досягнень науки, надбань світового

педагогічного досвіду;

— психологічну підготовку дітей до навчання у школі, забезпечення пізнавальної активності, розвитку творчих і художніх здібностей в ігровій та інших видах дитячої діяльності.

Отже, загальною метою виховання дітей дошкільного віку є всебічний розвиток дитини, формування базису її особистісної культури. Реалізується вона в єдності складових частин виховання дітей дошкільного віку.

Лекція № 14. Розумове (інтелектуальне) виховання дітей дошкільного віку.

1. Поняття про розумовий розвиток та розумове виховання.
2. Завдання, зміст та засоби розумового виховання.
3. Сенсорне виховання дітей дошкільного віку та його зміст.

1. Поняття про розумовий розвиток та розумове виховання.

Виховання і навчання спрямовані на те, щоб нові покоління, засвоюючи основи наук, суспільно-історичний досвід, були підготовленими до самостійної життєдіяльності, цивілізованого ставлення до природи, культури, інших людей, адаптації у світі, який динамічно змінюється. Ці вимоги особистість засвоює свідомо чи несвідомо як необхідні умови життя і діяльності. Разом із знаннями, які формуються у дитини в процесі виховання, розвиваються способи пізнавальної діяльності: вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати.

Розумове виховання — систематичний, цілеспрямований вплив дорослих на розумовий розвиток дитини з метою формування системи знань про навколишній світ, розвитку пізнавальної діяльності, здатності до самостійного пізнання.

Метою розумового виховання є підвищення рівня загального розвитку дошкільників.

Розумове виховання забезпечує необхідний рівень розвитку дитини під час систематичного навчання, в іграх і на заняттях, у повсякденному житті. Визначальну роль при цьому відіграє спілкування з дорослими і власна пізнавальна діяльність. Особливої уваги батьків і педагогів потребує формування у дітей основ культури розумової праці, що є передумовою високопродуктивної інтелектуальної діяльності в дорослому віці.

Розумовий розвиток — ступінь розвитку в дитини пізнавальних процесів (відчуттів і сприймання, мислення та мовлення, пам'яті й уяви), сформованість умінь міркувати, обґрунтовувати свої думки, діяти адекватно до вимог старших, виявляти інтерес до пізнання навколишнього середовища, здатність швидко і правильно розуміти те, що їй говорять, вибудовувати власні судження, користуватися поняттями й узагальненнями.

Відбувається розумовий розвиток дитини одночасно із психічним і є свідченням її інтересів, почуттів тощо. Виявляється він в обсязі, характері та змісті знань, рівні розвитку психічних процесів (відчуттів, сприймання, запам'ятовування, уяви, мислення), пізнавальних здібностей, характері провідної діяльності. Про розвиток дитини свідчать:

- запитання, які вона ставить дорослим;
- судження, в яких виявляється її розуміння різних явищ, подій та їх причин;
- продукти діяльності (малюнки, різноманітні вироби та ін.);
- зміст, форми ігор;
- характер спілкування з дорослими та однолітками;
- способи виконання завдань, розв'язань розумових задач.

2. Завдання розумового виховання дошкільників

Конкретизують мету і зміст розумового виховання його завдання, які залежать передусім від вікових особливостей дітей.

Розумове виховання дітей дошкільного віку покликане забезпечити вирішення таких завдань:

1. Набуття елементарних знань про навколишнє середовище (призначення, якості та

властивості предметів, природу), життя і працю людей, суспільні явища. Завдання вихователя полягає в тому, щоб послідовно вести дітей від первинних, поверхових, безсистемних уявлень до пізнання явищ дійсності. Найефективнішим у цьому є засвоєння не окремих знань і вмінь, а певної системи знань, яка відображає істотні залежності та зв'язки у конкретній галузі дійсності. Як зауважував О. Запорожець, навіть запитання, які ставлять діти дорослим, свідчать про те, що вони не обмежуються знаннями про окремі факти дійсності, а прагнуть проникнути у сутність речей і причинно-наслідкові зв'язки між явищами дійсності.

2. Формування умінь і навичок розумової діяльності. Передавання дітям знань передбачає формування в них певних способів сприймання (вміння спостерігати, розглядати і обстежувати предмети тощо), розвиток пізнавальних процесів (мовлення, мислення, уяви, пам'яті, уваги).

У процесі розвитку чуттєвих способів пізнання розумові операції спершу відбуваються на сенсорному (чуттєвому) рівні. Знання, здобуті на основі цих способів пізнання, постають як уявлення. З розширенням кола уявлень, узагальненням знань розвиваються складніші мислительні дії (порівняння, класифікація), які розгортаються на основі не лише чуттєвого, а й раціонального пізнання. Ці процеси пов'язані насамперед із розвитком мовлення (поповненням і активізацією словника, вихованням звукової культури), зв'язного мовлення (мовлення, для якого характерний змістовий і граматичний зв'язок слів, словосполучень, речень) як важливими напрямками розумового виховання. Адже слово є основним засобом пізнання навколишнього світу, усвідомлення зв'язку між предметами і явищами, джерелом знань. Мовлення за допомогою сформульованого на словах завдання спрямовує дитину на пошуки способів його вирішення, відображає зміст конкретних образів-уявлень, є інструментом узагальнення, аналізу, порівняння, формує судження і умовисновки.

3. Розвиток розумових здібностей, формування пізнавальних інтересів і допитливості. Різні індивіди неоднаково оволодівають знаннями, набувають навичок і вмінь, що залежить від здібностей.

Здібності — психічні особливості людини, які створюють передумови для успішного оволодіння певним видом діяльності.

Ефективне розумове виховання значною мірою залежить від того, наскільки вмілим і цілеспрямованим є педагогічне керівництво процесом розумового розвитку, від педагогічних умінь, особистого прикладу і налаштованості педагога постійно працювати над збагаченням розуму дитини.

3. Система сенсорного виховання дошкільників

Сенсорний (лат. *sensoriit* — орган чуттів) розвиток дитини — розвиток її відчуттів і сприймання, формування уявлень про властивості предметів (форму, колір, розмір, положення у просторі тощо).

Сенсорне виховання — система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання, вдосконалення відчуттів і сприймань.

Роль сенсорного виховання у розвитку дітей дошкільного віку безперечна: 9/10 усього їхнього розумового багажу — результати діяльності органів чуття.

До головних завдань сенсорного виховання належать:

- формування у дітей системи перцептивних (обстежувальних) дій;
- формування системи сенсорних еталонів;

— розвиток уміння самостійно використовувати сенсорні еталони у власній діяльності.

Сенсорні еталони — зразки якостей предметів, створені людством у процесі суспільно історичного розвитку.

Еталонами кольору є сім кольорів спектра та їх відтінки; еталонами форми — геометричні фігури; величини — метрична система мір та ін. Засвоєння сенсорних еталонів не обмежується дошкільним віком, а є досить складним і тривалим процесом.

Психологи виокремлюють такі періоди засвоєння еталонів у дошкільному віці:

- 1) передеталонний період (від народження до початку 3-го року життя); дитина відображає окремі особливості предметів, здебільшого суттєві, важливі для безпосереднього використання;
- 2) період предметних еталонів (до 5-ти років); образи якостей предметів дитина зіставляє з певними предметами;
- 3) набуття якостями предметів еталонного значення (від 5-ти років і далі); дитина співвідносить якості предметів із загальноприйнятими еталонами: вода холодна, стільниця прямокутна, електролампочка скляна тощо.

Лекція № 15. Естетичне виховання дошкільників.

1. Поняття про естетичне виховання і естетичний розвиток дошкільників.
2. Завдання та зміст естетичного виховання дошкільників.
3. Засоби, методи естетичного виховання дошкільників.

1. Поняття про естетичне виховання і естетичний розвиток дошкільників.

Естетичний розвиток особистості — процес становлення і вдосконалення естетичної свідомості та естетичної діяльності особистості.

Естетичний розвиток має на меті формування естетичної культури особистості — своєрідного сплаву особистісних якостей, які обумовлюють критерії її оцінювання прекрасного і потворного, вияв чуття міри у власної творчості. Під впливом суспільних умов, виховання, взаємодії з прекрасним естетична культура особистості постійно змінюється, в одних випадках збагачуючись, сягаючи висот, в інших — збіднюючись, примітивізуючись. Естетичну культуру особистості утворюють такі компоненти:

1. Естетична свідомість — сукупність поглядів, знань, суджень, оцінок, ідей, ідеалів. Її основою є естетичне сприймання — процес відображення сутності предметів і явищ естетичної дійсності, співвідношення сприйнятого зі сповідуваними особистістю критеріями.

Естетичне сприймання у процесі осмислення явищ і предметів дійсності трансформується в естетичні погляди — думки, судження, уявлення про прекрасне і потворне, які є основою ставлення до явищ буття загалом і явищ мистецтва зокрема. Спираючись на естетичні погляди, особистість визначає для себе естетичний ідеал — соціально обумовлений взірець досконалості, який є орієнтиром в оцінюванні естетичних явищ і власної художньо-творчої діяльності.

2. Естетичні потреби — внутрішня необхідність в досягненні певних естетичних цінностей і розвитку певних умінь. Маючи у своїй основі естетичні почуття — спричинені взаємодією з естетичними цінностями (творіннями природи і людського таланту) емоції людини, естетичні потреби втілюються в естетичних смаках — здатності особистості до індивідуального відбору із сукупності естетичних явищ і предметів тих, які найбільше відповідають її поглядам та ідеалам, породжують позитивні відчуття в процесі сприймання.

Усі ці якості не даються людині від народження, а є результатом зовнішніх виховних впливів, самовиховання, художньо-творчої практики.

3. Естетична діяльність (практика) — безперервний процес формування і реалізації певних творчих умінь, навичок, здібностей, гармонізації себе і світу.

З огляду на це естетичне виховання можна розглядати як системну діяльність, спрямовану на розвиток чуттєвої сфери особистості, її умінь сприймати, оцінювати явища естетичної дійсності за законами краси, збагачувати у процесі їх сприймання свій внутрішній світ, оволодівати законами творчості і творити. Важливою складовою цього процесу є естетична освіта — процес засвоєння мистецьких знань, умінь і навичок.

Усі ці якості особистості необхідно розвивати уже в ранньому дитинстві, зосереджуючись на певних напрямках, добираючи засоби, форми і методи з огляду на вікові особливості дітей, передусім на особливості їх естетичного сприймання.

Важливим напрямом естетичного виховання дітей дошкільного віку є художнє виховання — виховання особистості засобами мистецтва, завданнями якого є:

- систематичний розвиток естетичного сприймання, почуттів і уявлень дітей;
- прилучення дітей до діяльності у сфері мистецтва, виховання прагнення вносити елементи прекрасного в побут, природу, власну діяльність;
- розвиток художньо-творчих здібностей у різних видах діяльності.

Отже, естетичне виховання — це організація життя і діяльності дітей, що сприяє розвитку естетичних почуттів дитини, формуванню уявлень і знань про прекрасне в житті і мистецтві, естетичних оцінок і естетичного ставлення до світу.

2. Завдання естетичного виховання дітей дошкільного віку

Маючи загальнолюдську цінність, прекрасне втілює в собі особливості бачення його представниками конкретного етносу і народу. Спрямування дитини на пізнання й усвідомлення цих особливостей є надзвичайно важливим завданням естетичного виховання. Саме у складному вимірі цілісності, єдності прекрасного, у багатоманітності його національних вимірів особистість знаходить місце для реалізації свого художнього потенціалу. І до цього теж необхідно поступово готувати дітей, починаючи з дошкільної пори. Уся ця проблематика конкретизується у завданнях естетичного виховання дошкільників.

1. Формування естетичного ставлення до дійсності, естетичних уявлень і суджень. Естетичне сприймання дійсності спирається на чуттєвий аспект речей — їх колір, звук, форму, що зумовлює необхідність розвитку сенсорної культури дітей. Естетичне сприймання виникає лише за емоційного ставлення до того, що дитина сприймає. За правильного педагогічного керівництва усі види мистецтва, природа, побут сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності.

2. Освоєння дітьми естетичної діяльності. Це завдання передбачає розвиток естетичного і художнього сприймання, формування початкових умінь і навичок виконавської художньої діяльності, втілення елементів прекрасного в побут, стосунки з людьми, ставлення до себе. Вже в молодшому дошкільному віці естетичне сприймання дітей постає як емоційний інтерес до естетичних властивостей певних об'єктів. З метою розвитку емоційного сприйняття, долучення до нього пізнавального компонента, естетичного судження педагог активізує пізнавальну сферу, передусім сенсоріку дитини, вправляє її у добір різних критеріїв оцінювання естетичності конкретного об'єкта.

3. Розвиток загальних і спеціальних художньо-творчих здібностей дітей. Від того, наскільки правильно будуть помічені художньо-творчі здібності дитини, наскільки вміло буде спрямований їх розвиток, часто залежать її мистецькі успіхи в майбутньому, підтвердженням чого є безліч фактів з історії мистецтв і сучасної дійсності. Ці здібності формуються в процесі засвоєння способів діяльності — сприймання, виконання і творчості. У дошкільному віці дітям доступні майже всі види художньої творчості — складання розповідей, віршів, малювання, ліплення, співи, гра на музичних інструментах, навіть компонування музичних творів. Характер цих дій відповідає особливостям розвитку і віку дітей: як правило, такі дії є безпосередніми, наслідувальними, сповненими щирістю почуттів, вірою у себе і наставника. Творчість дитини виявляється у розвитку здатності до створення задуму і його реалізації, в умінні поєднувати свої знання, уявлення, у щирому передаванні думок, почуттів, переживань. Навчання дітей способам образного вираження своїх задумів у слові, малюнку, пісні стимулює розвиток їх художньо-творчого потенціалу.

3. Засоби та методи естетичного виховання

Засобами естетичного виховання є відібрані педагогом і спеціально організовані для виховання дітей предмети і явища навколишньої дійсності. До них належать:

1. Естетика побуту. Покликана навчити дитину відчувати і розуміти красу життя, виховати в неї прагнення створювати і берегти її. Художнє оформлення дошкільного закладу обумовлюється змістом виховної роботи, вимогами щодо охорони життя і

зміцнення здоров'я дитини, її художнього розвитку. Чистота і порядок є не лише гігієнічними, а й естетичними вимогами до інтер'єру дитячого садка. Важливо, щоб його оформлення було стильово витриманим. В оформленні приміщень можна використовувати малюнки дітей, батьків, вихователів. Відповідним гігієнічним та естетичним вимогам має відповідати й оформлення майданчика дитячого садка.

2. Твори мистецтва. Їх використовують в оформленні побуту, під час навчання, самостійної діяльності. З цією метою підбирають твори побутового і казкового живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естампи, гравюри, офорти, книжкові ілюстрації), малі форми скульптури (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби та ін). Різноманітні заходи у дитячому садку обов'язково супроводжуються музикою (ранкова гімнастика, дозвілля тощо).

3. Природа. Виростаючи серед природи, дитина вчиться бачити гармонійність, красу, багатство барв кожної пори року, відтворювати свої враження в усній розповіді, малюнках та ін. Усе це супроводжується розповідями педагога про те, що природа є наймогутнішим і найдосконалішим творцем прекрасного, у ній черпають натхнення живописці, композитори, письменники, використанням їхніх творів (наприклад, «Пори року» П. Чайковського, репродукції картин С. Васильківського, І. Шишкіна та ін.).

Ефективними є екскурсії в природу, адже пережиті дитиною у дошкільному віці враження залишають слід на все життя. В. Сухомлинський радив використовувати природу для виховання у дітей поваги до всього живого, з якої починається повага до людини, інтерес до її життя, гуманізм. Для педагога важливо підібрати такі слова для супроводу спостереження, які відповідали б завданням естетичного виховання.

4. Спеціальне навчання. Формуванню уявлень про прекрасне, навичок художньо-творчої діяльності, розвитку естетичних оцінок, переживань і смаків сприяє спеціальне навчання дошкільнят у дитячому садку. Для цього використовують різні види занять, художньо-дидактичні ігри, свята, ранки, екскурсії, прогулянки, перегляди кіно і телепередач, спектаклів тощо.

5. Самостійна художня діяльність дітей. Є важливим засобом естетичного виховання дошкільників. У процесі художньої діяльності вони реалізують свої творчі задуми, задатки, які згодом можуть розвинути у здібності до художньої творчості.

6. Свята. З ними пов'язані яскраві естетичні переживання дітей, прагнення випробувати себе у різних жанрах мистецтва. Підготовка до свята, участь дітей у створенні його програми, умов проведення, очікування святкового дійства формують особливий передсвятковий колективний настрій. До участі у підготовці та святкуванні часто залучають батьків дітей, що додає їм емоційної теплоти.

Лекція № 16. Виховання дошкільників у трудовій діяльності

1. Теоретичні засади трудового виховання дошкільників.
2. Види праці дітей та форми їх організації в ДНЗ.
3. Особливості трудової діяльності дошкільників.

1. Теоретичні засади трудового виховання дошкільників.

Трудове виховання — цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності.

Його завдання полягає у формуванні в дітей стійких переконань, що праця є життєвою необхідністю. Трудове виховання дітей дошкільного віку передбачає привчання їх до самообслуговування, елементарних трудових дій, ручної і господарської праці. Навіть найпростіший результат трудових зусиль дитини (вмитий посуд, прибранна кімната тощо) сприяє самоусвідомленню дитини, вселяє їй впевненість у собі, прагнення випробувати себе у нових видах діяльності.

Завдання трудового виховання

З перших днів від народження дитини батьки виношують сподівання, що вона виросте гармонійною особистістю, успішним спеціалістом, продовжить їх справу чи реалізує здібності і вміння у самостійно обраній сфері діяльності. Намагаючись виховати її цілеспрямованою, працелюбною, здатною долати труднощі на шляху до мети, вони покладають сподівання і на досвід дошкільних установ.

Трудове виховання дітей покликане забезпечити вирішення таких завдань:

1. Формування мотивації (потреб, інтересу, почуття обов'язку і відповідальності), позитивно-емоційного ціннісного ставлення до праці як до форми буття і способу самореалізації людини.

2. Формування системи знань, необхідних для трудової діяльності, вибору професії, соціального, професійного і життєвого самовизначення.

3. Формування досвіду суспільно корисної виробничої діяльності, вміння використовувати теоретичні знання на практиці, здатності до творчості.

Вирішення цих завдань відбувається у процесі загальноосвітньої підготовки, трудового навчання, різноманітної за змістом і формою трудової діяльності.

Для того щоб праця стала засобом виховання, вона повинна бути змістовною, мати особистісну і суспільно корисну значущість, чітку організацію. Процес праці слід будувати на моральних засадах (мета, процес, результат). Моральна сутність її виявляється не лише в бажанні трудитися, діяти творчо, домагатися значущого для себе та інших результату, а й у колективному характері трудової діяльності, що вимагає узгодження мети і дій її учасників, взаєморозуміння і допомоги.

З огляду на особливості розвитку дітей дошкільного віку виокремлюють завдання трудового виховання, пов'язані з формуванням і розвитком мотиваційної сфери, навичок трудової діяльності, становленням особистості. У реальній педагогічній практиці воно покликане забезпечити:

1. Виховання інтересу до праці дорослих, бережливого ставлення до їх результатів, поваги до людини-трудівника. Праця є особливим видом діяльності, спрямованим на створення суспільно значущих результатів. Ознайомлюючись із працею дорослих, дитина бачить трудовий процес, його конкретні результати, пізнає їх роль у задоволенні потреб людини. Оскільки дитина від природи схильна до наслідування, все цікаве її приваблює, педагог має широкі можливості для спрямування її вільної діяльності, ініціювання певних емоцій, прагнень. Від педагога залежить усвідомлення дітьми того, що праця потребує фізичних і вольових зусиль, вміння, терпіння.

Спіраючись на емоції дітей, бажання брати участь у житті і діяльності дорослих, вихователь роз'яснює, що саме працею дорослих створені всі блага, які їх оточують, наголошуючи, що сенс праці полягає у створенні необхідних для людини благ і розвитку самої людини (інтелекту, умінь, сили, цілеспрямованості, волі). Якщо праця не зорієнтована на конкретний результат, не створює необхідних суспільству, людям цінностей, то вона і не має суспільного значення. Бажано, щоб всі діти пізнавали це не лише зі слів, а й на конкретних життєвих прикладах. Такі старання педагога сприяють формуванню позитивного ставлення дитини до праці дорослих, людини-працівника, майстра своєї справи, розумінню суспільно значущих мотивів праці, усвідомленню прилученню до трудової діяльності.

2. Формування навичок трудової діяльності. Уже в дошкільному віці діти намагаються наслідувати працю дорослих. Слід допомогти їм усвідомити, що процес має певну послідовність операцій, потребує відповідних старань і вмінь. З часом діти починають розуміти, що перед тим, як приступити до праці, треба знати її мету, уявити її процес і результат, підібрати необхідні засоби (речі, комплекс речей, якими людина діє на предмети праці) і предмети праці (сировина, матеріали тощо), здійснювати цілеспрямовані трудові дії, взаємодіяти з іншими людьми.

Організуючи трудову діяльність дітей дошкільного віку, педагог має бути особливо уважним до їх індивідуальних особливостей, сприяти виробленню

індивідуального стилю трудової діяльності, оволодінню своєрідними прийомами роботи. Це забезпечить максимальне використання цінних особливостей характерів дітей, їх ставлення до праці, компенсує те, що перешкоджає успіху в роботі.

3. Виховання особистості дитини у процесі її трудової діяльності. Ця група завдань передбачає виховання відповідальності, самостійності, цілеспрямованості, ініціативи й витримки. Без них неможливе формування основ працелюбства (звички до трудових зусиль, готовності брати участь у трудовій діяльності, вміння доводити розпочату справу до завершення). Педагоги, батьки мають зважати, що організм, психіка дошкільників швидко втомлюються від одноманітної, складної роботи, і регулювати обсяг і тривалість конкретних робіт, чергуючи елементи статичного й динамічного навантаження. Оптимізація трудових зусиль дітей вбереже їх від розчарувань, непомірної втоми, що є важливими передумовами їх позитивного ставлення до праці.

Розвиток особистості дитини обумовлений такими особливостями праці:

— результативність, яка сприяє вихованню цілеспрямованості, звички доводити почату справу до кінця, адже планування майбутнього результату, необхідність виконання запланованого, можливість використання результату спонукають дитину серйозно ставитися до роботи;

— творчий характер, що розвиває налаштованість дитини на пошук, удосконалення своєї праці і себе у праці; немає нетворчої праці, оскільки за будь-яких обставин дитина має змогу зробити щось по-новому, не так, як завжди, знайти нові форми взаємодії з однолітками.

Будучи спрямованим на особистісний розвиток дитини, трудове виховання дітей дошкільного віку пов'язане з фізичним, моральним, розумовим вихованням. Конкретні його завдання, форми організації трудової діяльності дітей зумовлені як виховними можливостями праці, так і віковими особливостями дошкільнят.

Засоби трудового виховання дошкільників:

1. Власна трудова діяльність
2. Трудове навчання
3. Ознайомлення з працею дорослих
4. Художні засоби: художня література, образотворче мистецтво, діафільми, відеофільми.

2. Види праці дітей

Праця є творчим видом людської діяльності, що потребує від людини не тільки спеціальних знань і умінь, дотримання технологічної дисципліни, а й здатності оперативно приймати рішення у нестандартних ситуаціях, постійно вдосконалювати процес праці та створюваний нею продукт. Навіть у дошкільному віці вона є різноманітною за змістом, передбачає використання різноманітних потенцій дитини. Основними видами дитячої праці є самообслуговування, господарсько-побутова праця, праця в природі, ручна (художня) праця. Всі вони мають певні можливості для вирішення виховних завдань.

Самообслуговування. Виховне його значення полягає у спрямованості на задоволення повсякденних особистих потреб дитини (умивання, одягання, роздягання, прибирання ліжка та ін.). У процесі самообслуговування вона привчається до порядку й організованої поведінки, оволодіває всіма компонентами трудової діяльності. У неї поступово формується вміння бачити результат праці, встановлювати зв'язок між метою, трудовими діями і кінцевим результатом. Дитина стає самостійною, починає усвідомлювати, що праця є першою умовою виховання вільної і незалежної особистості. Якщо в молодшому дошкільному віці за допомогою самообслуговування виховують у дітей самостійність, здатність до переборення труднощів, формують трудові навички, то у старшому дошкільному віці воно стає звичним для дітей. Роботу із самообслуговування дитина має виконувати як щоденну та обов'язкову. Уваги педагога вимагає чіткість організації життя дітей, наявність відповідних побутових умов, що є передумовою своєчасності, постійності, систематичності, належної якості самообслуговування дітей.

Господарсько-побутова праця. Метою господарсько-побутової праці є підтримання чистоти і порядку в приміщенні, на інших територіях життєдіяльності дитини, допомога дорослим в організації режимних процесів тощо. У молодшому дошкільному віці вихователь привчає дітей виконувати прості трудові дії з близьким у часі результатом (допомагати помічникові вихователя накривати на стіл; вихователю — у підготовці до заняття, підтримувати порядок на столі під час заняття, після нього — прибирати матеріали, складати на місце іграшки).

Праця в природі. Особливість її полягає в тому, що діти мають справу не з предметами, а з об'єктами живої природи — працюють у куточку природи, на городі, у квітнику, доглядають за тваринами. Основним її виховним завданням є вироблення у дітей інтересу, дбайливого ставлення до живої природи, формування вмінь і навичок з догляду за рослинами і тваринами, вміння правильно користуватися знаряддями праці.

Праця в природі є доступним дітям дошкільного віку видом продуктивної трудової діяльності. Кінцева мета (виростити квіти, овочі тощо), її результати конкретні та зрозумілі, однак їх неможливо швидко досягти. Віддаленість результату вимагає від дитини тривалих фізичних і розумових зусиль, повсякденної копіткої роботи, терпіння. Як правило, більшість дітей охоче працює з живими об'єктами, радо доглядає за ними, пізнаючи світ живої природи, розкриваючи свої нові можливості, виховуючи в собі дбайливе ставлення до всього живого. Однак у них ще мало досвіду, умінь, тому дорослі мають разом із дітьми виробити чіткі правила їх поведінки і діяльності у природі.

Ручна (художня) праця. Функціональною її метою для дітей є виготовлення виробів з паперу, картону, тканини: іграшок-саморобок, вітальних листівок, ялинкових прикрас, персонажів і декорацій лялькового театру, букетів із засушених рослин, килимків для ляльок, серветок тощо. Виготовлення подарунків рідним і друзям справляє великий вплив на моральну свідомість дитини (привчає виявляти увагу до оточуючих, працювати заради того, щоб зробити їм приємне). Така праця розвиває уяву, спостережливість, художнє мислення, естетичне чуття, конструктивні здібності, моторні навички дітей, формує корисні практичні навички, збагачує знаннями про властивості різних матеріалів. Її результати здебільшого викликають позитивні емоції, захоплення дорослих, що посилює ефект самопізнання, самоусвідомлення, самоствердження дитини, збуджують у ній здорове честолюбство. Нерідко вже з дошкільного віку дитина починає усвідомлювати свої здібності, талант, виношувати мрію на все життя.

3. Особливості трудової діяльності дошкільників

Порівняно з трудовою діяльністю дорослих праця дітей дошкільного віку має такі особливості:

1. Умовність. Праця дітей ще не пов'язана із суспільно значущим результатом, оскільки, як правило, не створює ні матеріальних, ні культурних цінностей. Водночас вона є результативною, а результатом тут стає не тільки її матеріальне втілення (вирощена рослина, виготовлені іграшки, накритий стіл тощо), а й моральний фактор (дитина відчуває значущість затрачених зусиль).

2. Поступове вироблення здатності мотивувати трудову діяльність. Молодші діти ще не здатні формулювати мотиви, їх приваблює процес участі у спільній з дорослим справі так само, як приваблює спільна гра. У старшому дошкільному віці діти мотивують свою працю тим, що вона їм подобається, бажанням допомогти дорослому, одержати від нього позитивну оцінку, перевірити свої сили (мотив самоствердження). З'являються у них і суспільні мотиви — принести користь іншим людям.

3. Динамічний розвиток компонентів трудової діяльності дітей дошкільного віку. Включаючись у трудову діяльність, дитина поступово починає усвідомлювати, що будь-яка праця повинна переслідувати конкретну мету, завершуватися певним результатом. Однак чим менша дитина, тим частіше вона відволікається, цікавлячись не стільки результатом, скільки процесом праці, що часто спричинює повторення одних і тих самих дій, віддаляє від мети, перетворює працю на гру. Тому дорослі повинні допомогти дитині усвідомити

мету своїх дій, зв'язок між метою і результатом, навчити проектувати трудовий процес. Навіть старші дошкільники часто планують роботу безпосередньо в процесі її виконання, що не сприяє виробленню наполегливості, ретельності, цілеспрямованості. Враховуючи це, дорослі спочатку самі планують роботу дітей, потім поступово залучають їх до планування, надаючи їм у цьому все більшої самостійності.

4. Виховна значущість як найвища цінність дитячої праці. Беручи участь у праці постійно, дитина виробляє у собі самостійність, відповідальність, звичку до трудових зусиль, прагнення допомогти товаришеві, ініціативність та інші особистісні якості. Проте участь дитини у трудовому процесі без створення педагогом відповідних умов не тільки не забезпечує виховного впливу, а й породжує протилежний ефект. Часто негативне ставлення дітей до праці є наслідком неправильного залучення до неї (праця як покарання, трудові доручення за відсутності необхідних для них навичок, недостатня увага вихователя до результату, неправильна оцінка зусиль).

5. Тісний зв'язок праці малюка з грою. За твердженням П. Блонського, між грою і працею немає великої різниці, оскільки найвища форма праці (творча праця) є подібною до гри, містить у собі елемент насолоди від процесу діяльності. До того ж творча праця часто виникає саме з гри. Однак людині нікуди подітися від повсякденної роботи, до якої у дитини немає природного нахилу. Усвідомлення її необхідності приходить унаслідок певної підготовки, змістом якої є спочатку гра дитини, потім — творчість, що розвивається у грі і спрямовує її до творчої праці. На основі ігор, творчої праці формується звичка до буденної роботи, обтяжливості і монотонності якої полегшуються захопленням дитини своєю діяльністю. І гра, і праця приносять дитині задоволення, є засобами її самореалізації. Спершу дитина готується до праці у процесі гри, майже у кожному різновиді якої наявний певний трудовий елемент. Гра дає змогу виявляти в ігровій формі різноманітні трудові навички, оскільки однією з основних тем дитячих ігор є праця. Потреба самостійно щось зробити, створити вперше виникає у грі і зумовлена саме її вимогами (виготовити, наприклад, необхідний ігровий атрибут). Водночас у дитини формуються цілеспрямованість, вольові якості, самостійність, ініціативність.

До актуальних проблем трудового виховання в нових соціально-економічних умовах належать: виховання у дітей основ економічної грамотності, здатності сприймати і використовувати економічну інформацію; відбір видів праці, які найбільше цікавлять дітей у зв'язку з модернізацією економіки; підвищення педагогічної компетенції батьків у питаннях організації дитячої праці в умовах родинного виховання.

Лекція № 17. Економічне виховання дітей дошкільного віку.

Питання про економічну освіту дітей було і є актуальним. Цією проблемою займалися відомі педагоги: Батишев С., Автономов А., Сасова І., Побірченко Н., Гербова В., Комарова Т., Васильєва М., Грама Н., Галкіна Л., Григоренко Г., Жадан Р., Лелюк Ю., Сазонова А., Шатова А. З'вилось безліч художніх творів та ігор з економічним змістом для дошкільнят та молодших школярів. На основі сучасних досліджень існують спеціальні розроблені програми, завдяки яким діти знайомляться з економічними поняттями, категоріями, законами, в яких враховуються психолого-фізіологічні особливості дошкільнят.

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти передбачено формування у дітей елементарних споживчих уявлень, зокрема про товари, послуги, гроші. В освітній лінії «Дитина у світі культури» у частині «Предметний світ» зазначено, що дитина 6(7) років має «уявлення про ощадливе ведення домашнього господарства, вмє ощадливо ставитися до речей, грошей. Розрізняє соціальні ролі :«покупець», «продавець», поняття: «товар», «гроші», «ощадливий», «недбайливий».

У старшому дошкільному віці доречно сформувані в дітей такі економічні знання та уявлення:

- про товари та послуги;

- про людей, які виробляють товари та надають послуги;
- про те, ким має бути товар (якісним, корисним, безпечним, відповідної ціни);
- про необхідність вдумливого підходу до вибору потрібних товарів (промислових і продовольчих);
- про правила безпечного та бережливого користування речами;
- про необхідність послуг, якими користується сім'я та дитячий садок;
- про гроші;
- про рекламу;
- про правила раціонального харчування та культуру поведінки.

Увесь процес формування економічного досвіду дошкільнят відбувається за двома напрямками.

По - перше, дитина засвоює досвід попередніх поколінь у вигляді сталих економічних законів та понять (через телебачення, гру з друзями, батьками). Сформований досвід є необхідним надбанням людини для орієнтації та участі в соціально - економічній сфері життєдіяльності.

По – друге, елементарний економічний досвід дитини формується у різних видах діяльності і є результатом її власної економічно доцільної поведінки. Це може бути спостереження за економічними процесами, виконання соціально - економічних ролей, участь у налагодженні найпростіших економічних взаємозв'язків між різними людьми (обмін, продаж, купівля).

Завдання економічного виховання в дошкільному закладі реалізуються за такими основними тематичними розділами: «Наші потреби», «Праця багатство народу», «Ресурси, природні ресурси, блага», «Купівля, гроші, товар», «Ми – господарі».

Формування економічної компетентності дітей починається з формування елементарних уявлень з економічної сфери життя. Для взаємодії та спілкування необхідна наявність лексичного запасу економічної спрямованості (поняття про економічні дії: придбати, обміняти; особисті якості: щедрий, добрий; властивості, що характеризують товар: якісний, дешевий, дорогий, сучасний). Запас мінімальної економічної лексики може бути як в активному, так і в пасивному стані.

Дитину слід ознайомлювати з правилами поведінки у різних ситуаціях, пов'язаних з економічними відносинами, спонукати змінювати свою діяльність залежно від зміни умов і вимог, вчити контролювати себе та узгоджувати свої дії з діями інших людей. Налагодженню контакту, по-перше, сприяє сформованість базових особистісних якостей (самостійність, працелюбність, розсудливість, відповідальність), по-друге, наявність волевих якостей (цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, ініціативність, самовладання) та по-третє, інтелектуальні здібності дитини. Для цього забезпечують психологічну та соціальну адаптацію старших дошкільників до нових умов життя, виховують такі особистісні якості дітей, що так чи інакше можуть бути пов'язані з економічною діяльністю (працьовитість, ощадливість, бережливість, раціональність; формують навички і звички, пов'язані із загальною вихованістю дітей, та, такі, що мають економічну основу (вчасно вимикати світло й економити воду, дотримувати чистоти і порядку в приміщенні, утримувати в порядку власний одяг, взуття, іграшки, книжки); розвивають творчі здібності та логічне мислення дітей.

Лекція № 18. Моральне виховання дітей дошкільного віку.

1. Моральний розвиток і моральне виховання.
2. Завдання морального виховання дошкільників.
3. Закономірності процесу морального виховання.
4. Засоби та методи морального виховання дошкільників.

1. Моральний розвиток і моральне виховання.

Питання морального виховання в різних аспектах глибоко вивчали Т. Алексєнко,

Є. Арнаутова, О. Барабаш, І. Бех, О. Вишневський, І. Гребенніков, О. Докукіна, О. Кононко, О. Косарева, В. Котило, С. Ладивір, Т. Маркова, Т. Науменко, В. Павленчик, В. Постовий, Т. Поніманська М. Стельмахович, В. Сухомлинський та зарубіжних дослідників А. Адлера, Т. Гордона, Р. Дрейкурса, Я. Хамяляйнен та інших науковців.

Мораль (лат. — моральний, від — звичай, воля, закон, властивість) — система поглядів, уявлень, норм, оцінок, які регулюють поведінку людей; форма суспільної свідомості.

Моральний розвиток — рівень засвоєння уявлень про моральні норми, сформованості моральних почуттів і моральної поведінки.

Моральне виховання — цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини з метою формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки.

Зміст морального виховання підпорядкований вічним цінностям і конкретним потребам суспільства, які з плином часу змінюються. Засноване воно на принципах рівно цінності особистостей педагога і дитини, гуманістичності змісту і засобів виховання, довіри і поваги в процесі виховання, створення позитивної емоційної атмосфери, творчої взаємодії педагога і дитини.

Моральне виховання передбачає різноманітні впливи на думки, почуття, соціальну практику індивіда, його самовдосконалення. Цей процес поєднує в собі такі особливості:

- цілеспрямованість (полягає в чіткій окресленості мети педагогічних впливів);
- багатофакторність (передбачає враховування усіх чинників, які відіграють суттєву роль у процесі виховання);
- віддаленість у часі результатів роботи (виховання є тривалим процесом, результати якого не можуть бути досягнутими відразу);
- неперервність (полягає в систематичності взаємовпливів вихователя і вихованця);
- визначальна роль педагога (педагог має бути моральним взірцем для дитини);
- цілісність (передбачає внутрішню єдність усіх виховних засобів і впливів щодо формування моральної культури людини).

2. Завдання морального виховання

Сучасні концепції дошкільного виховання спрямовують педагогів на особистісно-орієнтований підхід, використання різноманітних форм взаємодії дорослого і дитини, гуманізації педагогічного процесу в дошкільному закладі.

У системі національного виховання серед інших завдань виділяють:

- виховання громадянської й соціальної відповідальності;
- вивчення і пропаганду культурних надбань свого та інших народів;
- озброєння знаннями про пріоритети загальнолюдських цінностей, ознайомлення з проблемами, які набувають життєвого значення для долі цивілізації (охорона найколишнього середовища, атомне роззброєння), готовності жити і діяти за принципами гуманізму;
- оволодіння народною мораллю, етикою;
- ознайомлення з родинною педагогікою;
- виховання поваги до батька, матері, бабусі, дідуся, свого роду.

Моральні почуття — стійкі переживання у свідомості людини, які зумовлюють її вольові реакції, ставлення до себе, інших людей, явищ суспільного буття.

Розвиток моральних почуттів дитини має супроводжуватись відповідними вчинками. Відповідність переживання і вчинку свідчить про моральну спрямованість поведінки дитини. У процесі морального виховання почуття дітей починають відігравати роль мотивів поведінки. Справжній моральності властива стійкість моральних мотивів, потреба у моральній поведінці. Якщо дитина здійснює вчинок з примусу чи страху перед покаранням, то моральною її вважати не можна. Сила моральних мотивів у старшому дошкільному віці може бути не меншою, ніж сила природних потреб дитини. Вже 3—4-річні діти здатні виконувати малопривабливі для них, зовні нецікаві справи, керуючись

важливою для них метою, а також можуть відмовитися від того, що їх безпосередньо приваблює (наприклад, від нової цікавої іграшки), щоб принести задоволення товаришеві. Однак постійно вимагати від дитини такої поведінки ще рано, оскільки це може спричинити штучну, показну «вихованість». Виховання мотивів поведінки повинно відбуватися в єдності з вихованням свідомого ставлення до задоволення власних потреб.

Результатом морального виховання є соціальна компетентність дитини — відкритість до світу людей як потреба особистості, навички соціальної поведінки, готовність до сприймання соціальної інформації, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки.

3. Закономірності процесу морального виховання

Успіх морального розвитку дітей можливий за правильної організації процесу виховання. Основні закономірності морального виховання зумовлені певними особливостями засвоєння дитиною моральних цінностей.

1. Двосторонність процесу морального виховання. Дитина є співучасником виховного процесу, активно сприймає педагогічні впливи, а вихователь організовує процес морального виховання, орієнтуючись на особливості дитячого сприймання. Перебіг психічних процесів і станів під час морального виховання, які є основою розвитку певних потреб, мотивів, якостей, є не поверховим, а глибинним. Тому аналіз процесу виховання, його результатів на кожному етапі вимагає від вихователя глибоких знань і педагогічної майстерності.

2. Тривалість процесу морального виховання. Результати педагогічного впливу не можуть бути виявлені відразу. Він вимагає безперервності. Невизначеність у часі, недостатнє усвідомлення вихователями своєчасності вирішення певних завдань можуть заформалізувати процес морального виховання. Дитина не чекатиме, поки хтось надумається виховувати її доброю, чесною, сміливою. У неї щодня формуватиметься певний досвід поведінки, і за відсутності відповідних педагогічних умов цей стихійно сформований досвід може бути цілком протилежним тому, якого вихователь намагатиметься досягти у своїй подальшій роботі. Ігнорування періодів, коли психічні реакції людини найчутливіші до найменших зовнішніх впливів, спричинює непоправні втрати у розвитку особистості дошкільника.

3. Дієвість процесу морального виховання. Становлення взаємин дитини одночасно є її моральним вихованням. Стосунки інших людей, свідками яких є діти, справляють на них вплив лише тоді, коли дитина має до них відношення. Ця закономірність є виявом дієвого підходу до морального формування особистості. Вона засвідчує непродуктивність намагань виховувати дитину на відстороненій моделі людських взаємин, у які вона не включена.

4. Особистісний характер засвоєння моральних цінностей. Ця особливість морального виховання вимагає зорієнтованості виховних впливів на індивідуальність кожної дитини. Педагог прагне сформувати єдність уявлень і поведінки дитини, підтримуючи її моральні вчинки. Якщо моральні дії мотивовані, мають певну спрямованість, вони породжують почуття задоволення, впевненості у собі або сорому, невдоволення. Оскільки дошкільникам притаманна висока емоційність, необхідно в оцінці їхніх учинків виходити з того, які почуття хоче викликати педагог. Яскраві позитивні переживання дитини, пов'язані з відповідними моральними вчинками, повинні поєднуватися з чітко вираженим ставленням до них педагога і колективу дітей. Важливе виховне значення має стимулююча функція позитивної оцінки, адже дітям властиве прагнення бути хорошими. Позитивна оцінка заохочує їх до моральних учинків, що стають прикладом для наслідування, забезпечує доброзичливе ставлення однолітків, формує паростки колективної думки.

5. Здійснення морального виховання в процесі життєдіяльності дитини. Як важливий компонент педагогічного процесу в дитячому садку, моральне виховання не може бути відокремленим у спеціальну діяльність, оскільки вся життєдіяльність дитини пов'язана з її моральністю.

Усвідомлюючи закономірності процесу морального виховання, педагог може здійснювати його з тією мірою «дотику» до дитячої душі, яка забезпечить розвиток неформальної моральності дитини.

4. Засоби та методи морального виховання дошкільників.

Спілкування є головною соціальною потребою дитини, яка виявляється з перших місяців її життя. Спочатку ініціатором спілкування є дорослий, згодом ініціатива переходить до дитини, а наприкінці першого півріччя життя спілкування включається у спільну предметну діяльність дитини і дорослого. Дитина від народження розвивається як соціальна істота, набуваючи в контактах з людьми, які її оточують, певного досвіду.

У дошкільному віці розширюються можливості дитини щодо пізнання навколишнього світу і спілкування з дорослими. Це відбувається у таких формах:

1. Пізнавальне спілкування. Дитина, добре володіючи мовою, розмовляє з дорослим про речі, які не перебувають у полі її зору, виявляє допитливість.

2. Особистісне спілкування. Дитина вбачає у дорослому джерело знань, їй важливо заслужити його повагу, визнання, вона потребує підтримки і схвалення дорослим правильності своєї поведінки. Якщо дитина впевнена, що дорослий справедливий і добре до неї ставиться, вона спокійно вислуховує його зауваження і побажання щодо своїх знань, умінь, навичок, активно реагує на них, прагне відповідно скоригувати свою поведінку чи дії. Головною умовою особистісної форми спілкування є потреба у взаєморозумінні.

Одним з ефективних засобів морального виховання є гра, оскільки вона відповідає потребам та інтересам дітей, сприяє вияву їхньої самостійності, ініціативи, творчості, імпровізації, перевірці себе. У грі дитина активно пізнає навколишній світ, стосунки між людьми, правила і норми поведінки, себе, свої можливості, усвідомлює свої зв'язки з іншими. Цілеспрямований характер гри дає їй змогу добирати потрібні засоби, іграшки, товаришів по грі, здійснювати ігровий задум, вступати в стосунки з однолітками, а її творчий характер допомагає реалізувати свої уявлення про оточення, ставлення до нього тощо.

Трудова діяльність дошкільника є ефективним засобом виховання у дітей працелюбності, відповідальності, цілеспрямованості, організованості, почуття колективізму тощо. Вона позитивно впливає на розвиток творчих здібностей, почуття власної гідності через усвідомлення значущості своєї діяльності. Трудовий процес переважно є колективним, передбачає розгалужені взаємозв'язки дитини, в яких вона усвідомлює значення дружніх стосунків, взаємодопомоги, відповідальності за доручену справу, дотримання моральних норм.

Принцип виховуючого навчання передбачає єдність освітніх і виховних завдань. Навчання дітей дошкільного віку здійснюється не лише на заняттях, а й у повсякденному житті. Вони навчаються з перших хвилин існування, пізнаючи навколишній світ і себе. Цей процес значно більше, ніж на наступних етапах розвитку особистості, залежить від дорослого, оскільки передбачає постійне спілкування дитини з педагогом і батьками. Вплив вихователя повинен спрямовуватися не лише на ефективність навчання, а й на встановлення гуманних стосунків між дітьми і педагогом, а також на взаємини дітей.

Виховний ефект навчання у дошкільному віці забезпечують:

1. Емоційна насиченість навчання. Завдяки їй утримуються увага дітей на об'єкті пізнання, власній дії, поведінці дорослого, виникає інтерес до засвоєння змісту навчання.

2. Поєднання ігрових та неігрових моментів. Ігрові моменти у дошкільному навчанні формують культуру пізнання, волю й почуття.

3. Взаємоперехід позицій дитини і дорослого. Навчальні зусилля краще спрямувати не на дисциплінуючий мотив «так потрібно», а на усвідомлення дитиною значення навчання для себе.

Лекція № 19. Формування патріотичних почуттів та національної свідомості дітей.

1. Патріотичне виховання – основа виховання громадянських якостей у дітей.
2. Завдання, засоби та методи патріотичного виховання.

1. Патріотичне виховання – основа виховання громадянських якостей у дітей.

Одним із найсуттєвіших показників моральності людини є патріотизм.

Патріотизм (грец. — батьківщина) — любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу.

Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це в педагогічній роботі поєднано ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні, державні свята.

Основними напрямками патріотичного виховання є:

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу;
- формування знань про людство.

Для патріотичного виховання важливо правильно визначити віковий етап, на якому стає можливим активне формування у дітей патріотичних почуттів. Найсприятливішим для початку систематичного патріотичного виховання є середній дошкільний вік, коли особливо активізується інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ.

Цілеспрямоване патріотичне виховання повинно поєднувати любов до найближчих людей з формуванням такого ж ставлення і до певних феноменів суспільного буття. З цією метою факти життя країни, з якими ознайомлюють дошкільнят, ілюструють прикладами з діяльності близьких їм дорослих, батьків залучають до оцінки суспільних явищ, спільної участі з дітьми у громадських справах.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Старші дошкільники мають шати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Крим, Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова тощо). Цій меті підпорядковані заняття «Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її», «Пам'ятні місця України», «Рідне місто (село)», «Вулиці нашого міста (села)», «Наш герб» та ін.

2. Завдання, засоби та методи патріотичного виховання.

У «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні» цей напрямок визначено в сфері «Люди». Необхідно зазначити, що морально-патріотичне виховання дошкільнят на краєзнавчому матеріалі ґрунтується на таких засадах:

- Ознайомлення дошкільнят з рідним містом повинно природно «входити» в цілісний освітній процес, що будується на фоні краєзнавчого матеріалу.

- Введення краєзнавчого матеріалу в роботу з дітьми з врахуванням принципу поступово-го переходу від більш близького дитині, особистісно значущого, до більш віддаленого від дитини – культурно-історичних фактів.

- Формування особистісного ставлення до фактів, подій, явищ у житті міста, створення умов для активного залучення дітей до соціальної дійсності, підвищення особистісної значущості для них того, що відбувається навкруги.

- Розвиток музейної педагогіки, що надає можливість дитині налагодити діалог з культурним надбанням минувшини та сьогодення.

- Здійснення діяльнісного підходу до залучення дітей до історії, культури, природи рідно-го міста, тобто вибір самими дітьми тієї діяльності, в якій вони хотіли б відобразити свої почуття, уявлення про побачене та почуте (творча гра, придумування оповідань,

виготовлення поробок, придумування загадок, аплікація, ліплення, малювання, проведення екскурсій, участь у благоустрої території, охороні природи).

- Залучення дітей до участі в міських святах з тим, щоб вони могли долучитися до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою. Познайтися із жителями рідного міста – носіями соціокультурних традицій в народних ремеслах, танцях, піснях.

- Вибір методів ознайомлення дітей з рідним містом, що перш за все підвищують їх пізнавальну та емоційну активність.

- Створення відповідного розвивального середовища в групі та дошкільному закладі, яке б сприяло розвитку особистості дитини на основі народної культури з опорою на краєзнавчий матеріал (міні-музей народного побуту, предмети народного ужиткового мистецтва, фольклор, музика тощо), і яке б дозволило забезпечити потребу в пізнанні його за законами добра та краси.

- Організація роботи з батьками під девізом: їх знання та любов до рідного міста повинні передаватися дітям.

Головним *завданням національного виховання* дітей дошкільного віку є формування основ національної самосвідомості — відчуття належності до певної нації, яка виявляється в етнічному самовизначенні (віднесенні себе до певної етнічної групи). Основою національної самосвідомості є національні почуття — комплекс емоцій, які фіксують суб'єктивне ставлення людей до своєї нації, її потреб і норм життя, а також до інших народів. Важливо, щоб сформовані у ранньому дитинстві національні почуття, елементи національної свідомості мали моральну спрямованість.

До основних завдань патріотичного виховання старших дошкільнят належать:

- формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);

- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей.

Патріотичне виховання дошкільнят має вирішувати ширше коло завдань, ніж ті, що зазначені. Це не лише виховання любові до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, але виховання шанобливого ставлення до людини-трударя та результатів її праці, рідної землі, захисників Вітчизни, державної символіки, традицій держави, загальнонародних свят.

Лекція № 20. Правове виховання особистості в дошкільному віці. (2 години)

1. Теоретичні засади правового виховання дошкільників.
2. Основні напрями та принципи виховання правової культури дошкільників.
3. Форми, методи і засоби морально-правової роботи з дітьми.

1. Теоретичні засади правового виховання дошкільників.

Мета навчально-виховної роботи з правової освіченості дошкільників – дати дітям початкові знання про норми поведінки, формувати навички їх дотримання, відповідного ставлення до правомірних дій, вчинків, а також до правопорушень, злочинів, шкідливих звичок та інших проявів антигромадської поведінки, виховувати повагу до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку, знайомити з правилами бережливого ставлення до природи, своїх речей, предметів побуту тощо. Для досягнення вказаної мети правовиховна робота з дошкільниками передбачає розв'язання цілого ряду завдань.

Пізнавальні завдання:

формувані у дошкільників:

- розуміння цінності людської особистості, цінності життя і здоров'я людей;

- уявлення про нашу державу, її закони, права та обов'язки людей, правила і норми їхнього співжиття в соціумі;
- правову свідомість, уміння діяти відповідно до закону;
- повагу до таких цінностей, як свобода, рівність, справедливість; утверджувати гуманістичну мораль;
- адекватну самооцінку як регулятор її моральної поведінки, що становить основу таких почуттів, як обов'язок, відповідальність, сором, провина, совість;
- усвідомлення своєї залежності від представників старшого покоління;
- розуміння обов'язків щодо молодших, уважно й турботливо ставитися до них, опікувати їх, допомагати їм, виявляти правдивість, чесність у стосунках із молодшими, справедливість в оцінці їхньої поведінки;
- навички безпечної поведінки при агресивному поводженні однолітків або дорослих, уміння швидко звертатися по допомогу у критичній ситуації.

Розвивальні завдання:

розвивати у дітей:

- критичне, логічне мислення, вдумливість;
- вміння оцінювати ситуації морально-правового змісту;
- вміння запобігати виникненню конфліктів, долати їх;
- висловлювати та відстоювати свою точку зору; аналізувати власну позицію та враховувати думку інших;
- почуття відповідальності за свої дії;
- вміння співвідносити свої домагання з можливостями; орієнтуватися в своїх чеснотах і вадах;
- вміння захищати молодших від несправедливості, грубощів, зухвальства;
- відчуття захисту, підтримки, життєвої опори, які дають батьки, бережливо і вдячно цим користуватися.

Виховні завдання:

виховувати у дошкільників:

- пошану до законів України;
- уміння дотримуватися правових обов'язків та користуватися своїми правами;
- почуття гордості за себе, за свою індивідуальність, гідність, впевненість у своїх можливостях;
- шанобливе ставлення до рідних, знайомих, відчувати межу припустимої поведінки;
- почуття приязні, щирості, жалю, відповідальності, безкорисливості, вдячності, любові у взаєминах з іншими;
- почуття відповідальності за доручену справу, результат якої важливий для навколишніх;
- готовність радіти успіху ровесника, розділяти його засмучення, допомагати в разі необхідності;
- негативне ставлення до будь-яких форм насильства;
- бажання виконувати правила співжиття у сім'ї; розрізняти обов'язки і поважати права кожного члена сім'ї, сумлінно виконувати власні обов'язки.

2. Основними напрямками роботи з дітьми з правової культури є:

- Допомогти кожній дитині проявити свою індивідуальність; разом з тим показати як унікальність, так і рівність кожної дитини.
- Вчити толерантно спілкуватися один з одним; виховувати вміння мати свою точку зору та з повагою відноситись до думок інших.
- Формувати уявлення про основні потреби дитини (здоров'я, житло, їжа, відпочинок).
- Заохочувати дітей до знань про родинні стосунки, особливості різних народів світу, формування розуміння важливості миру в суспільстві.

Враховуючи вікові особливості дошкільників з дітьми необхідно спілкуватись зрозумілою для них мовою та виходити з таких принципів:

- зв'язку правового виховання з практичними життєвими ситуаціями;
- зміст інформації повинен відповідати віковому рівню життєвого досвіду, світогляду, особливостям психічних процесів (пам'ять, увага, мислення, сприймання);
- поєднання колективного та індивідуального підходів;
- єдності правового і морального виховання;
- логічної послідовності правового виховання: від одержання знань про норми, до засвоєння їх на практиці, і надалі до формування усвідомленої установки щодо необхідності дотримання їх кожною людиною;
- пріоритету ігрових методів правового навчання та виховання з метою активізації інтересу до засвоєння норм проживання у суспільстві;
- інтеграція різних видів дитячої діяльності;
- цілеспрямоване використання народознавчого матеріалу та художніх творів;
- поступове підведення дітей до самостійних висновків та узагальнень.

3. Форми, методи і засоби морально-правової роботи з дітьми

Як відомо, провідним видом діяльності для дитини є ігрова діяльність. Практика показує, що гра – та чарівна паличка, яка перетворює процес навчання на цікаву, захоплюючу пригоду. Гра орієнтує малюка в соціальній дійсності, виховує в нього прагнення до суспільно значущої і суспільно оцінюваної діяльності. Грі дітей треба приділяти велику увагу і тому, що в ній формується характер, вольові якості, відбувається «навчання життю» за певними правилами. Інакше кажучи, у грі діти регламентують свою поведінку за допомогою правил. Вони поведуться природно та невимушено. У грі виховується позитивна самооцінка та формується на її підставі «Я»-концепція. Використовуючи різноманітні ігрові вправи, діти набагато легше засвоюють матеріал, працюють із більшим зацікавленням. У плані виховної роботи з дошкільниками доцільно проводити:

- ігри-вправи на актуалізацію «Я»;
- ігри-вправи, в яких дітям пропонується розв'язати ситуації з певним морально-правовим змістом;
- дидактичні ігри, наприклад, «Порівняй героїв казок», «Яке право порушено», «Що добре, а що погано», «Східці правди (доброти, ввічливості)» та інші;
- ігри-стратегії та сюжетно-рольові ігри.

У правовиховній роботі з дітьми доцільно також використовувати засоби театру. Як зазначають психологи, використання театру та елементів театралізованих дій розширює владу свідомості над емоційно-інстинктивною сферою людини. Мистецтво театру впливає не тільки на свідомість актора та глядача, а й на глибинні психічні процеси. Дитина не усвідомлює того глибинного сліду, який залишає в її душі знайомство з театральною виставою, участь у драматизаціях або театралізованих діях, а дорослий бачить «відгуки» благодійного впливу мистецтва в поведінці, мовленні, жестах вихованця.

Треба зауважити, що формування у дитини дошкільного віку свідомої безпечної поведінки та найпростіших правових знань базується на прикладах поведінки дорослих. Тому педагогам дошкільних закладів потрібно не лише враховувати це самим, а й особливу увагу приділяти роботі з батьками.

Як відомо, провідну роль у вихованні дітей відіграє сім'я. Це – перший осередок виховання людяності, національної свідомості, патріотизму й демократизму. Тут прищеплюють дітям здорові норми та навички культурної поведінки, вчать шанувати рідну мову, національні звичаї і традиції, готують до життя. Саме родина закладає підґрунтя вихованості, особлива міцність якого пояснюється тим, що базується воно на любові між батьками і дітьми та теплих кривих взаємин. Тому, як зазначалося у виступах на II Всеукраїнському з'їзді працівників освіти, турботою освітянської громадськості повинно стати суттєве підвищення педагогічної культури в суспільстві й у кожній сім'ї зокрема. Поки що ми спостерігаємо, що в багатьох сім'ях основний педагогічний арсенал у ставленні

до дітей складається лише із власного дитячого досвіду нинішніх батьків. Далеко не завжди у сім'ях пошановують права дитини, сприяють вихованню вільної, самостійної, відповідальної і демократично орієнтованої особистості. Тому нагальним завданням є започаткування своєрідного педагогічного всеобучу батьків.

Лекція № 21. Екологічне виховання дітей дошкільного віку.

Мета екологічного виховання — формування в дитині відносини до живого, яке повинне базуватися на його глибинному почуттєво-емоційному досвіді, що має біологічні й соціокультурні джерела. Знання при цьому ніяк не применшуються, але їм надається інший статус і, відповідно змінюється методика включення цих знань у виховний процес.

Завдання:

- розвивати інтерес і любов до рідного краю й вміння відбивати це в малюнку, ліпленні й аплікації;
- формувати екологічне ставлення до навколишньої дійсності;
- учити відбивати в продуктивних видах діяльності своє ставлення до світу природи;
- показати, як майстри народного декоративно-прикладного мистецтва використовують природні ресурси і відбивають красоту навколишньої природи у своїх виробках.

При відборі змісту екологічного виховання необхідно враховувати наступні положення:

- дошкільники - початкова ланка системи безперервної освіти, тому зміст їх освіти повинен бути пов'язаний зі змістом екологічної освіти школярів. Елементарні екологічні знання, отримані дітьми в молодшому віці, допоможуть їм надалі освоювати предмети екологічної спрямованості;

- знання - не самоціль, вони лише допомагають сформувати в дітей певне відношення до природи, екологічно грамотну й безпечну поведінку, активну життєву позицію;

- у дітей дошкільного віку дуже розвинений пізнавальний інтерес, зокрема до природи. Саме в цьому віці вони сприймають світ у цілому, що сприяє формуванню екологічного світогляду. Дуже важливо підтримувати цей пізнавальний інтерес;

- зміст повинний відрізнятися науковістю. Незважаючи на вік, діти повинні одержувати в доступній формі наукові вистави про навколишній світ, зокрема, про природу. Формування наукового світогляду особливо важливо в наш час, коли в суспільстві широко поширена міфологізована свідомість, не науковий підхід до пояснення природних явищ;

- зміст повинний сприяти формуванню в дітей цілісного сприйняття навколишнього світу, з одного боку, і взаємозв'язків частин цього цілого - з іншої;

- екологічна освіта – частина загальної освіти, воно має міжпредметний характер, сприяє розвитку мислення, мови, ерудиції, емоційної сфери, моральному вихованню – тобто становленню особистості в цілому;

- норми екологічно грамотної безпечної поведінки діти повинні навчити розуміти й формувати самостійно на основі комплексу елементарних екологічних знань і усвідомлення причинно - слідчих зв'язків у природі;

- дитина повинна усвідомити себе як частину природи, екологічне виховання сприяє формуванню в дітей не тільки певного відношення до природи (зокрема, відмову від чисто споживчого підходу).

Щоб підвищити ефективність екологічного виховання використовую різні форми і методи:

- екологічні заняття;
- екологічні екскурсії;
- уроки доброти;
- екологічні конкурси;
- обговорення і програвання ситуацій;
- колекціонування;

- екологічні ігри (дидактичні, імітаційні - ігри моделювання екосистем, гри подорожі);

- інсценування екологічних казок.

Типи екологічних занять, які принципово відрізняються один від одного дидактичними задачами, логікою побудови, ходом організації і проведення, - заняття первинно-ознайомлювального, поглиблено-пізнавального, узагальнювального і комплексного типів.

Заняття первинно-ознайомлювального типу.

Головним компонентом таких занять стають різні демонстраційні і навчальні посібники, що дозволяють формувати у дітей виразні і правильні уявлення. Тематику занять можуть бути домашні і дикі тварини, мешканці лісу і півночі, тундри і жарких країн, ставка і моря, а також, діяльність людей на сільськогосподарській фермі, в лісництві, у області природокористування і охорони природи на заняттях цього типу діти знайомляться із зовнішнім виглядом тварин і рослин, вчать їх розпізнавати, дізнаються про середовище їх незаселеного, пристосованості до неї, про сезонне життя, про різні особливості поведінки.

На заняттях первинно-ознайомлювального типу з дітьми можна розглядати живі об'єкти природи, але тільки в тому випадку, якщо вони опинилися в дитячому саду випадково, поселилися ненадовго. Наприклад, хтось з батьків весною приніс їжачка, педагог вирішив віднести його в ліс (звідки, мабуть, він і був узятий), але спочатку показати його дітям. В цьому випадку всі групи проводять заняття, на яких спостерігають за їжачком, годують, роблять нескладні досліди, щоб показати, як він пересувається, як згортається, як шипить і підстрибує, демонструють його маскувальне забарвлення і ін. А потім старші дошкільники проводять акцію, роблять добру справу, - відносять їжачка в ліс. Якщо ж їжак довго живе в дитячому саду, то для знайомства з ним плануються цикли спостережень, які допоможуть дітям поступово накопичити знання.

Заняття поглиблений-пізнавального типу. Зміст занять, які можна назвати поглиблений-пізнавальними, направлений на виявлення і показ дітям зв'язку між рослинами, тваринними і зовнішнім середовищем, в якій вони мають потребу. Тематика таких занять визначається рядом конкретних залежностей, які, як показали дослідження і практика дитячих садів, доступні розумінню і засвоєнню старшими дошкільниками. Це заняття, присвячені ознайомленню дітей із залежностями життя і зростання рослин від чинників зовнішнього середовища, наприклад зростанням овочевих культур, садових рослин, їх сезонними змінами і ін. Це заняття по ознайомленню дітей з пристосованістю тварин до середовища незаселеного, наприклад з маскувальним забарвленням тварин, із способами їх пересування, захисту від ворогів.

Поглиблений-пізнавальне заняття - завершальна ланка тієї або іншої локальної системи роботи з дітьми. У старшій групі - бесіда про осінь в кінці листопаду після тритижневих (по одному тижню в кожен осінній місяць) систематичних спостережень і ведення календаря або бесіда про зимуючих птахів в березні, в кінці зимової підгодовлі птахів після регулярних спостережень за ними.

Заняття узагальнювального типу. На занятті узагальнювального типу вихователь ставить мету виділити ряд значущих ознак (істотних і характерних) для групи знайомих об'єктів і на їх основі формує узагальнене уявлення.

Змістом узагальнених уявлень можуть бути закономірно змінні явища: зростання і розвиток рослин, сезонні зміни в природі. Впродовж ряду років діти спостерігають, як ростуть кімнатні рослини, овочі на городі, квіти на клумбі. Накопичується велика кількість яскравих, різноманітних уявлень. На їх основі можна сформулювати узагальнене уявлення про те, що рослина розвивається з сім'я, воно росте, квітне, утворює нове насіння. Для його зростання потрібні певні умови: світло, тепло, волога, хороший ґрунт.

Заняття комплексного типу. Комплексні заняття в рамках однієї теми вирішують різні задачі розвитку дітей і будуються на різних видах діяльності. Ці заняття можна

проводити у всіх вікових групах, але особливо вони корисні із старшими дошкільниками.

Комплексні заняття широко використовуються практикою дошкільного виховання в різних сферах навчання дітей. У області екологічного виховання комплексні заняття можуть бути використані в різних вікових групах. Наприклад, в кінці осені з дітьми старшої групи звичайно проводиться ігрове заняття, на якому формується уявлення про осінній сезон. Комплексне заняття на цю тему може складатися з декількох частин і включати різну діяльність.

Комплексні заняття - це творча справа вихователя, їх можна організувати по-різному, цікаво. Вони ефективно і всесторонньо розвивають особу дитини, а поєднання різних видів діяльності сприяє легшому і швидшому формуванню відношення до змісту заняття.

Лекція № 22. Гендерне виховання дітей дошкільного віку.

1. Інтеграція гендерного компонента в системі дошкільної освіти.
2. Організація гендерного виховання з дітьми дошкільного віку
3. Застосування гендерного підходу під час організації основних видів діяльності дошкільників

1. Інтеграція гендерного компонента в системі дошкільної освіти

Як засіб інтеграція сприяє набуттю нових знань. Визначимо насамперед сутність понять «гендер» і «стать».

Стать – це сукупність тілесних, фізіологічних та поведінкових ознак, на підставі яких індивіда вважають хлопчиком(чоловіком) або дівчинкою (жінкою).

Гендер – це соціально-психологічна стать людини, сукупність її психологічних характеристик і особливостей соціальної поведінки, що проявляються у спілкуванні і взаємодії.

Поняття « стать» пов'язують з біологічними характеристиками за сферою сексуальної поведінки, що істотно ускладнює обговорення проблем, пов'язаних зі статтю. Популярне сьогодні поняття «гендер» містить ідею соціального моделювання та репрезентації статі у різних ситуаціях взаємодії

Інтеграція гендерного компонента у безперервну педагогічну освіту, на думку багатьох сучасних зарубіжних та вітчизняних теоретиків, є одним із визначальних факторів упровадження гендерного підходу в роботу дошкільних навчальних закладів. На думку Л. Штильової, засвоєння і сприйняття гендерної парадигми для педагогів «сприятиме звільненню професійного бачення від статево – рольових стереотипів як специфічних та серйозних бар'єрів сприйняття особистості дитини, допоможе сконцентрувати увагу на реальних задатках і здібностях учнів різної статі». Зрозуміло, що робота над будь – якою новою справою супроводжується певними труднощами, усвідомлення яких важливе для їх успішного подолання. З одного боку, відсутність досвіду гендерного виховання, неможливість застосування ряду методів та принципів гендерної освіти внаслідок причин (недостатня кількість методичних посібників, рекомендацій) дали про себе знати з самого початку. З іншого боку, нова тематика, яка для багатьох педагогічних працівників здавалась у певній мірі радикальною, не завжди адекватною, сприймається з погляду на психологічний супротив, що часто виникає, коли ми зіштовхуємось з чимось новим і незвичайним.

Гендерна компетентність педагога являє собою структуровану систему знань про людину як індивіда, індивідуальність, особистість, а також професійно важливих (гностичних, інформаційних, комунікативних, організаційних) умінь, які набуваються одночасно з її власним досвідом.

Професійна компетентність з гендерного виховання дітей – це новий і найважливіший аспект професіоналізму особистості і діяльності сучасного педагога, яка являє собою сутність як складно структуроване новоутворення, що має у своєму складі три провідних компоненти:

- Предметно - змістовний, який задає та відображає суть концептуальних засад у розумінні феноменів гендеру і гендерного підходу в освіті;

- Операційно – діяльнісний, що орієнтує на виконання специфічних функцій професійної діяльності, пов'язаних із гендерним вихованням дітей;

- Особистісно – професійний, який обіймає зону розширення суб'єктивного простору професіонала через подолання власних застарілих гендерних стереотипів й усвідомлення своїх нових потенційних можливостей самореалізації в усіх сферах життєдіяльності. Інтеграція гендерного підходу в освітньо – виховне середовище дошкільного навчального закладу забезпечує ефективність розвитку професійної компетентності педагогів із гендерного виховання, але слід застосовувати для цього інноваційні засоби і форми методичної роботи:

- Розроблення гендерних проектів.
- Конкурси.
- Конференції.
- Майстер – клас.
- Семінари.
- Круглі столи.

На цих заняттях педагоги можуть обговорювати свій досвід та проблеми, пов'язані з упровадженням гендерних підходів у навчально – виховну роботу ДНЗ.

А найважливіше те, що робота у сфері гендерної освіти, як і в іншій діяльності, має бути безперервною. Тоді буде бажаний результат.

Таким чином, гендерний компонент у системі дошкільної освіти постає як один із важливих принципів, покликаний змінити традиційний напрям навчально – виховних дій у роботі педагога. Він має стати складовою цілі, спрямованої на створення більш рівноправного та демократичного суспільства, у якому задекларовані принципи гендерної справедливості.

2. Організація гендерного виховання з дітьми дошкільного віку

Підготовку дітей до виконання свого життєвого призначення, різних соціальних ролей – мужнього сина, турботливої доньки, доброго брата чи сестри, онука чи онучки, надійного друга чи подруги – треба починати з раннього віку, коли починає формуватися особистість.

Метою гендерного виховання є:

- формування правильного розуміння ролі чоловіка і ролі жінки у суспільстві;
- формування моделі поведінки статі;
- прищеплення культури взаємовідносин статей.

З огляду на це перед педагогами дошкільного закладу стоять такі завдання щодо гендерного виховання дошкільників :

- виховувати у дітей стійкий інтерес і позитивне ставлення до себе як об'єкта пізнання;
- поглиблювати знання про розподіл усіх людей на чоловіків і жінок, про зміст поняття «хлопчик», «дівчинка», сприяти статевій ідентифікації;
- формувати здорове ставлення дітей до статевих відмінностей, до народження дитини;
- правильно і компетентно реагувати на прояви сексуального розвитку дітей різних статей;
- підтримувати фізичне і психологічне здоров'я дітей, радість світосприйняття, оптимістичне ставлення до навколишнього світу;
- виховувати стійкий інтерес і позитивне ставлення до рідних, близьких, значимих для дитини людей, бажання бути приємними партнерами у спілкуванні з ними;
- розвивати уявлення про себе та інших людей як про осіб фізичних і соціальних – зі своїми недоліками, типовими й індивідуальними особливостями;
- створювати умови для набуття досвіду відносин з навколишнім світом у цілому і

світом людей зокрема;

- стимулювати самостійність, уміння здійснювати мотивований вибір, віддавати комусь/ чомусь перевагу;
- розвивати емпатію як якість особистості – вміння відчувати і розпізнавати стан і настрої людей, поводитися відповідно до них, керувати своїми емоціями і поведінкою;
- збагачувати знання про свою сім'ю, рід, сімейні реліквії, традиції;
- ознайомлювати з основними функціями сім'ї як психологічної групи і соціального інституту;
- ознайомити з розмаїттям соціальних ролей, їх особливостями, виховувати позитивне ставлення до різних соціальних ролей та розуміння необхідності їх існування;
- закладати основи виконання відповідних своїй статі соціальних ролей;

Найбагатший досвід взаємодії з однолітками різної статі діти набувають у дошкільному закладі. І саме вихователі мають створити оптимальні умови для формування у дітей адекватної статево-рольової поведінки.

Оскільки гра – провідний вид діяльності дошкільника, вважаємо її використання ефективним та результативним. З ініціативи дітей і за її допомогою розгортаються сюжетно – рольові ігри. Хлопчики та дівчатка в них відображають цікаве, насичене життя сім'ї, наприклад: «Сім'я на відпочинку», «Приймаємо гостей», «Відзначаємо свято».

У роботі з дошкільниками доцільно використовувати метод «таємних порад», під час яких індивідуально обговорюються уявлення дітей про мужність та жіночність, про сильні та ніжні руки, про красу та користь праці. При цьому пояснюють дітям, які чоловічі та жіночі якості потрібні для тієї чи іншої професії, ремесла, а розгляд сюжетних картинок, на яких зображені люди різних професій, допомагає закріпити ці знання.

Базова програма «Я у Світі» спрямовує діяльність педагогів на формування життєвої компетентності кожної дитини. Тому вихователі не просто дають дітям певні знання, а і вчать реалізувати їх у житті. Для цього насамперед використовують життєві та спеціально створені проблемні ситуації, близькі досвіду дітей. Ефективними є театралізовані проблемні ситуації, в яких персонажі демонструють кілька варіантів поведінки, а діти вибирають правильну, ту, яка відповідає чоловічій або жіночій моделям поведінки.

Таким чином, узагальнюючи викладене, дійдемо висновків:

- розпочинати гендерне та статево виховання слід з раннього дитинства;
- інформацію про питання статі та статево – рольової поведінки треба надавати своєчасно, виходячи з індивідуальних та вікових особливостей дитини;
- інформація має бути правдивою, не формувати у дитини хибних знань чи ставлень, особливо, якщо це стосується статі та статевого відносин.

Гендерне та статево виховання дошкільників має орієнтуватися на те, щоб сьогоднішні малюки, ставши дорослими, змогли створити щасливу гармонічну родину. Одна з найважливіших умов реалізації цієї мети – подолання розрізненості хлопчиків та дівчаток у дошкільні роки, формування у них дружніх стосунків, культури спілкування, поваги один до одного.

3. Застосування гендерного підходу під час організації основних видів діяльності дошкільників

Організація пізнавальної діяльності.

Специфіка пізнавального розвитку дівчаток і хлопчиків потребує диференційованого підходу до них під час організації пізнавальної діяльності. Так, у хлопчиків зазвичай переважає зорове сприймання, у дівчаток – слухове.

Дівчатка потребують детальнішого пояснення завдань, ніж хлопчики, для яких достатньо лише вказівки щодо принципу їх виконання.

У розвитку просторового мислення, формуванні навичок роботи з конструктором хлопчики зазвичай випереджають дівчаток. Тому доцільно активізувати розвиток просторового мислення у дівчаток під час спільної з хлопчиками конструкторської діяльності.

Під час занять вихователям не слід завжди вимагати повної відповіді від хлопчиків: у них швидкість мовлення (кількість слів, промовлених за одиницю часу) менша, ніж у дівчат. Не варто також вимагати від хлопчиків під час відповіді дивитися в очі педагогу. Адже це «жіночий» тип поведінки. Дівчатка зазвичай дивляться в очі педагогу, не відволікаються, кивають головою, шукають підтвердження правильності своєї відповіді, а хлопчики – дивляться вниз або в сторону, шепочуть собі під ніс, але це не означає, що вони не думають і не шукають рішень.

Особливу увагу на заняттях з розвитку мовлення варто приділяти *читанню літературних творів та етичним бесідам* за їхнім змістом. Образи героїв не лише мають бути художньо виразними й емоційно привабливими, а й демонструвати полярні еталони поведінки (боягуз – герой, працьовита – ледача тощо). Саме зміст художніх творів сприяє формуванню уявлень дітей про ідеали сімейних відносин.

Дуже важливо, щоб вихователь усвідомлював *особливості «жіночого» оцінювання* дітей. Зазвичай за однакових умов у педагога – жінки хлопчики частіше отримують негативні відгуки, ніж дівчатка. Це може призвести до формування у хлопчиків заниженої самооцінки. Дівчаткам важливо як (у якій формі, яким тоном) їх оцінили, а хлопчикам – що саме в їхній діяльності було оцінено.

Організація ігрової діяльності

Гендерний підхід передбачає *відповідність методів керівництва іграми їх змісту* і специфіці ігрової діяльності дітей різної статі. Необхідно задовольняти потребу хлопчиків у змаганнях і перемозі. «Перемогла дружба» – це не для них. Хлопчики старшого дошкільного віку потребують ігор, які сприяють становленню мужності. Це ігри з великою кількістю учасників, чіткою ієрархією «домінування – підпорядкування», конкуренцією і високим рівнем підпорядкування спільній меті, застосуванням фізичної сили у боротьбі за лідерство тощо. Дівчаток цікавлять ігри з меншою кількістю учасників, невисоким рівнем підпорядкування спільній меті. Лідерство дівчатка здобувають у перемовинах, а не силою.

Дуже важливий аспект гендерного підходу до керівництва ігровою діяльністю дітей – *збагачення місту ігор*, у яких діти відпрацьовують модель поведінки, що відповідає їхній статі. У таких іграх діти ідентифікують себе з дорослими. Складність у тому, що вихователям – жінкам ближчі ігри сімейно – побутової тематики, у яких роль тата явно недостатня, а у «хлопчачих іграх (у «індіанців», «у війну» тощо) жінки бачать причину безглуздої біготні, агресивності і ставляться до них негативно. Потрібно намагатися уникати специфічного ставлення до ігор хлопчиків. Необхідно розповідати і хлопчикам, і дівчаткам про суспільні та виробничі сфери зайнятості чоловіків, допомогти усвідомити їх значимість у сім'ї. Вихователю не слід усуватися від керівництва військовими іграми. Він має розширювати тематику ігор героїчного змісту – «Ковбої», «Космонавти», «Богатирі», «Пожежники», «Рятівники» тощо. Саме під час таких ігор хлопчики вчаться бути сміливими, безстрашними, долати труднощі. Роз'яснюючи дітям хід військових і героїчних ігор, слід робити акцент на тому, що персонажі допомагають тим, хто потребує допомоги, захищають Батьківщину.

Організуючи спільні ігри, зокрема з сімейно – побутової тематики «Очікуємо гостей», «Сімейний відпочинок за містом» тощо) та ігри – драматизації за сюжетами казок, слід створювати ситуації, у яких дошкільники матимуть змогу перейнятися переживаннями героїв і співвіднести еталони моральної поведінки у казці зі своєю власною поведінкою. У таких іграх *важливо подолати «роз'єднаність» ігрових угруповань* хлопчиків і дівчаток, які зазвичай виникають через різницю їхніх ігрових інтересів.

Організація спільної трудової діяльності

Організуючи спільну трудову діяльність, доцільно об'єднати хлопчиків і дівчаток для виконання достатньо простих доручень, де треба проявити і фізичну силу (хлопчики), і акуратність, ретельність (дівчатка). Поступово діти вчаться самостійно розподіляти між собою трудові операції з урахуванням статі партнера.

Але не слід забувати про індивідуальні нахили та інтереси дітей. Іноді хлопчики із

задоволенням і дуже вправно орудують голкою, а дівчатка – молотком, і це не заважає їм у всіх інших ситуаціях виявляти свій «чоловічий» чи «жіночий» тип поведінки.

Отже, завданням вихователів є формування *гендерної компетентності як складової життєвої компетентності* дітей дошкільного віку. Розроблення та впровадження у практику роботи гендерної технології сприяє розширенню гендерних компетенцій усіх учасників соціокультурної взаємодії – дітей, батьків, вихователів.

Лекція № 23. Емоційне виховання дітей дошкільного віку.

Емоційна культура особистості реалізується через емоційну поведінку, має внутрішній (емоційні стани) та зовнішній (вербальний, невербальний) вияви. Вербальні і невербальні засоби допомагають посилити комунікативний вплив, підвищують ефективність спілкування, є матеріалізованою презентацією особистістю власного "Я", внутрішнього світу, емоційного стану. До вербальних засобів відносять лінгвальні (словесні) та паралінгвальні (інтонація, тембр, паузи, інтенсивність і гучність мовлення), а до невербальних – мімічні та пантомімічні.

Спираючись на результати аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми, під емоційною культурою особистості розуміємо *динамічне, інтегративне особистісне утворення, що виявляється у спрямованості дітей на оволодіння емоційною поведінкою, яка орієнтована на соціально схвалювані норми, у осмисленому застосуванні ними способів її вираження, в усвідомленому використанні емоційних умінь і котра спирається на якість особистості, що забезпечують реалізацію адекватної емоційної поведінки.*

На основі визначення поняття "емоційна культура особистості" та вікових характеристик дошкільників та учнів початкової школи виділено такі її *структурні компоненти*: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, конативний, аналітико-рефлексивний та розкрито їх зміст.

Мотиваційно-ціннісний компонент, пов'язаний із емоційною спрямованістю, яка є системоутворювальною властивістю особистості, відображає її внутрішній світ і поєднує в собі сукупність мотивів, які впливають на поведінку особистості, а також відтворює її установку на формування власних культурних цінностей, виявляється у соціально цінній мотивації поведінки особистості та у відборі засобів, спрямованих на досягнення поставленої мети.

Мотиви розглядаються як спонукання до діяльності й пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта, реалізуються в інтересах, прагненнях, переконаннях, установках. Становлення мотивів у дошкільному та молодшому шкільному віці науковці (Л. Божович, Д. Ельконін та інші) пов'язують із розширенням сфери опосередкованих мотивів; ієрархією мотивів, що є основою усвідомленого ставлення до обов'язків; усвідомленням власних прагнень, появою свідомих мотивів, які дитина розглядає як власні. Важливо, що на початку шкільного навчання в учнів починають набувати особливого значення соціальні мотиви, хоча ще й досить нестійкі, а вже потім власне особистісні та пізнавальні.

З огляду на зазначене вище мотиваційно-ціннісний компонент передбачає зацікавленість дітьми емоційною поведінкою оточуючих, самого себе та прагнення діяти адекватно до соціально схвалюваних норм, пов'язаний з відкритістю особистості до власних емоцій і емоцій іншого, з виявом власної унікальності та індивідуальності, й визначає міру свободи у проявах власних емоцій, що сприяє більш адекватній емоційній поведінці. Крім того, важливою є наявність інтересу та позитивного ставлення дошкільників та молодших школярів до набуття нового досвіду

Складником *когнітивного компоненту* є знання, які можуть дати цілісне уявлення про норми та способи реалізації особистістю адекватної емоційної поведінки, про цінності емоційної культури; дозволяють оволодівати соціальними поняттями, оцінними еталонами та здійснювати рефлексію. На думку В. Гриньової, знання – "це основа культури, той фундамент, на якому будується духовність людини, і людина повинна відчувати величезну потребу в знаннях".

Оскільки емоційна культура особистості спрямована на гармонізацію взаємодії та спілкування з іншими на основі ідей гуманізму, виникає потреба у знаннях про суть гуманістичних відносин; норми культурної та безпечної поведінки й усвідомлення доцільності їх використання; людей та навколишній світ і формування на цій основі ідеалів, цінностей, зразків поведінки; механізми виникнення емоцій та почуттів; значення й особливості емоційної сфери та ролі емоцій у житті людини; способи зовнішнього виявлення емоцій, способи і механізми емоційної регуляції тощо.

Когнітивний компонент емоційної культури особистості передбачає знання соціально схвалюваних способів виявлення адекватної емоційної поведінки та розуміння необхідності їх дотримання.

Наступним є *конативний компонент*, який характеризує індивідуальний досвід особистості та виявляється в її вміннях та особистісних якостях.

Розвиваючись у культурі, людина вчиться розуміти і використовувати мову емоцій, однак не кожен досягає при цьому значних успіхів, велику роль тут відіграє емоційна комунікабельність, яка виявляється у таких особистісних якостях: емоційна експресивність (власне вираження емоційних реакцій особистістю) й емоційна емпатія (проникнення в емоційний стан іншої людини).

Емоція має зовнішній вираз, особистість виявляє її за допомогою мимічного, рухового, мовленнєвого каналів, цей прояв у кожної людини індивідуальний. Емоційна експресивність визначається мірою виразності емоцій та контролем за їх виявленням, і дозволяє передавати власні емоційні переживання, повідомляти про свій стан, встановлювати контакт з оточуючими, взаємодію, налагоджувати з ними процес спілкування. Вона ґрунтується на знаннях культурних норм виразу емоцій, що дозволяє особистості регулювати власне їх виявлення та розуміти особливості їх прояву в інших.

У дослідженнях науковців, емпатія розглядається як здатність відгукуватися на стани інших людей. Так, І. Коган розкриває особливості розвитку емпатії в дітей молодшого шкільного віку та розглядає її як механізм розуміння іншої особистості, що є підґрунтям формування програми взаємодії з нею, наголошуючи, що специфіка емпатійного розуміння інших полягає в тому, що обов'язковим її компонентом стає відображення стану іншої людини у власних емоційних станах і почуттях, відповідного до відчуттів інших. До каналів емпатії В. Бойко відносить раціональний (характеризує спрямованість уваги, сприйняття і мислення особистості на сутність іншої людини, стан, поведінку, проблеми); інтуїтивний (дає можливість розглядати поведінку інших, спираючись на досвід, що зберігся у підсвідомості); емоційний (дозволяє особистості входити в емоційний резонанс з іншою людиною, співпереживати їй).

У контексті дослідження особливу цікавість викликає емоційна емпатія, заснована на механізмах проєкції і наслідування моторних і афективних реакцій іншої людини, що розглядається як своєрідний емоційний процес, який поєднує в собі співпереживання, співчуття та результативний момент – сприяння, тобто організацію поведінки, спрямованої на допомогу та підтримку.

Однією зі складових конативного компоненту є вміння. У сучасній психолого-педагогічній літературі під вміннями розуміють: компоненти діяльності, в яких реалізуються знання і навички (Н. Савін); здатність особистості вирішувати виробничі завдання (В. Крутецький); здатність особистості на основі знань і навичок виконувати будь-яку діяльність або дію у змінних умовах (Н. Кузьміна); зафіксовані в вміннях культурні цінності особистості, її знання, досвід (І. Ісаєв, К. Платонов); вміння, що розкривають систему дій відповідно до цілей і умов їх виконання (Є. Кабанова-Меллер та інші) тощо.

Культура реалізується через поведінку, важливим компонентом якої є вміння, тож відповідно виникає необхідність у виділенні *емоційних умінь*, вивченням яких займалися О. Баскаков, М. Дуранов, І. Ломакіна та інші. До їх складу входять експресивні вміння, перцептивні вміння, емпатійні вміння, вміння емоційної регуляції.

Експресивними є вміння, що допомагають передавати все розмаїття емоцій та почуттів і спрямовані на самоуправління виразною сферою емоційної поведінки: уміння за допомогою жестів і міміки передавати емоції та почуття, висловлювати вербально власний емоційний стан, здійснювати емоційно-мімічне супроводження мовленнєвого тону (гучність голосу, темп, тембр, мелодійність звучання).

Важливою є здатність особистості сприймати та розуміти іншу людину, що й відображають перцептивні уміння: розпізнавати власні емоції і інших; правильно оцінювати емоційні настрої в певній ситуації; розшифровувати "емоційний підтекст" мімічних рухів, усмішки, жестів, пози партнерів по спілкуванню; правильно визначати емоційний тон спілкування; за першим емоційним враженням прогнозувати подальший "хід" емоційних реакцій партнерів і на цій основі підтримувати емоційний контакт.

Емпатійні вміння виявляються в зорієнтованості на емоційний стан іншої людини, здатності співчувати та співпереживати їй; відчувати та розуміти емоційний стан; орієнтуватися в емоційних станах, емоційно відгукуватись.

Оскільки емоційна поведінка дітей має бути керованою, то для успішного здійснення регуляції вони мають володіти уміннями емоційної регуляції: керувати власним емоційним сприйняттям і організовувати його; прогнозувати можливі емоційні реакції, стани і взаємини, силу їх прояву і спрямованість у ході розвитку ситуації; адекватно реагувати на емоційні зміни (позитивні і негативні) в ситуації, що склалася; змінювати (перебудовувати, корегувати) емоційну поведінку й емоційне ставлення до учасників ситуації в разі виникнення негативної емоційної реакції.

Аналітико-рефлексивний компонент. Важливу роль у регуляції та оцінці емоційної поведінки особистістю відіграє рефлексія, яка допомагає пізнати себе, усвідомити свої емоційні можливості та спрямована на осмислення своїх емоційних реакцій, їх причин і наслідків. Як зазначають С. Кулачківська, Т. Піроженко, Л. Подоляк, розвиток рефлексії молодших школярів спричиняє появу рефлексивної самооцінки, що передбачає здатність дитини оцінювати свої знання та вміння, визначати очікування оточуючих стосовно власної поведінки та особистісних очікувань стосовно поведінки оточуючих.

Цей компонент пов'язаний із здатністю здійснювати рефлексію емоційної поведінки та адекватною самооцінкою. Спостерігаючи за іншими, дитина співставляє власну емоційну поведінку з поведінкою інших, і, проаналізувавши її доцільність, вносить корективи у власне уявлення про себе та власну поведінку, а потім вже виправлені уявлення знову приміряє до інших, тим самим, здійснюючи вибір варіантів власної емоційної поведінки, яка буде більш доцільною і відповідатиме соціально схвалюваним способам її виявлення.

Лекція № 24 Гра – активний чинний виховання і розвитку дошкільника

1. Наукові теорії та сучасні дослідження гри
2. Особливості гри як засобу всебічного розвитку дитини
3. Класифікація дитячих ігор
4. Виховна і освітня цінність іграшки
5. Види іграшок, вимоги до іграшок

1. Наукові теорії та сучасні дослідження гри

Гра є одним з найцікавіших видів людської діяльності, провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку, важливим методом виховання. Її назвали "супутником дитинства", хоч у житті граються не тільки діти, а й дорослі. Дитяча гра — це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання. Мати дитинство — це передусім мати право на розвиток власної ігрової діяльності, яка є важливою складовою дитячої субкультури. Водночас гра є могутнім виховним засобом, у ній, за словами К. Ушинського, реалізується потреба людської природи.

Отже, гра є історичним утворенням. Її виникнення зумовлене розвитком суспільства і пов'язаною з ним зміною становища дитини в системі суспільних відносин. Цю концепцію походження гри не можна визнати вичерпною, оскільки згідно з нею спонукає до гри лише прагнення брати участь у праці дорослих. А це означає, що, включившись досить рано у таку працю, дитина вичерпає свою потребу в грі реальною участю у житті дорослих і не буде гратися. Однак відомо про існування і такого важливого чинника, як потреба у пізнанні навколишнього світу, відображенні вражень у власній діяльності.

Соціальна природа гри як феномену полягає у конкретно-історичному характері творчих сюжетно-рольових ігор, змістом яких є відображення суспільних відносин людей. В іграх діти відтворюють поведінку дорослих, а також негативні явища їхнього життя. Цю особливість дітей охарактеризував К. Ушинський: «В однієї дівчинки лялька пере, шие, мие, прасує; в іншій — валяється на дивані, приймає гостей, поспішає до театру або на раут; у третій — б'є людей, заводить скарбничку, рахує гроші. Нам доводилося бачити хлопчиків, у яких «чоловічки» отримували чини і брали хабарі». Отже, зміст дитячих ігор вбирає в себе різноманітні ознаки суспільного життя, в тому числі й негативні.

Гра як діяльність притаманна передусім молодому організму, що зумовлене потребою дитини у виявленні активності. Тому в дитячому віці гра є нормою. Вагомі аргументи на підтвердження значення гри для розвитку дитини містять праці І. Сеченова, І. Павлова, П. Лесгафта, Л. Чулицької, Т. Осокіної та ін. Гра є не лише фактором настрою, емоцій дитини, а й важливим чинником розвитку функцій мозку, серцево-судинної, нервової систем її організму. Перебіг усіх життєво важливих фізіологічних і психічних процесів у організмі дитини пов'язаний із задоволенням потреб в активності, нових враженнях, вияві здорових емоцій.

Гра як соціальне явище, що виникло в процесі історичного розвитку людства з трудових дій, відображає реальну дійсність, удосконалюється з розвитком відносин «людина — суспільство». Вона є активною, свідомою, цілеспрямованою діяльністю, яка втілює потребу дитини в активності.

2. Особливості гри як засобу всебічного розвитку дитини

Грі властиві певні загальні, універсальні ознаки: 1. Гра як активна форма пізнання навколишньої дійсності. Різноманітність її форм уводить дитину у сферу реальних життєвих явищ, завдяки чому вона пізнає якості і властивості предметів, їх призначення, способи використання; засвоює особливості стосунків між людьми, правила і норми поведінки; пізнає саму себе, свої можливості і здібності. Гра іншим чином відкриває шляхи пізнання світу, ніж праця і навчання. У ній практичне, дієве освоєння дійсності відбувається раніше, ніж здобуття знань. Інтерес дитини до гри поступово вичерпується внаслідок засвоєння знань і умінь. Це спричиняє розвиток сюжету гри, появу нових ролей у ній.

2. Гра як свідомо і цілеспрямована діяльність. Кожній грі властива значуща для дитини мета. Навіть найпростіші ігри-дії з предметами мають певну мету (нагодувати, покласти ляльку спати тощо). Чим менша дитина, тим більш наслідувальними є її ігрові дії. Поступово зростає рівень усвідомленості дітей у грі. Щоб досягти мети, вони відбирають необхідні засоби, іграшки, здійснюють відповідні дії та вчинки, вступають у різноманітні стосунки з товаришами. Діти домовляються про тему і зміст гри, розподіляють ролі, певною мірою планують свою діяльність. Усе це свідчить про цілеспрямований, свідомий характер гри. Крім загальних, гра наділена специфічними, характерними тільки для неї ознаками:

1. Гра як вільна, самостійна діяльність, що здійснюється за особистою ініціативою дитини. У грі дитина реалізує свої задуми, по-своєму діє, змінює за своїми уявленнями реальне життя. Гра є вільною від обов'язків перед дорослими сферою самодіяльності та самостійності дитини, оскільки, граючись, дитина керується власними потребами та інтересами. Воля і самостійність дитини виявляються у виборі гри, її змісту, у добровільності об'єднання з іншими дітьми, у вільному входженні в гру і виході з неї тощо.

2. Наявність творчої основи. Гра завжди пов'язана з ініціативою, вигадкою, кмітливостю, винахідливістю, передбачає активну роботу уяви, емоцій і почуттів дитини.

Ініціативу і творчість у різних ситуаціях діти виявляють по-різному. В одних іграх їхня творчість пов'язана з побудовою сюжету, вибором змісту, ролей; в інших — виявляється у виборі способів дії, їх варіативності (жмурки, ігри у доміно, м'яч тощо). Багато ігор вимагають уміння узгоджувати свої дії, швидко змінювати тактику своєї поведінки чи способи дій (рольові, рухливі ігри). Значну творчу роботу передбачають дидактичні ігри, які мають нї меті розвиток пізнавальної активності, допитливості, швидкості розумових дій, ініціативи у прийнятті рішень.

Творчий елемент є носієм індивідуальності кожного гравця, тому гра є засобом розвитку творчості, формування здібностей дітей.

3. Емоційна насиченість. У процесі гри діти переживають певні почуття, пов'язані з виконуваними ролями: турбота, ніжність «матері», відповідальність «лікаря», справедливість «вихователя» тощо. У колективних іграх вони виявляють дружбу, товарицькість, взаємну відповідальність, відчувають радість від результату, подолання труднощів. Більшість ігор супроводжуються естетичними емоціями.

Отже, гра як провідний вид діяльності дитини поєднує в собі як загальні для будь-якої соціальної діяльності ознаки (цілеспрямованість, усвідомленість, активна участь), так і специфічні (свобода і самостійність, самоорганізація, наявність творчої основи, почуття радості й задоволення).

3. Класифікація дитячих ігор

Гра є багатоманітним за змістом, характером, формою явищем.

Одна з перших класифікацій гри належить К. Гросу, який поділяв ігри на дві групи:

1) експериментальні («ігри звичайних функцій»). До них належать сенсорні, моторні, інтелектуальні, афективні ігри, вправи для формування волі. На думку Гроса, у своїй основі ці ігри мають інстинкти, що забезпечують функціонування організму як цілісного утворення і визначають зміст ігор;

2) спеціальні («ігри спеціальних функцій»). До цієї групи належать ігри, під час яких розвиваються необхідні для використання в різних сферах життя (суспільного, сімейного) часткові здібності. Їх поділяють за інстинктами, які в дітей проявляються і вдосконалюються.

Загальну класифікацію ігор збагачує обґрунтування С. Русовою народних ігор як прадавнього засобу виховання і навчання дітей, нескінченного джерела духовних сил, патріотичних почуттів, формування характеру і світогляду дошкільнят. Ці ігри прилучають дітей до народної мудрості досвіду поколінь. До цього часу вони не мають наукової класифікації і використовуються для розвитку мовлення дітей, ознайомлення з природою, життям і працею дорослих тощо. Класифікація С. Новосьолової, маючи у своїй основі організаційно-функціональне джерело ігор, розрізняє:

1) самостійні ігри (виникають з ініціативи дітей):

— ігри-експериментування;

— сюжетні ігри (сюжетно-відображувальні, сюжетно-рольові, режисерські, театралізовані);

2) ігри, що виникають з ініціативи дорослого, який використовує їх з освітньою та виховною метою:

— навчальні ігри (дидактичні, сюжетно-дидактичні, рухливі);

— розважальні ігри (ігри-забави, ігри-розваги, інтелектуальні, святково-карнавальні, театральні-постановні);

3) ігри, що мають своїм джерелом історичні традиції етносу (народні). Можуть виникати з ініціативи дорослого, старших дітей.

Сучасна педагогіка найчастіше послуговується такою класифікацією ігор:

1. Творчі ігри. До них належать режисерські, сюжетно-рольові (сімейні, побутові, суспільні), будівельно-конструкційні, ігри на теми літературних творів (драматизації, інсценування).

2. Ігри за правилами. Цю групу утворюють рухливі (великої, середньої, малої

рухливості; сюжетні, ігри з предметами; з переважанням основного руху: бігу, стрибків тощо; ігри-естафети) та дидактичні ігри (словесні, з іграшками, настільно-друковані).

Окрему групу становлять народні ігри (забави, рухливі, дидактичні, обрядові).

4.Іграшка. Виховна і освітня цінність іграшки

Виховна цінність іграшки полягає в тому, що вона сприяє формуванню самостійності, творчої діяльності дітей. Традиційні іграшки різних народів здавна використовують з метою естетичного, морального, розумового, фізичного виховання. Під час гри дошкільник розвивається, пізнає світ, наслідує і засвоює соціальний досвід. Іграшка є засобом передавання культурного досвіду народу від покоління до покоління.

Різноманітні іграшки (конусні башточки, кольорові мисочки, кульки, різноманітні мозаїки тощо) покликані допомагати сенсорному розвитку дитини. Розбірні іграшки, конструктори формують у дошкільників здатність до аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, класифікації. Ігри з образними іграшками розширюють й уточнюють уявлення дитини про навколишній світ, розвивають мислення, уяву, мовлення, збагачують словниковий запас. Використання технічної іграшки розвиває її конструкційні здібності, формує інтерес до техніки, створює передумови для технічної винахідливості, творчості. Використовуючи в іграх будівельний матеріал, діти ознайомлюються з об'ємними геометричними тілами, у них розвиваються уявлення про форму, розмір, напрямок, положення, протяжність тощо. Іграшки допомагають засвоювати через ігрові ситуації правила і норми поведінки і взаємодії людей. У виборі образної іграшки, дія з нею значною мірою виявляється ставлення до того, що вона уособлює. Використання народної іграшки у вихованні сприяє прилученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу. Ігри з дидактичними іграшками вчать дотримуватися правил гри, виховують терплячість і посидючість, прагнення досягти успіху завдяки власним знанням і вмінням. Художньо оформлена іграшка збуджує у дитини естетичні почуття і переживання, формує естетичний смак. Цікаві за змістом і формою іграшки позитивно діють на психічний стан дитини, світосприймання, активізують життєвий тонус, що впливає на її здоров'я і фізичний розвиток. Ігри з м'ячем, брязкальцями, кеглями та іншими предметами розвивають точність рухів, координацію, спритність, влучність, витримку.

На формування самостійних ігор дітей раннього віку продуктивно впливають сюжетно-образні іграшки, серед яких виокремлюють: реалістичні — різноманітні ляльки з яскраво вираженими характеристиками; умовні — ляльки з узагальненими рисами (наприклад, лялька-невалюшка); символічні (предмети-замінники), які лише позначають реальний предмет і мають деякі характерні для нього властивості. Самостійна сюжетна гра формується більш успішно, якщо в ній поступово використовувати умовні, реалістичні, символічні іграшки, що зображають тварин. Підбір їх повинен враховувати особливості ігрової діяльності дітей, розуміння образу іграшки у різні вікові періоди, практичний та ігровий досвід дитини. Сюжетна іграшка допомагає малюкам відобразити зрозумілі дії людей з предметами. З гарною іграшкою граються тривалий час і активно, глибоко пізнаючи її особливості та функції. У грі відбувається закріплення знань про призначення предметів, найпростіших знарядь праці, загальних способів дії з ними. Використовуючи символічну іграшку (предмети-замінники), дитина починає вперше самостійно оперувати образами, узагальнює свій попередній ігровий досвід.

Міжнародна асоціація захисту права дитини на гру (ІРА) виступила з декларацією про вимогу припинення виробництва і продажу військової іграшки та ігор із використанням насильства і розрухи. У книзі одного з президентів ІРА Ніка Нільсона «Війна і мир у грі» стверджується, що військові іграшки підвищують агресивність, розвивають деструктивну поведінку, виховують ставлення до війни як до цікавої пригоди, де можна вбивати, до насильства як до головного способу вирішення конфліктів, посилюють відчуття загрози від навколишнього світу.

Тривала історія розвитку, багатоманітність іграшок за змістом, оформленням, призначенням, матеріалами, з яких вони виготовлені, є основою класифікацій їх за різними

ознаками і критеріями. Наприклад, у своїй класифікації іграшок А. Макаренко послуговувався критерієм взаємозв'язку їх технологічної готовності з виховними, розвивальними можливостями, які виникають при використанні іграшок. Це дало підстави виокремити серед них такі три типи:

- готові іграшки (ляльки, машини та ін.), які ознайомлюють дитину з предметами навколишнього світу, розвивають уяву;
- напівготові іграшки (розрізні картинки, кубики, конструктори, розбірні моделі), що сприяють розвитку логічного мислення;
- іграшки-матеріал (пісок, глина, дерево, картон, папір), використання яких забезпечує творчу діяльність дитини.

З огляду на специфіку впливу різних типів іграшок на розвиток дитини А. Макаренко вважав необхідним комбінувати їх, використовуючи готові іграшки разом із саморобками, різними матеріалами.

Більш детальну класифікацію іграшок, яка ґрунтується на їх використанні у різних видах ігор, запропонувала російський педагог Євгенія Фльоріна (1889—1952). Ця класифікація охоплює:

- моторно-спортивні і тренувальні іграшки (м'яч, обруч, кеглі, пірамідки, мозаїка та ін.). Вони розвивають спритність, окомір, слух, зосередженість, винахідливість, увагу, підвищують моторну активність. Використовуючи їх, необхідно враховувати вікові особливості, сили дитини;

- сюжетні, іграшки-образи (люди, тварини, транспорт, меблі тощо). Сприяють розвитку сюжетно-рольових ігор, розширенню й уточненню уявлень, соціального досвіду дитини. Найважливіша, найдавніша і найпопулярніша серед них лялька. Особливе значення її у житті та грі дитини зумовлене тим, що вона зображує людину. Використовуючи її у грі, діти відображають життя, діяльність, стосунки людей;

- творчо-трудова іграшки (напівфабрикати, з яких дитина створює образ і потім грається). До них належать різноманітні будівельні матеріали, конструктори, розбірні моделі. Особливість використання їх полягає у необхідності дитини перед початком гри звести споруду. Це розвиває конструкторські здібності, сприяє трудовому вихованню;

- технічні іграшки. Вони ознайомлюють дитину з технікою, формують уявлення про неї, розвивають творчість, винахідливість. Їм властиві умовність, відтворення загальних функцій машин і механізмів, здатність імітувати у грі основні функції предмета.

Технічні іграшки можуть бути сюжетними (ознайомлюють дітей із зовнішнім виглядом технічних предметів: підйомний кран, транспортер тощо); такими, що демонструють дію фізичних законів, процеси (іграшкові фотоапарати, калейдоскопи, моделі літаків тощо), що передбачають дитяче конструювання і технічне винахідництво (конструктори, будівельні матеріали, напівфабрикати);

- настільні ігри. Спрямовані вони на вирішення різноманітних дидактичних завдань: розвиток кмітливості, винахідливості, уваги, швидкого орієнтування у формі, кольорі, розмірі, логічного мислення. До них належать парні картинки, лото, шашки, шахи, ігри-подорожі тощо;

- веселі іграшки. Будучи заснованими на принципі несподіваності, вони призначені для забави, розваги, їх не можна використовувати у будь-якій грі. Такі іграшки радують дітей несподіваними рухами, звучанням: зайчик, що стрибає; клоун, який перевертається на драбинці; соловейко, що співає, та ін. До них належить багато народних іграшок;

- музичні іграшки (пташки, що співають, брязкальця, цимбали, ксилофони та ін.). Розважаючи дітей, вони одночасно розвивають музичний слух;

- театральні іграшки (персонажі тіньового і лялькового театрів, набори для ігор-драматизацій, іграшкові прикраси тощо). Призначені здебільшого для дітей старшого дошкільного віку, збагачують художнє сприймання, підводять дітей до театральної гри.

Класифікують іграшки за:

- станом готовності (готові, збірно-розбірні, заготовки і напівфабрикати для

іграшок-саморобок, набори різних матеріалів для створення іграшок-саморобок);

— видом сировини (дерев'яні, пластмасові, металічні, з тканин, гумові, з паперу і картону, з кераміки, порцеляни і фаянсу, з деревних матеріалів, пап'є-маше, з нових синтетичних матеріалів);

— розміром (дрібні — від 3 до 10 см, середні — від 10 до 50 см, великогабаритні — відповідно до росту дитини в різні вікові періоди);

— функціональними властивостями (прості, без рухливих деталей, з рухливими деталями, механічні, у т. ч. із заводними та інерційними механізмами); гідравлічні; пневматичні; магнітні; електрифіковані, зокрема електротехнічні, електромеханічні, радіофіковані, на електронній елементній основі; електронні (на комп'ютерній основі); набори іграшок або деталей, пов'язаних між собою за призначенням або функціональною ознакою; ігрові комплекти, поєднані спільною темою;

— художньо-образним вирішенням (реалістичні, умовні, конструктивні).

Популярності у світі нині набули конструктори нового покоління датської фірми LEGO, елементи яких дають змогу створювати велику кількість комбінацій різними способами.

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра дошкільної освіти

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ****ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНА**
(шифр і назва навчальної дисципліни)

Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта
(назва)

спеціальність 012 Дошкільна освіта
(код та найменування)

спеціалізація _____
(назва спеціалізації)

факультет філології та масових комунікацій
(назва факультету)

Методичний супровід до робочої програми:

Педагогіка дошкільна

для студентів ОПП **Дошкільна освіта**

Спеціальністю (напрямом підготовки) **012 Дошкільна освіта**

Укладач: Бухало О.Л., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: забезпечення володіння студентами теорією і практикою різнобічного гармонійного розвитку дітей в умовах гуманізації педагогічного процесу.

Завдання курсу:

- формувати у майбутніх вихователів знання про мету, завдання, зміст і методи виховання дітей дошкільного віку;
- формувати здатність до педагогічного осмислення явищ виховання, навчання і розвитку дитини в умовах родинно-суспільного виховання;
- формувати прагнення до творчого підходу до педагогічної діяльності;
- підготувати до практичного здійснення завдань педагога у сучасних умовах дошкільної освіти;
- розвивати вміння педагогічного прогнозування.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі: початковий курс входить до складу нормативних дисциплін загальної підготовки.

Передумови для вивчення дисципліни. Успішне оволодіння програмою передбачає попереднє вивчення студентами таких навчальних дисциплін «Педагогіка загальна», «Психологія загальна», «Вступ до спеціальності».

Результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні: **знати:** закономірності фізичного, етичного, психічного, розумового розвитку дитини дошкільного віку; самоцінність дошкільного дитинства як особливого періоду в розвитку людини; **вміти** : вибирати найбільш раціональні форми організації дитячої діяльності залежно від конкретної педагогічної ситуації; діагностувати рівень розвитку, вихованості і навченості дошкільників, оцінювати методичну оснащеність педагогічного процесу, вносити конкретні пропозиції по його вдосконаленню; взаємодіяти з дітьми в умовах особистісно-орієнтованого виховання і навчання; здійснювати педагогічну рефлексію;

Зміст курсу передбачає проведення лекційних, семінарських занять та організацію самостійної (індивідуальної) роботи студентів. На лекціях логічно і послідовно викладаються найбільш загальні наукові питання програми. Лекції дають основи наукових знань, визначають напрями роботи на семінарських заняттях і завдання для самостійної роботи студентів. Семінарські заняття уточнюють, конкретизують і систематизують знання, здобуті під час лекцій та самостійної роботи, розвивають педагогічне мислення, вміння вести дискусію, робити повідомлення, доповіді. Самостійна робота студентів (вивчення літератури, виконання практичних завдань тощо) спрямована на поглиблене вивчення програмового матеріалу. Контроль за самостійною роботою здійснюється в усіх формах аудиторних занять, в процесі індивідуальної роботи зі студентами, при написанні ІНДЗ та іспиту.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні засади дошкільної педагогіки

- Т 1. Предмет та завдання дошкільної педагогіки.
- Т 2. Виховання і розвиток дітей дошкільного віку.
- Т 3. Сучасна система дошкільної освіти в Україні та світі.

Змістовий модуль 2. Дошкільна дидактика.

- Т 4. Особливості організації освітнього процесу у ЗДО.
- Т 5. Освітні програми та нормативні документи, що регламентують діяльність ЗДО.
- Т 6. Планування та облік навчально-виховної роботи у ЗДО.

Змістовий модуль 3 Взаємодія ЗДО, сім'ї і школи.

- Т 7. Співпраця ЗДО та сім'ї.
- Т 8. Підготовка дитини-дошкільника до навчання у школі.
- Т 9. Наступність у роботі ЗДО і початкової школи (НУШ).

Змістовий модуль 4 Педагогіка раннього дитинства.

Т 10. Особливості періоду раннього дитинства

Т 11. Виховання дітей першого-третього років життя

Т 12. Організаційно-методична робота в групах раннього віку

Змістовий модуль 5. Формування особистості в дошкільному віці

Т 13. Види і напрями виховної роботи в ЗДО.

Т 14. Розумове (інтелектуальне) виховання дітей дошкільного віку.

Т 15. Естетичне виховання дошкільників.

Т 16. Виховання дошкільників у трудовій діяльності

Т 17. Економічне виховання дітей дошкільного віку.

Т 18. Моральне виховання дітей дошкільного віку.

Т 19. Формування патріотичних почуттів та національної свідомості дітей.

Т 20. Правове виховання особистості в дошкільному віці.

Т 21. Екологічне виховання дітей дошкільного віку.

Т 22. Гендерне виховання дітей дошкільного віку.

Т 23. Емоційне виховання дітей дошкільного віку.

Т 24. Гра – активний чинний виховання і розвитку дошкільника

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Предмет та завдання дошкільної педагогіки.	1	2
2.	Виховання і розвиток дітей дошкільного віку.	1	1
3.	Сучасна система дошкільної освіти в Україні та світі.	2	1
4.	Особливості організації освітнього процесу у ЗДО.	2	1
5.	Освітні програми та нормативні документи, що регламентують діяльність ЗДО.	2	1
6.	Планування та облік навчально-виховної роботи у ЗДО.	2	2
7.	Співпраця ЗДО та сім'ї.	1	2
8.	Підготовка дитини-дошкільника до навчання у школі.	1	1
9.	Наступність у роботі ЗДО і початкової школи (НУШ).	2	1
10.	Особливості періоду раннього дитинства.	2	1
11.	Виховання дітей першого-третього років життя.	1	1
12.	Організаційно-методична робота в групах раннього віку.	1	2
13.	Види і напрями виховної роботи в ЗДО.	2	-
14.	Розумове (інтелектуальне) виховання дітей дошкільного віку.	2	2
15.	Естетичне виховання дошкільників.	2	2
16.	Виховання дошкільників у трудовій діяльності	1	2
17.	Економічне виховання дітей дошкільного віку.	1	-
18.	Моральне виховання дітей дошкільного віку.	1	2
19.	Формування патріотичних почуттів та національної свідомості дітей.	1	-
20.	Правове виховання особистості в дошкільному віці.	2	2
21.	Екологічне виховання дітей дошкільного віку.	2	2
22.	Гендерне виховання дітей дошкільного віку.	1	-
23.	Емоційне виховання дітей дошкільного віку.	1	2
24.	Гра – активний чинний виховання і розвитку дошкільника	2	2
Разом		36	16

Семінарське заняття 1: Предмет та завдання дошкільної педагогіки.

1. Предмет дошкільної педагогіки як науки.
2. Унікальність дошкільного віку.
3. Видатні мислителі та педагоги минулого і сучасності про значення виховання.
4. Методи педагогічних досліджень.

Семінарське заняття 2: Виховання і розвиток дітей дошкільного віку.

1. Характеристика факторів розвитку особистості.
2. Роль діяльності і спілкування у формуванні особистості.
3. Вікова періодизація дошкільного дитинства.
4. Робота з обдарованими дітьми.
5. Робота з педагогічно занедбаними дітьми

Семінарське заняття 3: Сучасна система дошкільної освіти в Україні та світі.

1. Типи дошкільних закладів та їх функції.
2. Педагогічні кадри для системи дошкільного виховання.

Семінарське заняття 4: Особливості організації освітнього процесу у ЗДО.

1. Загальні основи дошкільної дидактики.
2. Розвиток вітчизняної та зарубіжної теорії дошкільного навчання.
3. Зміст навчання дітей дошкільного віку.
4. Методи навчання в дошкільному закладі.
5. Категорії дошкільної дидактики.
6. Форми організації навчання.

Семінарське заняття 5: Освітні програми та нормативні документи, що регламентують діяльність ЗДО.

1. Базовий компонент дошкільної освіти – документ який регламентує зміст діяльності ЗДО.
2. Значення програми. Загальні принципи побудови програми. Програма «Я у Світі».
3. Альтернативні програми виховання і навчання дітей, їх характеристика.

Семінарське заняття 6: Планування та облік навчально-виховної роботи у ЗДО.

1. Види планування: річний план, квартальний, перспективний, календарний.
2. Педагогічні вимоги до планування.
3. Умови та методика планування.

Семінарське заняття 7: Співпраця ЗДО та сім'ї.

1. Завдання дошкільних закладів у роботі з сім'єю.
2. Форми і зміст роботи дошкільного закладу з сім'єю.
3. Педагогічна освіта батьків.
4. Складові педагогічної культури батьків.

Семінарське заняття 8: Підготовка дитини-дошкільника до навчання у школі.

1. Значення та суть наступності в роботі дитячого садка і школи.
2. Спеціальна підготовка.
3. Загальна підготовка.
4. Психологічна готовність до школи, її компоненти.
5. Мотиваційна готовність до школи.
6. Напрямки зв'язку дошкільного закладу та школи: методичні та практичні.

Семінарське заняття 9: Наступність у роботі ЗДО і початкової школи (НУШ).

1. Напрямки зв'язку дошкільного закладу та школи: методичні та практичні.
2. Організація навчально-виховної роботи у початковій школі.
3. Наступність в освітніх програмах ЗДО і початкової школи.

Семінарське заняття 10: Особливості періоду раннього дитинства.

1. Особливості періоду раннього дитинства, його значення.
2. Особливості ВНД дітей перших трьох років життя.
3. Завдання виховання дітей перших трьох років життя.

4. Адаптація до умов ЗДО.
5. Форми надання педагогічної допомоги батькам з дітьми раннього віку.

Семінарське заняття 11: Виховання дітей першого-третього років життя.

1. Розвиток дитини першого (другого, третього) року життя.
2. Завдання виховної роботи з дітьми першого (другого, третього) року життя.
3. Організація життєдіяльності дітей, особливості режиму групах раннього віку.
4. Організація ігор-занять.

Семінарське заняття 12: Організаційно-методична робота в групах раннього віку.

1. Педагогіка раннього дитинства. Розвивальне середовище.
2. Планування і облік виховної роботи в групах раннього віку
3. Види занять та методика їх проведення на 2 та 3 роках життя
4. Контроль за фізичним і нервово-психічним розвитком дітей.

Семінарське заняття 13: Гуманізація педагогічного процесу дошкільного закладу.

1. Нові освітні технології в дошкільному закладі.
 - технології розвиваючого навчання
 - технології проблемного навчання
 - ігрові технології
 - комп'ютерні технології
2. Альтернативні технології:
 - Технологія розвиваючих ігор Б.П.Никітіна,
 - Програма "Розвиток"(Л.А. Венгер, О.М. Дьяченко, Н.С. Баренцева)
 - Технологія ТВВЗ
 - Педагогіка Марії Монтесорі
 - Вальдорфська педагогіка

Семінарське заняття 14: Розумове (інтелектуальне) виховання дітей дошкільного віку.

1. Взаємозалежність розумового виховання і розумового розвитку.
2. Розкрийте взаємозв'язок завдань розумового виховання.
3. Засоби розумового виховання. Роль навчання.
4. Розкрийте основні напрями розумового виховання дошкільників.
5. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку.

Семінарське заняття 15: Естетичне виховання дошкільників.

1. Поняття про естетичне виховання і естетичний розвиток дошкільників.
2. Розвиток теорії естетичного виховання дошкільників.
3. Зміст і завдання естетичного виховання дітей дошкільного віку.
4. Засоби естетичного виховання дошкільників.
5. Методи естетичного виховання дошкільників.
6. Шляхи активізації творчості дітей дошкільного віку.
7. Значення естетики поведінки дітей і дорослих.

Семінарське заняття 16: Виховання дошкільників у трудовій діяльності

1. Теоретичні засади трудового виховання дошкільників.
2. Мета і завдання трудового виховання дошкільників.
3. Розвиток теорії трудового виховання.
4. Особливості трудової діяльності дошкільників. Зв'язок дитячої праці з грою.
5. Види праці дітей, їх зміст.
6. Форми організації праці дошкільників у ЗДО.
7. Ознайомлення дітей з працею дорослих.

Семінарське заняття 17: Економічне виховання дітей дошкільного віку.

1. Теоретичні засади економічного виховання дошкільників.
2. Мета і завдання початкового економічного виховання дошкільників.
3. Форми, методи та засоби економічного виховання дошкільників.

Семінарське заняття 18: Моральне виховання дітей дошкільного віку.

1. Моральний розвиток і моральне виховання.
2. Розвиток теорії морального виховання дітей.
3. Завдання морального виховання дошкільників.
4. Закономірності процесу морального виховання.
5. Засоби та методи морального виховання дошкільників.

Семінарське заняття 19: Формування патріотичних почуттів та національної свідомості дітей.

1. Виховання чесності і правдивості у дітей.
2. Розвиток почуття справедливості.
3. Розвиток відповідальності та почуття обов'язку у дітей дошкільного віку.
4. Виховання почуття самоповаги і власної гідності.

Семінарське заняття 20: Правове виховання особистості в дошкільному віці.

1. Теоретичні засади правового виховання дошкільників.
2. Основні напрями та принципи виховання правової культури дошкільників.
3. Форми, методи і засоби морально-правової роботи з дітьми.

Семінарське заняття 21: Екологічне виховання дітей дошкільного віку.

1. Теоретичні засади екологічного виховання дошкільників.
2. Мета, завдання і зміст екологічного виховання дошкільників.
3. Форми і методи екологічного виховання дошкільників.

Семінарське заняття 22: Гендерне виховання дітей дошкільного віку.

1. Теоретичні засади гендерного виховання дошкільників.
2. Мета, завдання і зміст гендерного виховання дошкільників.
3. Форми і методи гендерного виховання дошкільників.

Семінарське заняття 23: Емоційне виховання дітей дошкільного віку.

1. Теоретичні засади емоційного виховання дошкільників.
2. Мета, завдання і зміст емоційного виховання дошкільників.
3. Форми і методи емоційного виховання дошкільників.

Семінарське заняття 24: Гра – активний чинний виховання і розвитку дошкільника

1. Наукові теорії та сучасні дослідження гри
2. Особливості гри як засобу всебічного розвитку дитини
3. Класифікація дитячих ігор
4. Виховна і освітня цінність іграшки
5. Види іграшок, вимоги до іграшок

ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Предмет та завдання дошкільної педагогіки.	4	4
2.	Виховання і розвиток дітей дошкільного віку.	4	5
3.	Сучасна система дошкільної освіти в Україні та світі.	3	4
4.	Особливості організації освітнього процесу у ЗДО.	4	4
5.	Освітні програми та нормативні документи, що регламентують діяльність ЗДО.	4	4
6.	Планування та облік навчально-виховної роботи у ЗДО.	3	4
7.	Співпраця ЗДО та сім'ї.	4	4
8.	Підготовка дитини-дошкільника до навчання у школі.	4	4
9.	Наступність у роботі ЗДО і початкової школи (НУШ).	3	3
10.	Особливості періоду раннього дитинства.	4	5
11.	Виховання дітей першого-третього років життя.	4	5
12.	Організаційно-методична робота в групах раннього віку.	4	5
13.	Види і напрями виховної роботи в ЗДО.	4	7
14.	Розумове (інтелектуальне) виховання дітей дошкільного віку.	4	4
15.	Естетичне виховання дошкільників.	3	5
16.	Виховання дошкільників у трудовій діяльності	3	3
17.	Економічне виховання дітей дошкільного віку.	3	5
18.	Моральне виховання дітей дошкільного віку.	4	3
19.	Формування патріотичних почуттів та національної свідомості дітей.	4	5
20.	Правове виховання особистості в дошкільному віці.	4	3
21.	Екологічне виховання дітей дошкільного віку.	4	3
22.	Гендерне виховання дітей дошкільного віку.	4	5
23.	Емоційне виховання дітей дошкільного віку.	4	3
24.	Гра – активний чинний виховання і розвитку дошкільника	4	3
Разом		90	134

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Практичне завдання

Дайте методичні рекомендації молодому вихователю щодо підготовки і проведення заняття за темою «Бабусин посуд» для дітей старшої групи.

Практичне завдання

Дайте рекомендації вихователям груп раннього віку та 1 молодшої групи щодо створення розвивального предметно-ігрового середовища:

- мотивуйте необхідність його створення;
- визначте вимоги до обладнання ігрових зон /центрів/;
- дайте перелік необхідних матеріалів та обладнання, охарактеризуйте їх вплив на розвиток дітей.

Практичне завдання

Орієнтуючись на запропонований фрагмент гри, визначте завдання, зміст підготовчої роботи до організації проведення даної гри. Запропонуйте перелік орієнтовних проблемних запитань в ході гри, тематику орієнтовних міні-монологів в грі « ЛЯЛЬКИ ЗАХВОРИЛИ».

Вихователь звертає увагу на створену ігрову ситуацію з ляльками.

- Що з вашими ляльками? Може вони захворіли? Треба їх обов'язково оглянути. /Вихователь дає зразок опису хворої ляльки/.

Наша лялька Катя захворіла. Я торкнулась до її голівки і відчула, що вона у неї гаряча. У Каті піднялась температура, почервоніло горло, вона дуже кашляє і важко дихає. Катя сидить сумна і невесела. Вона зовсім не хоче їсти і гратись, тому що наша Катя занедужала.

- А лялька Наталочка теж хвора? /Вихователь пропонує оглянути хвору ляльку дитині, спонукаючи її до опису хворої ляльки./

- Чому це захворіли наші ляльки? /Діти висловлюють свої міркування з цього приводу/. Вихователь, узагальнюючи висловлювання дітей, дає зразок міркування про причину хвороби ляльки.

МІРКУВАННЯ ПРО ПРИЧИНИ ХВОРОБИ ЛЯЛЬКИ.

Надворі було дуже холодно, йшов дощ і був холодний вітер. Наша Катруся вибігла на двір зовсім роздягнутою і попала під холодний дощ. Під дощем Катя зовсім змочила і простудилась. У неї заболіло горло і піднялася температура. Так наша Катруся захворіла.

— А чому твоя лялька захворіла? /Дитина висловлює своє міркування з приводу хвороби ляльки/. Вихователь пропонує дітям розподілити між собою ролі мами й тата. Діти, розподіливши ролі, приймають рішення викликати лікаря.

Практичне завдання

Проаналізуйте педагогічну ситуацію за таким алгоритмом:

I. Виділити з запропонованої педагогічної ситуації проблему та коротко сформулювати її суть. Проаналізувати мікросередовище, у якому розгортається ситуація «мовою» педагогічних категорій.

II. Виявити чинники, що привели до виникнення проблеми у запропонованій ситуації, використовуючи положення педагогічної теорії.

III. Представити та аргументувати можливі стратегію і тактику поведінки вихователя і дитини у запропонованій ситуації:

1. тактику оперативного втручання вихователя у педагогічну ситуацію (як припинити);

2. можливі реакції дітей (емоції, поведінка) на спробу вихователя вирішити проблему (чи припинити конфлікт);

3. стратегічні завдання і тактику педагога (прийоми, методи) на перспективу;

4. спрогнозувати очікувані результати обраної вихователем стратегії і тактики у вирішенні педагогічної ситуації;

5. окреслити позитивний досвід, який можна здобути вихователю в запропонованій педагогічній ситуації.

Педагогічна ситуація:

Сергій, 4 роки, лихословить. Хлопчика постійно з садочка забирає старший брат-підліток з однолітками. Вихователь неодноразово чула, що хлопці, одягаючи Сергія, лихословили у його адресу та між собою.

Практичне завдання

Дошкільний навчальний заклад готується до проведення загальних батьківських зборів за темою «Соціалізація дитини в родині».

Мотивуйте актуальність вибору даної теми для батьківських зборів.

Визначте орієнтовний план проведення батьківських зборів на тему «Соціалізація дитини в родині».

Запропонуйте зміст підготовчої роботи до батьківських зборів з даної теми.

Індивідуальні завдання

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового

матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання ІНДЗ захистом творчого проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу – це вид творчої роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, висвітлює рівень опанування знаннями з корекційної педагогіки та практичними вміннями аналізувати досліджувану проблему, відображає певний рівень навчальної компетентності студента. З даної дисципліни студент виконує індивідуально-дослідне завдання (творчий проект) за результатами вивчення змістових модулів.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час практичних занять і охоплює значний обсяг змісту навчального курсу.

Вид ІНДЗ – творчий проект. ІНДЗ має бути стислим, носити оглядовий характер. Повинно бути представлено у зручній для сприймання формі, бажано у вигляді мультимедійної презентації (PowerPoint, MovieMaker).

Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл.

Система оцінювання ІНДЗ

№ п/п	Критерії оцінювання, виконаної роботи	Максимальна бальна оцінка за критеріями
1	Обґрунтування актуальності обраної теми	1
2	Логіка викладення матеріалу	2
3	Визначення сучасного стану проблеми, її перспективність	2
4	Обізнаність у науковій та методичній літературі, широта представлених авторських позицій	2
5	Обґрунтування власної позиції	2
6	Оформлення роботи	1
	Разом	10

Характеристика рівнів виконання ІНДЗ:

Високий рівень виконання (10-9 балів): робота містить всі структурні компоненти. Найважлива аргументованість висновків. Основна наукова інформація систематизована і представлена в описі. Методичні поради і висновки ґрунтовні, логічні. Найважливе власне бачення проблеми дослідником, глибоке її знання. Науковий і фактичний матеріал оформлений аргументовано і доказово. Показані вміння самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати інформацію, користуватись джерелами інформації. Робота має творчий характер.

Достатній рівень виконання (8 – 7балів): Робота містить всі структурні компоненти. Основна наукова інформація систематизована і представлена в описі. Студент виявив знання в обсязі означеної проблеми. Володіє розумовими операціями аналізу, синтезу, узагальненням, вміє робити висновки. Матеріал роботи представлений логічно, обґрунтовано. Студент здатний самостійно опрацьовувати матеріал і оформлювати його у цілісну роботу, але не вистачає власних суджень, свого бачення щодо розв'язання обраної теми роботи.

Середній рівень виконання (6 - 4 балів): студент виявляє вміння працювати з науковими, методичними джерелами. Має утруднення в узагальненні, систематизації матеріалу. Методичні поради незмістовні. Відсутнє власне бачення розв'язання проблеми. Робота має більш описовий ніж аналітичний характер.

Низький рівень виконання (3-0 балів): Неякісне оформлення роботи. Студент відтворює незначну частину завдання, діє в межах поставлених умов, але виконання їх

поверхове. Показує незнання спеціальної термінології. Не вміє здійснювати аналітичний опис наукового матеріалу. Має нечітке уявлення про проблему, що вивчається.

Теми ІНДЗ:

1. Педагогічні умови організації самостійної діяльності дітей третього року життя.
2. Спілкування з дорослим як умова мовленнєвого розвитку дитини раннього віку.
3. Особливості адаптації дітей раннього віку в дошкільному закладі.
4. Виховання позитивних форм спілкування між дітьми 2-3 року життя.
5. Педагогічні умови формування самостійності в дітей раннього віку.
6. Педагогічне керівництво іграми дітей третього року життя.
7. Розумове виховання дітей молодших (старших) дошкільників у дидактичній грі.
8. Екскурсія як форма організації розумового виховання дітей.
9. Організація розвивального середовища в дошкільному навчальному закладі.
10. Виховання гуманістичної спрямованості поведінки дітей молодшого (середнього, старшого) дошкільного віку.
11. Емоційний розвиток дитини дошкільного віку засобами казки.
12. Виховання гуманного ставлення дітей дошкільного віку до навколишнього світу.
13. Виховання співчуття у дітей дошкільного віку.
14. Виховання відповідальності в дітей дошкільного віку.
15. Виховання організованості в дітей дошкільного віку.
16. Виховання взаємодопомоги у дітей середнього (старшого) дошкільного віку.
17. Виховання гуманних почуттів у дітей дошкільного віку.
18. Виховання усвідомленого ставлення до вчинків у старших дошкільників.
19. Формування колективних взаємин у дітей середнього дошкільного віку.
20. Виховання доброзичливого ставлення до однолітків у дітей молодшого (старшого) дошкільного віку.
21. Виховання самостійності в дітей старшого дошкільного віку.
22. Виховання дисциплінованості в дітей старшого дошкільного віку.
23. Виховання культури поведінки у дітей молодшого (старшого) дошкільного віку.
24. Виховання у дітей турботи про дідусів та бабусь.
25. Виховання у дітей молодшого і середнього віку поваги до батьків.
26. Виховання дружби в дітей дошкільного віку.
27. Розвиток моральних почуттів у дітей молодшого дошкільного віку засобами народної казки.
28. Формування дружніх взаємовідносин у дітей старшого дошкільного віку.
29. Взаємодія дошкільного закладу і родини як умова ефективності морального виховання дітей.
30. Розвиток самостійності дошкільника в процесі трудової діяльності.
31. Розвиток трудових умінь і навичок у дітей старшого дошкільного віку.
32. Чергування як засіб виховання відповідальності у дітей дошкільного віку.
33. Виховання інтересу до праці дорослих у дітей дошкільного віку.
34. Виховання у дітей старшого дошкільного віку поваги до людей різних професій.
35. Економічне виховання дітей дошкільного віку.
36. Розвиток ігрової творчості в дітей дошкільного віку.
37. Формування міжособистісних відносин дітей середнього дошкільного віку в сюжетно-рольовій грі.
38. Формування навичок спілкування в процесі сюжетно-рольової гри.
39. Формування ігрового колективу в дітей старшого дошкільного віку.
40. Народна іграшка як засіб виховання дітей.
41. Роль гри у формуванні соціальних емоцій дітей.
42. Іграшка як засіб виховання гуманних почуттів у дітей дошкільного віку.
43. Виховне значення організації предметно-ігрового середовища в дошкільному

закладі.

44. Родинне дозвілля як засіб формування взаємовідносин між дітьми та батьками.
45. Взаємодія дошкільного навчального закладу з батьками у трудовому вихованні дітей.
46. Спільна діяльність дорослих і дітей як чинник формування позитивних взаємин у сім'ї.
47. Педагогічні умови забезпечення емоційного комфорту дитини в сім'ї.
48. Взаємодія дошкільного навчального закладу з батьками у моральному вихованні дітей.
49. Спільна робота дошкільного закладу і сім'ї з виховання дошкільників на традиціях українського народу.
50. Гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами казки.

ЛІТЕРАТУРА

Законодавчі документи у галузі дошкільної освіти

10. Конституція України. – К.: Школа, 2002. – 48 с.
11. Концепція національного виховання // Освіта. – 1996. – 7 серп. (№ 41). – С. 2–7.
12. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К.: Райдуга, 1994. – 15 с.
13. Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1995. – 15 серп. – 4 с.
14. Закон України «Про дошкільну освіту». – К.: Ред. ж-лу Дошкільне виховання, 2001. – 56 с.
15. Закон України «Про охорону дитинства» // Директор школи – 2002. – № 8. – С. 7–10.
16. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист / [зб. документів]. – К.: Наукова думка, 1998. – 45 с.
17. Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні. – К.: Освіта, 1994. – 4 с.
18. Державна програма «Діти України» // Офіційний вісник України. – 2001. – № 4. – С. 65–82.

Нормативні документи дошкільної освіти

Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керів.: А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш та ін. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.

Програми дошкільної освіти

7. Впевнений старт. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://doshkillya.ostriv.in.ua>. – Назва з екрану.
8. Дитина в дошкільні роки: програма розвитку, навчання та виховання дітей / МОН України, Управ. освіти Запорізької обл. держ. адміністрації, Запорізький обл. ін-т післядипл. пед. освіти, каф. дошк. освіти. – 2-е вид. – Запоріжжя: ЛПС, 2004. – 268 с.
9. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк та ін. – 3-є вид., доопр. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
10. Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк та ін. – 3-є вид., доопр. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 400 с.
11. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. / Аксьонова О.П., Аніщук А.М., Артемова Л.В. та ін. / наук. кер. О.Л. Кононко. – К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – 452 с.)
12. Українське дошкілля. Програма розвитку дітей дошкільного віку / О. І. Білан та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.

Підручники, посібники, періодичні видання.

27. Артемова Л.В. Історія педагогіки України.- К.: Либідь, 2006.
28. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
29. Бех І. Педагогічне регулювання виховної ситуації // Дошкільне виховання. – 2010. - №4. – С. 2-4.
30. Беленька Г. Ким хочуть стати наші діти? // Дошкільне виховання.– 2008. - №5. – С. 5-6.
31. Богуш А. Головні аспекти підготовки дітей до школи // Дошкільне виховання. – 2011. - № 10. – С. 2-5.
32. Виховання дошкільників в праці: навч. посібн. – 2-е вид.; за ред. З.Н. Борисової / З.Н. Борисова, Г.В. Беленька, М.А. Машовець, Н.М. Кот. – К.: Віпол, 2002. – 112 с.
33. Гавриш Н. Сучасне заняття в дошкільному закладі. – Луганськ: «Альма-матер»,

2007.

34. Гогоберидзе А. Г. Дошкольная педагогика с основами методик воспитания и обучения: Учебник для вузов. – К.: Вид-во «Ліра-К», 2013. -464с.
35. История зарубежной дошкольной педагогики.: Хрестоматия/ Сост. С.В.Лыков, Л.М.Волобуева, С.Ф.Егоров, Н.Ю. Житняков.- М.: Академия, 2000.
36. Коваленко А. У країні хлопчиків і дівчаток. // Дошкільне виховання. – 2013. - №1. – С. 20-23.
37. Козлова С. А. Дошкольная педагогика: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений – 3-е изд., исправ. и доп. / С. А. Козлова, Т.А. Куликова.- М.: Издательский центр «Академия», 2001.-416с.
38. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. – Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. – 320с.
39. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. – Частина друга. Концепція, Програма розвитку та освітні програми ДНЗ.- Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. – 284с.
40. Левківський М.В. Історія педагогіки.- Київ. 2003, с.512.
41. Левківський М.В., Микитюк О.М. Історія педагогіки.- Харків, 2002.
42. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: У 3-х частинах. – Ч.2: Навч. посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 360с.
43. Михайлова А.І. Організація роботи з дітьми різновікових груп: Метод. посіб. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2008. – 64 с.
44. Одаренные дети / Пер. с англ. Д. Линник, А. Мкервали / [Под общ. ред. Г. В. Бурменской, В. М. Слуцкого]. – М.: Прогресс, 1991. – 376 с.
45. Піроженко Т. Провідна роль творчих ігор у особистісному розвитку дошкільників // Вихователь – методист дошкільного закладу. – 2013. - №1. – С. 49-53.
46. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. – 2-ге вид., доповн. - К.: Академвидав, 2013. - 464 с
47. Поніманська Т.І. Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. – К.: Вид-во «Слово», 2004.
48. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2010.
49. Смирнова Е. О. Психологические особенности игровой деятельности современных дошкольников // Вопросы психологии. – 2013. - №2. – С.15-23.
50. Смольникова Г. Розвиваємо у малят сенсорику та дрібну моторику // Дошкільне виховання. – 2010. - №7. – С. 20.
51. Сухорукова Г. Виховання людяності – проблема сучасності // Дошкільне виховання. – 2012. - №8. – С. 2-6.
52. Тарасенко Г. С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Навчально-методичний посібник. – К.: Вид-во «Ліра-К», 2010. -320с.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ.**ПИТАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ**
Модульна контрольна робота

П.І.Б. студента _____

Дата виконання _____

ВАРІАНТ № 1**Із запропонованих відповідей оберіть правильну**

1. Дошкільна педагогіка – це:
 - а) Наука, яка вивчає закономірності розвитку особистості й визначає шляхи її виховання;
 - б) Мистецтво впливу вихователя на вихованця з метою формування його особистості;
 - в) Наука про закономірності виховання та навчання дитини від народження до вступу до школи;
 - г) Наука про виховання як спеціально організовану діяльність.
2. Метою дошкільної педагогіки є:
 - а) Виконання вказівок Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України;
 - б) Робота з підвищення педагогічної культури педагогів;
 - в) Виконання рішень педагогічної ради;
 - г) Формування особистості дитини, підготовка до школи.
3. Позначте позитивний стиль педагогічного спілкування:
 - а) Ліберальний стиль спілкування;
 - б) Спілкування на основі захоплення спільною творчою діяльністю;
 - в) Спілкування-дистанція;
 - г) Авторитарний стиль спілкування.
4. Що з переліченого не є методом педагогічного дослідження:
 - а) Наукова конференція;
 - б) Педагогічний експеримент;
 - в) Спостереження;
 - г) Аналіз і синтез.
5. Розвиток – це:
 - а) Процес становлення особистості під впливом зовнішніх та внутрішніх соціальних та природних чинників;
 - б) Процес засвоєння людиною правил і норм життя в суспільстві;
 - в) Процес і результат набуття індивідуального досвіду.
6. Якого нормативного документу не існує:
 - а) Закон України «Про дошкільні заклади»;
 - б) Базовий компонент дошкільної освіти
 - в) Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття»;
 - г) Національна доктрина розвитку освіти України.
7. Зазначте види діяльності дитини від народження до вступу до школи у порядку їх виникнення:
 - а) Емоційне спілкування, маніпулятивна, предметна, ігрова, навчальна;
 - б) Ігрова, маніпулятивна, предметна, емоційне спілкування, навчальна;
 - в) Предметна, навчальна, ігрова, маніпулятивна, емоційне спілкування;
 - г) Навчальна, предметна, ігрова, емоційне спілкування, маніпулятивна.
8. Визначальною ознакою педагогічної майстерності є:
 - а) Досвід;
 - б) Освіта;
 - в) Досконале володіння педагогічною діяльністю;
 - г) Хороше ставлення до колег.

9. Головними критеріями передового педагогічного досвіду є:
- Актуальність, перспективність, новизна результатів, результативність;
 - Особистість автора досвіду;
 - Наявність матеріальних умов для поширення досвіду;
 - Оригінальність форми досвіду.
10. Знайдіть пропущені слова: Задатки – _____ особливості організму, які є передумовою розвитку здібностей.
- Психолого-педагогічні;
 - Анатомо-фізіологічні;
 - Аналітичні;
 - Розвивальні.
11. До джерел дошкільної педагогіки не належить:
- Ідеї видатних педагогів минулого;
 - Етнопедагогіка;
 - Педагогіка співробітництва;
 - Передовий педагогічний досвід.
12. Вставте пропущені слова: Новаторський досвід – це передовий педагогічний досвід найвищого рівня, що породжується _____
- Новою педагогічною ідеєю;
 - Бажаннями та прагненнями новатора;
 - Фіксацією результатів роботи новатора;
 - Оригінальністю форми досвіду.
13. Дошкільний навчальний заклад – це:
- Заклад освіти дітей від двох місяців до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей;
 - Заклад освіти дітей від двох років до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей;
 - Заклад освіти дітей від народження до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей;
 - Заклад освіти дітей від двох місяців до восьми років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей.
14. Формування особистості – це:
- Цілеспрямований процес формування у вихованців необхідних якостей і переконань;
 - Становлення людини як соціальної істоти, яке відбувається в процесі розвитку, виховання і навчання;
 - Кількісні зміни в організмі;
 - Кількісні та якісні зміни в організмі, які відбуваються в процесі всього життя людини як соціальної істоти.
15. Знайдіть пропущене: Здібності – _____ особливості особистості, які є суб'єктивними умовами певного виду діяльності.
- Видатні;
 - Яскраві;
 - Індивідуальні;
 - Вроджені.

ВАРІАНТ № 2

1. Дошкільна педагогіка – це:
- Наука, яка вивчає закономірності розвитку особистості й визначає шляхи її виховання;
 - Мистецтво впливу вихователя на вихованця з метою формування його особистості;
 - Наука про закономірності виховання та навчання дитини від народження до

- вступу до школи;
- г) Наука про виховання як спеціально організовану діяльність.
2. Метою дошкільної педагогіки є:
- Виконання вказівок Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України;
 - Робота з підвищення педагогічної культури педагогів;
 - Виконання рішень педагогічної ради;
 - Формування особистості дитини, підготовка до школи.
3. Позначте позитивний стиль педагогічного спілкування:
- Ліберальний стиль спілкування;
 - Спілкування на основі захоплення спільною творчою діяльністю;
 - Спілкування-дистанція;
 - Авторитарний стиль спілкування.
4. Що з переліченого не є методом педагогічного дослідження:
- Наукова конференція;
 - Педагогічний експеримент;
 - Спостереження;
 - Аналіз і синтез.
5. Розвиток – це:
- Процес становлення особистості під впливом зовнішніх та внутрішніх соціальних та природних чинників;
 - Процес засвоєння людиною правил і норм життя в суспільстві;
 - Процес і результат набуття індивідуального досвіду.
6. Якого нормативного документу не існує:
- Закон України «Про дошкільні заклади»;
 - Базовий компонент дошкільної освіти
 - Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття»;
 - Національна доктрина розвитку освіти України.
7. Зазначте види діяльності дитини від народження до вступу до школи у порядку їх виникнення:
- Емоційне спілкування, маніпулятивна, предметна, ігрова, навчальна;
 - Ігрова, маніпулятивна, предметна, емоційне спілкування, навчальна;
 - Предметна, навчальна, ігрова, маніпулятивна, емоційне спілкування;
 - Навчальна, предметна, ігрова, емоційне спілкування, маніпулятивна.
8. Визначальною ознакою педагогічної майстерності є:
- Досвід;
 - Освіта;
 - Досконале володіння педагогічною діяльністю;
 - Хороше ставлення до колег.
9. Головними критеріями передового педагогічного досвіду є:
- Актуальність, перспективність, новизна результатів, результативність;
 - Особистість автора досвіду;
 - Наявність матеріальних умов для поширення досвіду;
 - Оригінальність форми досвіду.
10. Знайдіть пропущені слова: Задатки – _____ особливості організму, які є передумовою розвитку здібностей.
- Психолого-педагогічні;
 - Анатомо-фізіологічні;
 - Аналітичні;
 - Розвивальні.
11. До джерел дошкільної педагогіки не належить:
- Ідеї видатних педагогів минулого;

- е) Етнопедagogіка;
 - ж) Pedagogіка співробітництва;
 - з) Передовий педагогічний досвід.
12. Вставте пропущені слова: Новаторський досвід – це передовий педагогічний досвід найвищого рівня, що породжується _____
- д) Новою педагогічною ідеєю;
 - е) Бажаннями та прагненнями новатора;
 - ж) Фіксацією результатів роботи новатора;
 - з) Оригінальністю форми досвіду.
13. Дошкільний навчальний заклад – це:
- д) Заклад освіти дітей від двох місяців до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей;
 - е) Заклад освіти дітей від двох років до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей;
 - ж) Заклад освіти дітей від народження до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей;
 - з) Заклад освіти дітей від двох місяців до восьми років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей.
14. Формування особистості – це:
- д) Цілеспрямований процес формування у вихованців необхідних якостей і переконань;
 - е) Становлення людини як соціальної істоти, яке відбувається в процесі розвитку, виховання і навчання;
 - ж) Кількісні зміни в організмі;
 - з) Кількісні та якісні зміни в організмі, які відбуваються в процесі всього життя людини як соціальної істоти.
15. Знайдіть пропущене: Здібності – _____ особливості особистості, які є суб'єктивними умовами певного виду діяльності.
- а) Видатні;
 - б) Яскраві;
 - в) Індивідуальні;
 - г) Вроджені.
16. Акселерація – це:
- а) прискорений фізичний розвиток;
 - б) збільшення антропометричних показників;
 - в) прискорений розвиток і збільшення антропометричних показників;
 - г) здатність змінювати фізіологічні функції під впливом зовнішнього середовища.
17. Ознайомлення з навколишнім виступає:
- а) завданням розумового виховання дітей дошкільного віку;
 - б) засобом розумового виховання;
 - в) прийомом розумового виховання;
 - г) метою розумового виховання.
18. Фундамент загального розумового розвитку становить:
- а) пізнавальний розвиток;
 - б) естетичний розвиток;
 - в) сенсорний розвиток.
19. Мета морального виховання дітей дошкільного віку:
- а) формування уявлень про моральні норми;
 - б) виховання культурно-гігієнічних навичок;
 - в) виховання слухняності;
 - г) формування моральної свідомості і поведінки.

20. Основний шлях естетичного розвитку дитини:

- а) художня освіта;
- б) розвиток чутливості сенсорного апарату дитини;
- в) самостійна художня діяльність.

2. ПІДСУМКОВІ ТЕСТИ.

- Модульна контрольна робота передбачає контроль знань студентів за результатами вивчення дисципліни впродовж двох семестрів (Іспит):

1. Дошкільна педагогіка це:
 - 1) Наука, яка вивчає закономірності розвитку особистості і визначає шляхи її виховання;
 - 2) Мистецтво впливу вихователя на вихованця з метою формування його особистості;
 - 3) Наука про закономірності виховання та навчання дитини від народження до вступу до школи.
 - 4) Наука про виховання як спеціально організовану діяльність.
2. Що не є компонентом системи освіти:
 - 1) Навчальні заклади
 - 2) Програми навчання та виховання
 - 3) Міністерство освіти і науки
 - 4) Місцеві органи самоврядування освіти
3. Якого закладу не існує:
 - 1) Дитячий ясла-садок компенсуючого типу
 - 2) Дитячий садок для обдарованих дітей
 - 3) Дитячий садок комбінованого типу
 - 4) Центр підготовки дитини до школи
4. Позначте позитивний стиль педагогічного спілкування:
 - 1) Ліберальний стиль спілкування
 - 2) Спілкування на основі захоплення спільною діяльністю
 - 3) Спілкування-дистанція
 - 4) Авторитарний стиль спілкування
5. Що з переліченого не є методом педагогічного дослідження:
 - 1) Наукова конференція
 - 2) Педагогічний експеримент
 - 3) Спостереження
 - 4) Аналіз і синтез
6. Позначте професійні якості особистості:
 - 1) Любов до дітей, емпатія
 - 2) Здатність до рефлексії
 - 3) Чіткість і виразність мовлення, педагогічна проникливість
7. Виховання це:
 - 1) Процес і результат оволодіння системою знань, умінь і навичок;
 - 2) Процес формування світогляду та якостей особистості;
 - 3) Процес цілеспрямованого впливу з метою створення сприятливих умов для розвитку особистості.
8. Розвиток це:
 - 1) Процес становлення особистості під впливом зовнішніх та внутрішніх соціальних та природних чинників;
 - 2) Процес засвоєння людиною правил і норм життя в суспільстві;
 - 3) Процес і результат набуття індивідуального досвіду.
9. Особистість це:
 - 1) Сутність людини;

- 2) Доросла, розумна, самостійна, відповідальна і вільна людина;
 - 3) Індивід, який свідомо управляє своєю власною поведінкою і діяльністю.
10. Позначте перелік груп завдань фізичного виховання дошкільників:
- 1) Оздоровчі, фізичні, виховні
 - 2) Виховні, навчальні, оздоровчі
 - 3) Оздоровчі, фізичні, валеологічні
11. Змістом розумового виховання дошкільників є:
- 1) Формування у дітей учбових навичок;
 - 2) Формування у дітей способів мислительної діяльності і певного обсягу знань про навколишнє;
 - 3) Оволодіння дітьми цілісною культурою і підготовка до школи.
12. Термін «сенсорна культура» було введено у дошкільну педагогіку завдяки роботам:
- 1) О.Усової;
 - 2) Ф.Фребеля;
 - 3) М.Монтессорі;
 - 4) Л.Венгера.
13. У дитини першого року життя наявні такі види діяльності:
- 1) Предметна, емоційно-ігрова, маніпулятивна
 - 2) Спілкування, маніпулятивна, предметна
 - 3) Відображально-ігрова, рухова, предметно-маніпулятивна
14. Якого виду діяльності не існує:
- 1) Спілкування
 - 2) Маніпулятивна
 - 3) Емоційна
 - 4) Предметна
15. Що не є програмою навчання та виховання дітей дошкільного віку:
- 1) «Зернятко»
 - 2) «Пізнайко»
 - 3) «Перші кроки»
 - 4) «Дитина»
16. Які існують види планування:
- 1) Календарне та тематичне
 - 2) Календарне та погодинне
 - 3) Довготривале та короткочасне
 - 4) Календарне, погодинне та індивідуальне
17. Які існують типи навчання:
- 1) Пряме, непряме, безпосереднє, опосередковане
 - 2) Безпосереднє, опосередковане, проблемне, пояснювальне
 - 3) Пряме, проблемне, непряме, опосередковане
 - 4) Ліберальне, демократичне, авторитарне, гуманістичне
18. Які методи не існують:
- 1) Наочні
 - 2) Практичні
 - 3) Ігрові
 - 4) Мовленнєві
19. В який період у дитини виникає ігрова діяльність:
- 1) Друга половина першого року життя
 - 2) 2-3 роки
 - 3) 1-3 роки
 - 4) Після трьох років
20. В якій програмі є розділ «Формування українського мовлення у дітей з російськомовних родин»?

- 1) «Дитина»
 - 2) «Малятко»
 - 3) «Дитина в дошкільні роки»
21. Якого документу не існує:
- 1) Закон України про дошкільні заклади
 - 2) Базовий компонент дошкільної освіти
 - 3) Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття»
 - 4) Національна доктрина розвитку освіти України
22. Що не є завданням фізичного виховання:
- 1) Зміцнення здоров'я
 - 2) Формування ігрових дій
 - 3) Дотримання санітарно-гігієнічних умов
 - 4) Формування основ фізичної культури
23. Що не є показником фізичного розвитку:
- 1) Зріст, маса тіла
 - 2) Життєва ємність легенів
 - 3) Об'єм грудної клітки
 - 4) Знання основ загартування
24. Позначте пропущені слова:
Фізичний розвиток – це процес зміни _____ і _____ ознак організму
- 1) Кількісних і якісних
 - 2) Морфологічних і педагогічних
 - 3) Фізіологічних і морфологічних
 - 4) Духовних і фізичних
25. Змістом розумового виховання дошкільників є:
- 1) Формування у дітей учбових навичок;
 - 2) Формування у дітей способів мислительної діяльності і певного обсягу знань про навколишнє;
 - 3) Оволодіння дітьми цілісною культурою і підготовка до школи.
26. Ознаки, які свідчать про обдарованість дитини, це:
- 1) Високий інтелект, працездатність
 - 2) Витривалість, уважність, здатність захоплюватись справою
 - 3) Пізнавальна активність, наполегливість
27. Зазначте види діяльності дитини від народження до вступу до школи у порядку їх виникнення:
- 1) Емоційне спілкування, маніпулятивна, предметна, ігрова, навчальна
 - 2) Ігрова, маніпулятивна, предметна, емоційне спілкування, навчальна
 - 3) Предметна, навчальна, ігрова, маніпулятивна, емоційне спілкування
 - 4) Навчальна, предметна, ігрова, емоційне спілкування, маніпулятивна
28. Відмінність режисерської гри від сюжетно-рольової у тому, що:
- 1) Вона є більш складною
 - 2) Вона потребує спеціальних умов зі складними декораціями
 - 3) Вона виникає значно раніше
 - 4) Її «керівником» є сама дитина
29. Хто з дослідників займався вивченням мовленнєвого розвитку дитини?
- 1) А.Богуш
 - 2) Д.Ельконін
 - 3) О.Запорожець
 - 4) Л.Артемова
30. У дитини другого року життя наявні такі види діяльності:
- 1) Предметна, емоційно-ігрова, маніпулятивна
 - 2) Спілкування, маніпулятивна, предметна

- 3) Відображально-ігрова, рухова, предметно-маніпулятивна
 - 4) Спілкування, предметна, предметно-відображальна гра
31. Якого виду діяльності не існує:
- 1) Емоційне спілкування
 - 2) Маніпулятивна
 - 3) Трудова
 - 4) Предметно-рухова
32. Що є програмою навчання та виховання дітей дошкільного віку:
- 1) «Разом з дитиною»
 - 2) «Пізнайко»
 - 3) «Мої перші кроки»
 - 4) «Маляточко»
33. Якого виду планування не існує:
- 1) Календарне
 - 2) Тематичне
 - 3) Довготривале
34. Які існують типи навчання:
- 1) Пряме, непряме, безпосереднє, опосередковане
 - 2) Безпосереднє, опосередковане, проблемне, пояснювальне
 - 3) Пряме, проблемне, непряме, опосередковане
 - 4) Ліберальне, демократичне, авторитарне, гуманістичне
35. Що не є показником фізичного розвитку дитини:
- 1) антропометричні дані
 - 2) маса тіла
 - 3) сформованість гігієнічних навичок
 - 4) життєва ємкість легень
 - 5) санітарно-гігієнічні умови найближчого оточення дитини
36. Яка функція не є функцією педагога за М.Монтессорі:
- 1) Контролююча
 - 2) Захисна
 - 3) Посередницька
 - 4) Керівна
37. Об'єктом педагогіки виступає:
- 1) Виховна діяльність
 - 2) Виховання як свідомий і цілеспрямований процес
 - 3) Виховання людини людиною
38. Хто з педагогів був автором «Теорії вільного виховання»:
- 1) Г.Сковорода
 - 2) Ж.-Ж.Руссо
 - 3) Й.-Г.Песталоцці
 - 4) Р.Оуен
39. Хто вперше запропонував для дітей систему знань – елементарних уявлень про оточуючий світ:
- 1) Ф.Фребель
 - 2) С.Русова
 - 3) Я.А.Коменський
 - 4) К.Д.Ушинський
40. Термін «виховуюче навчання» ввів:
- 1) А.Дістервег
 - 2) Й.Ф.Герbart
 - 3) Ж.-Ж.Руссо
 - 4) Я.А.Коменський

41. Визначальною ознакою педагогічної майстерності є:
- 1) Досвід
 - 2) Освіта
 - 3) Досконале володіння педагогічною діяльністю
 - 4) Хороше ставлення до колег
42. головними критеріями передового педагогічного досвіду є:
- 1) актуальність, перспективність, новизна результатів, результативність
 - 2) особистість автора досвіду
 - 3) наявність матеріальних умов для поширення досвіду
 - 4) оригінальність форми досвіду
43. Знайдіть пропущені слова: Задатки - _____ особливості організму, які є передумовою розвитку здібностей.
- 1) Психолого-педагогічні
 - 2) Анатомо-фізіологічні
 - 3) Аналітичні
 - 4) Розвивальні
44. Знайдіть пропущене: Здібності - _____ особливості особистості, які є суб'єктивними умовами певного виду діяльності.
- 1) Видатні
 - 2) Яскраві
 - 3) Індивідуальні
 - 4) Вроджені
45. Кому належить авторство біогенетичного закону?
- 1) В.Штерну
 - 2) Е.Геккелю і Ф.Мюллеру
 - 3) І.П.Павлову
 - 4) К.Лоренцу і Ч.Ломброзо
46. Соціалізацію особистості зумовлює:
- 1) Культура і середовище
 - 2) Сім'я і спадковість
 - 3) Освіта і виховання
 - 4) Рівень розвитку суспільства
47. до способів мислительної діяльності належать уміння:
- 1) спостерігати, порівнювати, узагальнювати
 - 2) читати, писати, рахувати
 - 3) складати розповіді, зв'язно висловлюватись
48. Який досвід О.П.Усова називала «природною дидактикою життя»?
- 1) Досвід, який формується у процесі організованого навчання
 - 2) Досвід, який формується пфд час чергувань у куточку живої природи
 - 3) Досвід, який формується у повсякденному житті
49. Фундамент загального розумового розвитку становить:
- 1) Пізнавальний розвиток
 - 2) Естетичний розвиток
 - 3) Сенсорний розвиток
50. Які дії належать до перцептивних:
- 1) Дії, спрямовані на порівняння предметів між собою
 - 2) Дії спрямовані на обстеження предмета, визначення його властивостей
 - 3) Дії, спрямовані на класифікацію предметів
 - 4) Дії, спрямовані на виділення головних, найбільш суттєвих ознак предмета
51. Об'єктом педагогіки виступає:
- 1) виховна діяльність;
 - 2) виховання як свідомий цілеспрямований процес;

- 3) виховання людини людиною;
52. Метою дошкільної освіти є:
- 1) виконання вказівок Міністерства освіти і науки;
 - 2) виконання рішень педагогічної ради;
 - 3) виконання побажань батьків;
 - 4) формування особистості дитини, підготовка до школи;
 - 5) робота з підвищення педагогічної культури педагогів;
53. Продовжить перелік основних чинників формування особистості
- 1) спадковість;
 - 2) виховання;
 - 3)
 - 4)
 - 5)
54. Автор вислову “Виховання може все”:
- 1) Ж.-Ж. Руссо
 - 2) К. Гельвецій
 - 3) А.С. Макаренко
 - 4) Я.А. Коменський
55. Продовжить перелік груп завдань фізичного виховання дошкільників:
- 1) оздоровчі;
 - 2)
 - 3)
 - 4)
56. Фундамент загального розумового розвитку становить:
- 1) пізнавальний розвиток;
 - 2) естетичний розвиток;
 - 3) сенсорний розвиток;
57. Структурні компоненти заняття:
- 1)
 - 2)
 - 3) закінчення заняття;
58. Який тип занять переважає у сучасному дошкільному закладі:
- 1) інтегровані заняття;
 - 2) комплексні заняття;
 - 3) контрольні заняття;
59. Мета морального виховання дітей дошкільного віку:
- 1) формування уявлень про моральні норми;
 - 2) виховання слухняності;
 - 3) формування моральної свідомості і поведінки;
 - 4) виховання культурно-гігієнічних навичок;
60. Ознаки колективу групи дітей старшого дошкільного віку:
- 1) наявність обов’язків членів групи;
 - 2) об’єднання дітей у спільній діяльності;
 - 3) елементи початкової самоорганізації;
 - 4) елементи громадської думки;
 - 5) наявність конфліктів;
61. Вставте пропущені компоненти трудової діяльності дітей:
- 1) мета;
 - 2)
 - 3)
 - 4)
 - 5) результат;

62. Засоби естетичного виховання:

- 1) естетичного побуту;
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

63. Встановіть відповідність:

А) Творчі ігри	1) рухливі;
	2) сюжетно-рольові;
	3) дидактичні;
Б) Ігри з правилами	4) будівельно-конструктивні;
	5) ігри на теми літературних творів;

64. Вставте пропущені компоненти структури гри:

- 1).....
- 2) мотиви;
- 3)
- 4)
- 5) результат

65. Вставте пропущені компоненти структури рольової гри:

- 1).....
- 2) ігрові дії за допомогою яких діти реалізують обрані ролі;
- 3).....
- 4) реальні стосунки між дітьми;

66. Структура дидактичної гри:

- 1) правила;
- 2) сюжет;
- 3) ігрові дії;
- 4) ігрові ролі;
- 5) дидактичні завдання;
- 6) ігрові завдання;
- 7) результат;

67. Проблему готовності дітей до школи досліджували:

- 1) О.П. Усова;
- 2) О.Є. Кравцова;
- 3) Н.Я. Михайленко;
- 4) О.В. Запорожець;
- 5) О.В. Проскура;
- 6) Т.В. Тарунтаєва;
- 7) М.І. Лісіна;
- 8) О.М. Фонарьов;

68. Закінчіть визначення:

- 1) Комплексна системна наука про сім'ю – це.....
- 2) Галузь педагогіки, що вивчає стан, основні тенденції та закономірності виховання дітей у сім'ї – це.....

69. Поняття “інновація” означає:

- 1) реконструкція;
- 2) оновлення. Зміну, введення нового;
- 3) експериментування;

70. Які форми роботи з батьками не належать до колективних:

- 1) залучення батьків до життя дитячого садка;
- 2) зустрічі з батьками;

- 3) вечори запитань і відповідей;
- 4) семінари-практикуми;
- 5) виставки дитячих робіт;
- 6) заняття тренінгового характеру.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ.

1. Дошкільна педагогіка як наука про виховання дітей дошкільного віку.
2. Провідні історичні етапи розвитку суспільного дошкільного виховання.
3. Сучасні дослідження з проблеми трудового виховання дітей дошкільного віку. Завдання трудового виховання.
4. Розвиток суспільного дошкільного виховання в Україні.
5. Сучасні дослідження про роль гри в формуванні особистості дітей дошкільного віку.
6. Актуальні проблеми дошкільної педагогіки на сучасному етапі.
7. Розвиток теорії морального виховання дітей дошкільного віку. Народна педагогіка про моральне виховання.
8. Характеристика загальних основ дошкільної дидактики.
9. Сучасні програми виховання дітей дошкільного віку, їх характеристика. Альтернативність програм у практиці дошкільних закладів.
10. Професіограма готовності вихователя до навчально-виховної діяльності.
11. Поняття “виховання”, “розвиток”, “навчання”, їх єдність та специфіка.
12. Методи та прийоми навчання, їх характеристика.
13. Проблема екологічного виховання дітей дошкільного віку у сучасній педагогіці.
14. Завдання, форми та методи естетичного виховання дітей дошкільного віку.
15. Поняття “педагогічний процес”, особливості його організації в дитячому садку. Шляхи оптимізації педагогічного процесу.
16. Завдання, зміст та засоби розумового виховання дітей дошкільного віку.
17. Проблема підготовки дітей до школи, поняття готовності до шкільного навчання.
18. Організаційні форми навчання дітей дошкільного віку, їх характеристика.
19. Гуманність як сутність особистості. Особливості її виховання у дітей дошкільного віку.
20. Завдання морального виховання.
21. Педагогічні основи планування. Види та форми планування і обліку навчально-виховної роботи в дошкільному закладі.
22. Методи виховання дітей дошкільного віку.
23. Форми і зміст роботи дошкільного закладу з сім’єю. Народна педагогіка про провідні напрями родинного виховання.
24. Виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку.
25. Характеристика ігрової діяльності дітей раннього віку. Педагогічне керівництво грою.
26. Особливості, структура та методика організації ігор з правилами.
27. Попередження і подолання негативних проявів поведінки дітей дошкільного віку.
28. Види ігор дошкільників, їх класифікація.
29. Творчі сюжетно-рольові ігри: їх структура, основні етапи, джерела збагачення та розвитку.
30. Походження про сутність дитячої гри.
31. Українське народознавство – джерело виховання національної самосвідомості та громадських почуттів.
32. Специфіка реалізації основних дидактичних принципів в організації навчально-пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку.
33. Види і зміст праці дітей дошкільного віку, умови та форми її організації.
34. Особливості періоду раннього дитинства і його значення. Необхідність виховання дітей з перших місяців життя.
35. Особливості періоду дошкільного дитинства. Значення дошкільного віку для формування особистості.
36. Педагогічна вікова періодизація. Характеристика вікових періодів розвитку особистості в перші сім років.
37. Зміст, форми та методи формування суспільних уявлень дошкільників.
38. Педагогічне дослідження та його елементи. Методи педагогічного дослідження.

39. Зміст, форми та засоби національного виховання дітей дошкільного віку.
40. Сучасні дослідження про можливості фізичного розвитку дітей дошкільного віку, підвищення рухової активності.
41. Формування статевої належності у дошкільників. Роль педагогів та сім'ї у статевому вихованні дітей дошкільного віку.
42. Методи та прийоми морального виховання дітей дошкільного віку.
43. Своєрідність дитячої дружби. Особливості формування товариських взаємин в період дошкільного віку.
44. Зміст і методика сенсорного виховання дітей дошкільного віку.
45. Адаптація дитини до умов дошкільного закладу.
46. Сучасні наукові дослідження проблеми морального виховання дітей дошкільного віку. Завдання морального виховання.
47. Джерела дошкільної педагогіки як науки: народна педагогіка, ідеї прогресивної педагогіки минулого, передовий педагогічний досвід дошкільних закладів, дані експериментальних досліджень.
48. Провідні історичні етапи розвитку суспільного дошкільного виховання.
49. Особливості спілкування в дошкільному віці. Педагогічне спілкування. Спілкування дитини в сім'ї.
50. Проблеми виховання дітей раннього віку в сучасній педагогіці.
51. Дошкільні заклади в системі національної освіти, їх типи та завдання.
52. Характеристика дитячого колективу. Особливості формування колективних взаємовідносин між дітьми.
53. Система суспільного дошкільного виховання в Україні.
54. Особливості ігор-драматизацій, їх своєрідність і навчально-виховна цінність.
55. Народна педагогіка про дидактичну гру.
56. Будівельні ігри: своєрідність, умови проведення.

**Інформаційні матеріали бібліотеки по забезпеченню навчальними підручниками
(посібниками) з дисципліни «Педагогіка дошкільна»**

з/п №	Найменування навчальної дисципліни	Автор підручника (навчального посібника тощо)	Найменування підручника (навчального посібника тощо)	Найменування видавництва, рік видання	Кількість примірників
1.	Педагогіка дошкільна	Поніманська Т.І.	Дошкільна педагогіка.	К., 2004	50
2.	Педагогіка дошкільна	Поніманська Т.І. Дичківська І.М.	Дошкільна педагогіка.	Практикум. – К.: Вид-во «Слово», 2004.	30
3.	Педагогіка дошкільна	Дичківська І.	Інноваційні педагогічні технології	К.: 2004	5
4.	Педагогіка дошкільна	З.Н.Борисова, В.З.Смаль.	Історія дошкільної педагогіки	К., 1990	10